

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ อาวุโสฟรีแลนซ์: การเสริมสร้างระบบและกลไกส่งเสริมอาชีพอิสระ
ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Elderly Freelance: System and Mechanisms for Promoting Independent
Occupations of Elderly at Ban Pom Subdistrict,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

โดย ดร.พระมหาเกรียงศักดิ์ วิถีชัย และคณะ

ภายใต้โครงการการยกระดับการจัดการทรัพยากรด้วยงานวิชาการเพื่อท้องถิ่นและลดความเหลื่อมล้ำ
ในพื้นที่ภาคกลาง
สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.)

2563

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ อาวุโสฟรีแลนซ์: การเสริมสร้างระบบและกลไกส่งเสริมอาชีพอิสระ
ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Elderly Freelance: System and Mechanisms for Promoting Independent
Occupations of Elderly at Ban Pom Subdistrict,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

คณะผู้วิจัย/สังกัด

1. ดร.พระมหาเกรียงศักดิ์ วิถีชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. ผศ.ดร.พระครูโสภณพุทธิศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ผศ.ดร.พุทธชาติ แผนสมบูรณ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. รศ.ดร.วิวัฒน์ หามนตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. ดร.วสันต์ ลิ้มรัตนภัทรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. ดร.ถนัด ไชยพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. น.ส. ประภา คนธสังข์	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
9. นางอุไร หานาม	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
10.นางสำเนียง อุทากรณ์	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
11.นางสาวประภา สุขคนธสังข์	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
12.นางสุกัญญา ภูชัยศรีสัมฤทธิ์	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
13.นางสาวสมบูรณ์ ศรีสมบูรณ์	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
14. นางอุไร หานาม	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
15.นางสมดี สุขทศศรี	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
16.นางสมาน สันติพจนานนท์	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
17.นางกุหลาบ ประการสดับ	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
18.นางสาวสำอางค์ ดอนน้อย	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
19.นางนกแก้ว สุวรรณพรม	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
20.นางสาวเมตตา ชันธเกตุ	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม

21.นางมาลาตี รุ่งเรือง	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
22.นางจำเนียง ชันธศักดิ์	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
23.นางปริศนา สุขสมคุณ	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
24.นางชูศรี พรหมณ์ลอย	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
25.นางสาวมาลัย สุขนิคม	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
26.นางวันเพ็ญ เรียงทอง	นักวิจัยชาวบ้านตำบลบ้านป้อม

ภายใต้โครงการการยกระดับการจัดการทรัพยากรด้วยงานวิชาการเพื่อท้องถิ่นและลดความเหลื่อมล้ำ
 ในพื้นที่ภาคกลาง
 สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณกลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการขับเคลื่อนงานวิจัยในครั้งนี้ กราบขอบพระคุณในความเมตตาของพระธรรมวัชรบัณฑิต อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระสุธีรัตนบัณฑิต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการส่งเสริมและสนับสนุนทีมนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ทีมวิจัยต้องขอขอบพระคุณพระครูสถิตสมณานุวัตร เจ้าอาวาสวัดตลอดช่องในการเปิดพื้นที่วัดสำหรับการจัดเวทีวิจัยตลอดโครงการวิจัย และขอบพระคุณพระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน เจ้าอาวาสวัดท่าการ้องในการให้ข้อมูลสำคัญและร่วมชี้แนะแนวทางในการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมในโครงการวิจัย ขอขอบคุณโหนดวิทย์ทองถิ่นอยุธยาที่ร่วมเป็นส่วนสำคัญในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเติมเต็มกระบวนการวิจัยเชิงพื้นที่ ขอขอบคุณหน่วยงานต่างๆที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย เช่น อบต.และ รพ.สต. บ้านป้อม รวมถึงหน่วยงานต้นสังกัดในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ของคุณทีมผู้ประสานงานวิจัยเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ และสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่หมั่นเวียนมาสร้างสรรค์และเติมเต็มเทคนิคการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่โดยมหาวิทยาลัยในพื้นที่ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและ เอกชน ตลอดจนนักวิชาการที่กำลังศึกษาแนวทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ หากรายงาน การวิจัยฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด คณะผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

คณะผู้วิจัย
กันยายน 2564

บทสรุปผู้บริหาร

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม (2) เพื่อเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม (3) เพื่อเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปผลการวิจัย

1. ศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุ **กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจดี** จะมีความสุขจากการได้ช่วยเหลือผู้สูงอายุด้วยกันเป็นค่าตอบแทน จึงทำให้เห็นว่าผู้สูงอายุกลุ่มนี้ มีศักยภาพทางจิตใจที่เข้มแข็ง **กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจไม่ดี** จะมีศักยภาพทางจิตใจที่เข้มแข็งสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ หากมีปัญหาเศรษฐกิจ สังคม หรือปัญหาชีวิตส่วนตัวรวมไปถึงปัญหาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมากระทบจิตใจ จะทำให้ศักยภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุกลุ่มนี้อ่อนแอลงทันที **กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจดี** เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคงมีเงินเก็บออม ช่วยเหลือตนเองได้บ้างแต่ยังต้องการความช่วยเหลือบางส่วน รวมไปถึงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้ และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังที่ควบคุมไม่ได้หรือมีภาวะแทรกซ้อน มีหลายโรค ศักยภาพด้านจิตใจผู้สูงอายุในกลุ่มนี้มีความกังวลเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของตนเอง อันเกิดจากความวิตกกังวลต่อสภาพร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตประจำวัน กลุ่มนี้แม้เศรษฐกิจจะดี แต่สภาพจิตใจยังมีความวิตกกังวลและความวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่**กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี** เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางการเงินในลักษณะพอใช้จ่ายประทังชีวิตไม่มีเงินเก็บออมมากมายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้างเล็กน้อยโดยยังต้องการความช่วยเหลือบางส่วน ไปจนถึงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้ เป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางทางด้านจิตใจ ซึ่งต้องการความรักความเข้าใจจากครอบครัวและสังคมอย่างใกล้ชิด หากสังคมและครอบครัวละทิ้งไม่สนใจดูแล กลุ่มนี้จะมีภาวะความทุกข์ทางจิตใจมากกว่ากลุ่มอื่นๆเป็นพิเศษ

การดูแลตนเองของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านเศรษฐกิจมีรูปแบบกิจกรรมที่เน้นการสร้างคุณค่าของตัวเองและการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาในหลาย

ด้าน อาชีพ ด้านอาชีพ งานหัตถกรรม จักสาน การเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพ ในขณะที่เดียวกัน ผู้สูงอายุยังมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาในด้านการสร้างสรรค์สังคมซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสภาพสังคม

การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เน้นการปรับตัวให้เข้ากับบริบทเชิงพื้นที่ดังกล่าว โดยการประยุกต์ใช้ฐานความรู้และอาชีพดั้งเดิมมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน เช่นการถักเปเล่ส่งขาย การสานหมวก การสานตระกร้า องค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการเกษตรพื้นฐาน ด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษในพื้นที่ หมู่ 11 ซึ่งผู้สูงอายุประกอบอาชีพการทำนาตลอด และเมื่อความเป็นเมืองท่องเที่ยวควิบลานเข้ามายังพื้นที่ตำบลบ้านป้อม ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของความหลากหลายทางสังคม ด้วยการปลูกพืชผักอินทรีย์ และเก็บผักส่งตัวแทนนำไปขายในตลาดชุมชน

ศักยภาพการพึ่งตนเองด้านสังคมพบว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่พร้อมด้วยความรู้และประสบการณ์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าแม้จะมีร่างกายอ่อนแอเสื่อมถอยแล้วแต่ก็ยังพร้อมช่วยเหลือครอบครัวและสังคมและเนื่องจากผู้สูงอายุมีความรู้สึกรักเหงาหรือโดดเดี่ยวจึงมักจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นมาเพื่อให้ผู้สูงอายุช่วยเหลือกันและกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานทำบุญต่าง ๆ เช่นงานอุปสมบท งานศพ เป็นต้น การที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชมรมผู้สูงอายุทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุด้วยกันได้ทำงานเพื่อสังคมทำให้ผู้สูงอายุรู้ว่าผู้สูงอายุไม่ใช่ภาระของลูกหลานหรือสังคมอีกต่อไปแต่ผู้สูงอายุจะเป็นเหมือนพลังที่เป็นแรงขับเคลื่อน

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้สูงอายุให้ความสำคัญและใส่ใจเป็นพิเศษโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดในการใช้ชีวิตของตนเอง ที่จะช่วยให้สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้สะดวกปลอดภัยในการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ผู้สูงอายุมีการปรับตัว โดยการยอมรับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองอย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้ โดยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

2. การเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

ผู้สูงอายุล้วนมีภูมิปัญญาและทักษะทักษะทางอาชีพ การเปลี่ยนมุมมองในประเด็นของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ของผู้สูงอายุในชุมชน ไม่ได้มองเพียงการเพิ่มรายได้ แต่ชุมชนผู้สูงอายุมองผสมผสาน ทั้งมิติความสุขทางใจ สังคมที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ และศักยภาพทางร่างกายที่สมดุลกับการสร้างงานสร้างรายได้

ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพในตำบลบ้านป้อมส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ และประกอบกิจการส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง และบางคนประกอบอาชีพซึ่งเป็นลักษณะของกิจการในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง

ในการเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ทีมวิจัยชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งมีจิตอาสาปรารถนาดีที่จะสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีต่อผู้สูงอายุทุกคนในตำบลบ้านป้อม โดยทุกคนมีความเห็นว่าผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม จะต้องมีส่วนทางเศรษฐกิจที่ดี มีคุณภาพชีวิตดี มีสุขภาพกายจิตที่แข็งแรง และสังคมผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมจะต้องเป็นสังคมที่มีความสามัคคีสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน โดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้

1) ร่วมสร้างเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม

ผู้สูงอายุกำหนดพันธกิจไว้ว่า “สร้างผู้สูงอายุแกนนำประกอบอาชีพ พัฒนาส่งเสริมอบรมอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการ อย่างครบวงจร ขยายผลเชิญชวนผู้สูงอายุเข้าร่วม” โดยมีเป้าหมายให้เกิดผลลัพธ์ที่ท้าทายไว้ว่า

- (1) ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมหันมาประกอบอาชีพอิสระเพิ่มมากขึ้น
- (2) มีระบบการส่งเสริมอาชีพอิสระผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน
- (3) ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีสุขภาพกาย-จิต ดีขึ้น
- (4) มีสังคมสูงวัยในตำบลบ้านป้อมเป็นสังคมเอื้ออาทร และสมานสามัคคี

2) เสริมพลังจากเครือข่ายผู้สูงอายุในการสร้างแรงใจในการประกอบอาชีพอิสระ

ผู้สูงอายุบางคนขาดพลังในการลุกขึ้นมาประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นแต่ตนเองและครอบครัว ในขณะที่เดียวกันยังพบว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจดี กลับมีพลังในการทำงานอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะกลุ่มถักเปลยวน ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำมาอย่างยาวนาน การกระตุ้นพลังในการหันมาประกอบอาชีพผ่านฐานงานจิตอาสาสวัสดิการผู้สูงอายุที่กลุ่มผู้สูงอายุเคยดำเนินการมาสามารถกระตุ้นให้ผู้สูงอายุหันมาให้ความสนใจในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น

3) สานพลังภาคีในการส่งเสริมอาชีพอิสระผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม

กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมยังทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่องในประเด็นด้านการส่งเสริมอาชีพ ในรูปแบบการอบรมอาชีพต่างๆ ในขณะที่วัดต่างในตำบลบ้านป้อม เช่น วัดทำการไร่ วัดสนามไชย วัดลอดช่อง ซึ่งวัดเหล่านี้เปิดพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุสามารถนำสินค้าที่ผู้สูงอายุผลิตได้นำมาขายในพื้นที่วัดได้ โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าพื้นที่ กลไกเชิงพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุด้วยกระบวนการดังนี้

(1) ค้นหา ระดมความเห็น เพื่อเห็นโอกาสและแนวทางเป็นไปได้เบื้องต้นในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุด้วยการร่วมกันจัดเวทีพูดคุยให้ทุกคนเสนออาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม

(2) ประเมินศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนโดยผู้สูงอายุร่วมกันวางแผนในการบริหารจัดการ โดยมอบหมายจัดวางบุคลากรต่างๆให้สอดคล้องกับภาระหน้าที่ของตนเอง

(3) ผู้สูงอายุดำเนินการประสานขอความร่วมมือกับพื้นที่สนับสนุนในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุโดยการประสานและชี้แจงแก่ท่านเจ้าอาวาสในวัดต่างๆในเป้าหมายที่กลุ่มผู้สูงอายุสนใจดำเนินงานนั้นก็คือการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ เช่น การทำดอกไม้จันทน์ การขายพืชผักปลอดสารพิษ อาหาร ขนม หรือของชำร่วยที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

(4) ประสานเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รพ.สต. อบต.บ้านป้อม, กศน.บ้านป้อม ร่วมคิดร่วมวางแผนให้การขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุดำเนินการไปได้ภายใต้ความร่วมมือจากหลากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(5) ระดมทรัพยากรต่างๆในการทดลองอบรมและฝึกอาชีพอิสระโดยผู้สูงอายุร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดกิจกรรมอบรมและฝึกอาชีพ โดยการร่วมวิเคราะห์ถึงความเหมาะสม และเชิญชวนให้ทุกหน่วยงานเข้ามาร่วมให้กำลังใจ

3. การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมกับหน่วยงานภาครัฐยังมีข้อจำกัดในการขับเคลื่อนงานที่ตอบสนองความต้องการอย่างสมดุล โดยเฉพาะการนำความต้องการของผู้สูงอายุด้านการส่งเสริมอาชีพมาวิเคราะห์และกำหนดนโยบายให้เหมาะสมภายใต้การมีส่วนร่วมทั้งจากชุมชนและ อบต.บ้านป้อม ในขณะที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถบูรณาการภาระหน้าที่ด้านการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ดังนั้นการเสริมสร้างระบบกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการดังนี้

3.1 การเสริมสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมในการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance)

ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมมีกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายภายในโดยเฉพาะกลุ่มของผู้สูงอายุเอง ซึ่งมีการดำเนินการดังนี้

1) สสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่สนใจประกอบอาชีพ ประสพการณ์ที่เคยประกอบอาชีพ ความถนัดด้านอาชีพ รวมไปถึงศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อนำมาวิเคราะห์แนวทางเลือกอาชีพที่

เหมาะสมในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ พร้อมทั้งจัดทำรายละเอียดคู่มือการประกอบอาชีพไว้สำหรับการฝึกอบรมต่อไป

2) การฝึกอาชีพ ฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ ในท้องถิ่นเพื่อ เสริมสร้างสมรรถนะการผลิต การปลูก การสร้างผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพและสร้างโอกาสให้เกิดการทำงาน สร้างรายได้ตามความต้องการของผู้สูงอายุ

3) ส่งเสริม สนับสนุนอย่างครบวงจรในการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้หันมาประกอบอาชีพ โดยร่วมวิเคราะห์หาอาชีพที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสนใจสามารถทำได้และนำไปประกอบเป็นอาชีพสร้างรายได้อย่างแท้จริง

4) การส่งเสริม สนับสนุน งบประมาณโดยดำเนินการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมรวมไปถึงเปิดให้สมาชิกสามารถกู้ไปลงทุนประกอบอาชีพที่ต้นต้องการได้

5) ร่วมส่งเสริมสนับสนุนสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากอาชีพของผู้สูงอายุด้วยกัน ด้วยการรับซื้อสินค้า การประชาสัมพันธ์ไปยังเครือข่ายต่างๆทั้งในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพื้นที่อื่นๆ รวมถึงหาช่องทางในการขับเคลื่อนงานพัฒนาอาชีพอิสระของผู้สูงอายุให้มีความยั่งยืนต่อไป

3.2 การเสริมสร้างระบบและกลไกเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance)

อบต.ตำบลบ้านป้อมเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และยังมี กศน.บ้านป้อมที่มีการเปิดหลักสูตรอบรมอาชีพเป็นประจำ โดยส่วนใหญ่หน่วยงานทั้งสองมักทำงานร่วมกับ รพสต.บ้านป้อมในการเข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจาก รพสต.บ้านป้อมเป็นหน่วยงานที่ดูแลด้านสุขภาพผู้สูงอายุ อีกทั้งผู้สูงอายุมีความจำเป็นที่ต้องเข้ามาตรวจสุขภาพ หรือมารับข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพอยู่เป็นประจำ ดังนั้น การที่ อบต.หรือ กศน.บ้านป้อมจะจัดโครงการหลักสูตรอบรมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะประสานความร่วมมือกับ รพสต.บ้านป้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการเชื่อมประสานกับเครือข่ายผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม รวมถึงกลุ่ม อสม.บ้านป้อม ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่อย่างเหนียวแน่น การขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุของ อบต.บ้านป้อม และ กศน.บ้านป้อม จึงมักใช้พื้นที่ รพสต.บ้านป้อมเป็นเครือข่ายประสานความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในมิติต่างๆ

อบต.บ้านป้อมเห็นว่า แนวทาง ในการที่จะส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ให้กับผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม นั้นต้องมีการ การศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ รวมไปถึงการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุให้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค แหล่งทุน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพการประกอบ

อาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้จำเป็นต้องนำข้อมูลจากผู้สูงอายุในด้านความต้องการและความถนัดในการประกอบอาชีพ นำมาวิเคราะห์ เพื่อวางแผนในการจัดกิจกรรมการพัฒนาอาชีพให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่ง อบต.บ้านป้อมยังสนใจในการเปิดพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุในการเข้ามาร่วมวางแผนในการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุแบบครบวงจรอย่างสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรดำเนินการวิเคราะห์ความถนัดทางอาชีพ ภูมิปัญญา และศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบโดยจัดเป็นฐานข้อมูลที่มีทันสมัยต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ
2. ควรดำเนินการจัดสัดส่วนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุในทุกกระบวนการ
3. ควรจัดทำแผนงานในการกระตุ้นและเสริมแรงใจในการหันมาประกอบอาชีพอิสระให้กับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และเผยแพร่ให้เกิดการรับรู้ในทุกช่องทางการสื่อสาร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ควรดำเนินการวิจัยวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและสอดคล้องกับความต้องการด้านการตลาด
2. ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลรวมไปถึงหลักสูตรการฝึกทักษะอาชีพผู้สูงอายุทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์
3. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการขายสินค้าออนไลน์ ให้กับผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเปิดพื้นที่ในการขายสินค้าจากฝีมือผู้สูงอายุให้มากขึ้น

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม (2) เพื่อเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม (3) เพื่อเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจดี จะมีศักยภาพทางจิตใจที่เข้มแข็ง กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจไม่ดี กลุ่มนี้สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ แต่เมื่อมีปัญหาเศรษฐกิจ จะทำให้ศักยภาพทางจิตใจผู้สูงอายุกลุ่มนี้อ่อนแอลงทันที กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจดี เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคงมีเงินเก็บแต่ยังต้องการความช่วยเหลือเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังที่ควบคุมไม่ได้หรือมีภาวะแทรกซ้อนมีหลายโรค กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี มีสถานะทางการเงินในลักษณะพอใช้จ่ายประทังชีวิตไม่มีเงินเก็บออมมากมายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้างเล็กน้อยโดยยังต้องการความช่วยเหลือบางส่วน หากสังคมและครอบครัว หากครอบครัวหรือสังคมละทิ้งไม่สนใจดูแล กลุ่มนี้จะมีความทุกข์ทางจิตใจมากกว่ากลุ่มอื่นๆเป็นพิเศษ ผู้สูงอายุมีการประยุกต์ใช้ฐานความรู้และอาชีพดั้งเดิมมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน เช่นการถักเปลงส่งขาย การสานหมวก การสานตะกร้า และด้านการเกษตร ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่พร้อมด้วยความรู้และประสบการณ์แม้จะมีร่างกายจะเสื่อมถอยแต่ก็ยังสามารถช่วยเหลือครอบครัวและสังคมจึงมักจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นมาเพื่อให้ผู้สูงอายุวัยเดียวกันได้พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนประสบการณ์และเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ มีการยอมรับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองอย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้ โดยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

สำหรับการเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งมีจิตอาสาปรารถนาดีที่จะสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีต่อผู้สูงอายุทุกคนในตำบลบ้านป้อม โดยทุกคนมีความเห็นว่าผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยกลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมมีการสร้างเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุตำบลบ้าน

ป้อมกระตุ้นพลังผู้สูงอายุให้หันมาประกอบอาชีพผ่านทุนฐานงานจิตอาสาสวัสดิการซึ่งเคยทำมาก่อน พร้อมทั้งทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุและมีวัดต่างๆในตำบลบ้านป้อมเปิดพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุสามารถนำสินค้าที่ผู้สูงอายุผลิตได้นำมาขายในพื้นที่วัดได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การเสริมพลังการประกอบอาชีพมีกระบวนการดำเนินงานตั้งแต่การค้นหา โอกาสและแนวทาง การประเมินศักยภาพ การประสานขอความร่วมมือกับเครือข่ายเชิงพื้นที่และร่วมระดมทรัพยากรในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุส่งเสริม

ในส่วนของการเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลไกเชิงพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่สนใจประกอบอาชีพเริ่มจากสร้างแรงบันดาลใจให้หันมาประกอบอาชีพ ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ จนถึงการช่วยส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์จากอาชีพของผู้สูงอายุ อบต.ตำบลบ้านป้อม และ กศน.บ้านป้อมมีการพัฒนาส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องภายใต้หน่วยงานประสานซึ่งได้แก่ รพ.สต.ตำบลในฐานะหน่วยงานที่ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุเป็นงานหลักของ อบต.บ้านป้อม และดำเนินการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุด้วยการวางแผน วิเคราะห์ความความต้องการและความถนัดในอาชีพและพร้อมเปิดพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุในการเข้ามาร่วมวางแผนในการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุแบบครบวงจรอย่างสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: ฟรีแลนซ์, การเสริมสร้างระบบและกลไก, การส่งเสริมอาชีพอิสระผู้สูงอายุ, ตำบลบ้านป้อม, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to analyze the potential of self-reliance in physical and mental health, economic, social, and environmental aspects of the elderly in Ban Pom Subdistrict, Ayutthaya Province by way of participation; 2) to empower the self-employment potential (freelance) in increasing income for the elderly in Ban Pom Subdistrict, Ayutthaya Province by way of participation; and 3) to enhance a system and mechanism in reducing economic inequality through the process of promoting self-employed jobs (freelance) for the elderly in Ban Pom Subdistrict, Ayutthaya Province. The study applied a participatory action research with the elderly in Ban Pom Subdistrict, Ayutthaya Province.

From the study, the following findings are found:

From studying the potential of self-reliance in physical and mental health, economic, social, and environmental aspects of the elderly in Ban Pom Subdistrict, Ayutthaya Province, it is found that the group of elderly with good health and good economic status will have strong mental health. The group with good health but bad economic status, although they are able to live their lives normally, their mental health will be weak when facing economic problems. The group with bad health but good economic status are those who have stable economic status with savings but still require assistance as they have uncontrollable chronic diseases or with complications of many other diseases. Lastly, the group with bad health and bad economic status are those who have just enough to make ends meet, and although they may be able to help themselves, they still need some assistance from society and family. If they are ignored by their family or society, they are likely to suffer more from mental health than other groups. The study also found that the elderly have applied the knowledge and traditional occupations to create economic benefits in their households e.g., hammock knitting for sale, hat weaving, basket weaving, and other agricultural products. The elderly are those well-equipped with knowledge and experience, although their health may decay, still they are ready to help family and society; therefore, the elderly club is established in order for the elderly around the same age to meet and exchange their experience. The club is also the center for organizing activities for the elderly. Moreover, the elderly have to accept each other and adjust

their behavior appropriately in order to live in that environment without causing any effect on themselves and others.

From studying the empowerment of self-employment potential (freelance) in increasing income for the elderly in Ban Pom Subdistrict, Ayutthaya Province by way of participation, it is found that the elderly have a volunteer mind and good will to build a good quality of life for every elderly in Ban Pom Subdistrict. They view that the elderly in Ban Pom Subdistrict must have good economic status and good quality of life through setting goals in order to drive the self-employed jobs so that the elderly will be empowered to make a career based on the volunteer works which they have done before, as well as collaborating continually with the government sectors in promoting the careers for the elderly. The temples in Ban Pom Subdistrict should provide the opportunity for the elderly to sell the products produced by them in the temple area for free of charge. The career empowerment has a process starting from finding opportunities and guidelines, assessing potential, coordinating with networks in terms of areas, and mobilizing resources to promote and develop careers for the elderly.

From studying the enhancement of a system and mechanism in reducing economic inequality through the process of promoting self-employed jobs (freelance) for the elderly in Ban Pom Subdistrict, Ayutthaya Province, it is found that the area-based mechanism has jointly conducted a survey with the elderly who are interested in making a career, starting from inspiring the elderly, promoting and developing careers, as well as helping with the marketing of products derived from the elderly's career. Ban Pom Subdistrict Administrative Organization together with Ban Pom Non-Formal and Informal Education have continually developed and promoted the careers of the elderly under the agency like the Subdistrict Health Promoting Hospital which is the main agency responsible for the health of the elderly. The provision of facilities that will support the self-employment (freelance) of the elderly is the main job of Ban Pom Subdistrict Administrative Organization. Furthermore, the development of the elderly's career must be planned by analyzing the needs and expertise in a career. The elderly must also be provided with an opportunity to participate in making a comprehensive plan for the elderly's career according to the needs of the elderly.

Key words: Freelance, System and Mechanism Strengthening, Independent Career Promotion for Elderly, Ban Pom Subdistrict, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

สารบัญ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
หลักการและเหตุผล	1
คำถามวิจัย	6
วัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ	7
ขอบเขตการดำเนินงาน	7
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม.....	9
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	20
แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุ.....	32
การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ.....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	63
กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ.....	82
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	83
ขอบเขตการวิจัย.....	83
วิธีการศึกษา	84
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	85
การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	86
การขับเคลื่อนกิจกรรม	87

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิจัย.....	88
การพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของ ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วมตำบลบ้าน ป้อม.....	88
การเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับ ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม	97
การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วย กระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	104
5 สรุปผลการวิจัย.....	108
สรุปผลการวิจัย.....	108
อภิปรายผลการวิจัย.....	110
ข้อเสนอแนะ.....	111
บรรณานุกรม.....	113

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

บ้านป้อมเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ติดเมืองพระนครศรีอยุธยา มีสภาพเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท ปัจจุบันสังคมเมืองได้ขยายแผ่มาครอบคลุมตำบลบ้านป้อม ความเป็นอยู่ของคนเริ่มต่างคนต่างอยู่ การทำงานร่วมกันของคนเริ่มน้อยลง มีความแยกส่วน ความเอื้ออาทรลดน้อยลง ฯลฯ แต่กระนั้นก็ตามในตำบลบ้านป้อม ก็มีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรชุมชน เพื่อเป็นสถานที่รวมตัวของประชากรในตำบลเพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เกิดสัมพันธภาพอันดีงามของสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อันได้แก่ 1) กลุ่มอาชีพ ทำนา 2) กลุ่มอาชีพ จักสาน 3) กลุ่มอาชีพ ถักเปเลญวน 4) กลุ่มอาชีพ เลี้ยงสัตว์ปีก 5) กลุ่มอาชีพ ค้าขาย 6) กลุ่มอาชีพ ขนมหอมม้วน ขนมห่มอแดง 7) กลุ่มอาชีพ โรตีสายไหม

ปัญหาความเหลื่อมล้ำตำบลบ้านป้อม สามารถแยกได้เป็น 4 ประเด็นคือ สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงแหล่งทุนสภาพปัญหา ความเหลื่อมล้ำด้านการเมือง และสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสวัสดิการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ

1.1 ราคาพืชผลการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลบ้านป้อมมีอาชีพเป็นเกษตรกร ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี มีสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์ทำให้เหมาะสมกับการเพาะปลูก โดยในอดีตมักจะทำนาข้าวเป็นแบบนาปีในช่วงฤดูฝน คือ ทำนาปีละ 1 ครั้ง ต่อมาเมื่อรัฐมีการสนับสนุนให้มีการทำนาปลังทำให้ชาวนาเริ่มหันมาทำนาปีละหลายครั้ง เนื่องจากความพร้อมของแหล่งน้ำทั้งตามธรรมชาติและการชลประทาน เป็นเหตุให้ปริมาณข้าวมีปริมาณที่มากเกินความต้องการของตลาด เนื่องจากรัฐไม่มาตรการรองรับจำนวนข้าวที่มีปริมาณมาก ทำให้ราคาข้าวในท้องตลาดเริ่มมีราคาถูกลงเนื่องจากจำนวนของปริมาณข้าวที่มีจำนวนมากขึ้น ทำให้พ่อค้าคนกลาง กดราคาข้าว เช่น ถูกตัดราคาเพราะข้าวมีความชื้น มีเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ มีเศษหินและทรายปลอมปนอยู่ในข้าว เป็นต้น ทำให้ชาวนาไม่สามารถขายข้าวได้ราคา ส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตทั้งค่าปุ๋ย ค่ายากำจัดศัตรูพืช ค่าแรงงาน และค่าเครื่องจักรในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องนำเงินที่ได้จากการขาย

ไปใช้หนี้ ทำให้จำยอมต้องขายข้าวในราคาที่ไม่คุ้มกับต้นทุนการผลิต การนำไปขายเองกับโรงสี ข้าวก็ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกันสุดท้ายก็ต้องยอมขายในราคาที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

1.2 ราคาสินค้าจากหัตถกรรม ยังมีประชากรอีกบางส่วนของตำบลบ้านป้อมที่หันมาประกอบอาชีพเสริม นอกจากการทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ทำงานประจำ อื่น ๆ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในปัจจุบันอาจจะยังไม่เพียงพอต่อเครื่องอำนวยความสะดวก ทุนการศึกษาของบุตรหลานที่ต้องเข้าไปเรียนในตัวเมือง หรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสำคัญในการผลิต แต่ก็ประสบกับปัญหาช่องทางการตลาด ที่ไม่ได้มีทักษะด้านการตลาด หรือผลิตเพื่อขาย ทำให้สินค้าหัตถกรรม ยังขาดสภาพคล่องในการหาช่องทางการขายที่เข้าถึงผู้บริโภค หากผลิตเพื่อส่งก็จะถูกตัดราคาจากพ่อค้าคนกลาง หากจะนำไปขายเอง ก็จะมีภาระค่าขนส่ง ค่าเสียเวลา ค่าเดินทาง ซึ่งนำมาหักกับค่าใช้จ่ายก็จะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตมากขึ้นกว่าเดิม

2. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงแหล่งทุน

ปัญหาที่สำคัญสำหรับเกษตรกรหรือผู้ประกอบการอาชีพในต่างจังหวัดโดยทั่วไป ก็คือ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงแหล่งทุนเนื่องจากการเพาะปลูกหรืออาชีพอื่น ๆ จำเป็นต้องใช้ปัจจัยในการลงทุนตั้งต้น ทั้งเมล็ดพันธุ์พืช แรงงาน ค่าเครื่องจักร ค่าปุ๋ย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เสมือนเป็นขวากหนามที่สำคัญในการเปิดโอกาสไม่ไห้ประชากรในตำบลบ้านป้อมสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่าย เนื่องจากแหล่งทุนที่สำคัญของชาวตำบลบ้านป้อมก็คือ ธนาคารธกส. ธนาคารออมสิน เป็นต้น เนื่องจากรายได้หลักจากการทำเกษตรกรรมจะเป็นรายได้รายปีไม่รายได้หลักอย่างอื่น ดังนั้น ทุนที่สำคัญของชาวบ้านป้อมก็คือ ที่ดิน ซึ่งการทำเรื่องกู้เงินจากธนาคารจำเป็นต้องใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ และถึงแม้จะสามารถกู้ได้ก็จะเป็นภาระต่อเนื่องในระยะยาวในการที่จะต้องชำระหนี้หลังฤดูการผลิต แต่หากไม่มีสินทรัพย์ในการค้ำประกัน ชาวบ้านก็จะหันเหไปกู้เงินนอกระบบ ซึ่งมีดอกเบี้ยค่อนข้างสูง แต่ไม่จำเป็นต้องมีสินทรัพย์ค้ำประกัน เมื่อเงินต้นและดอกเบี้ยทบทวีขึ้นจนไม่สามารถชำระคืนได้ กลายเป็นภาระหนี้สินผูกพันต่อเนื่องและถูกยึดทรัพย์ในที่สุด เกษตรกรหรือผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงต้องรีบขายผลผลิตเพื่อจะนำเงินที่กู้มาชำระหนี้ให้ทันเวลา ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงแหล่งทุนจึงเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญประการหนึ่งของตำบลบ้านป้อม

3. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเมือง

การเมืองคือวิถีชีวิต แต่ในปัจจุบันการเมืองมักจะถูกผลักออกจากความรู้ความเข้าใจของชาวบ้าน ทำให้เกิดปัญหาหลากหลายอย่างตามมา ถึงแม้กระทั่งนั้นก็ตามการเมืองก็ยังคงวนเวียนมาเกี่ยวข้องกับดำเนินชีวิตของชาวตำบลบ้านป้อมอยู่ดี เนื่องจากการกำหนดนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ยังคงเป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านสุขภาพก็คือ รพ.สต. ในพื้นที่ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเป็นภาระของ กระทรวงการพัฒนาสังคมจังหวัด เป็น

ต้น ทำให้ชาวตำบลบ้านป้อมจึงต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเพื่อให้หน่วยงานของรัฐสามารถทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ กลุ่มต่าง ๆ จึงต้องเข้าไปมีบทบาททางด้านการเมืองท้องถิ่นโดยตรง แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางด้านการเข้าถึงอำนาจทางด้านการเมือง อนุญาตให้เฉพาะกลุ่มอำนาจเดียวกันเท่านั้น ที่สามารถเข้าไปทำหน้าที่ได้ กลุ่มการเมืองจึงมักจะได้เฉพาะกลุ่มเดิม ๆ พวกเดิม ๆ การพัฒนาระบบสวัสดิการนโยบายสาธารณะ การดูแลคุณภาพชีวิต จึงถูกกำหนดโดยคนกลุ่ม ๆ เดียวกัน ส่งผลให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาด้านขยะซึ่งตำบลบ้านป้อมเคยมีปัญหาเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และต่อสู้อันขณะ ในที่สุด นั่นก็เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงการเมืองในพื้นที่ที่สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ไม่ควรละทิ้งไม่ให้ความสำคัญโดยคิดว่าเรื่องการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์อย่างเดียวไม่ได้แล้ว

4. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสวัสดิการ

คงจะกล่าวถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสวัสดิการ แยกออกจากระบบการเมืองคงไม่ได้ เนื่องจากระบบสวัสดิการที่ผ่านมา ชุมชนท้องถิ่นมักจะคิดว่าเป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องมาอำนวยความสะดวกหรือบริการเพียงอย่างเดียว ซึ่งโดยมากผลประโยชน์ดังกล่าวมักจะตกอยู่กับคนของผู้มีอำนาจท้องถิ่นและพวกพ้องเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น การเข้าถึงสวัสดิการหรือการบริการสาธารณะจึงต้องอาศัยการเข้าไปมีอำนาจในการเมืองระดับท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการบริการด้านสวัสดิการอย่างแท้จริง โดยเฉพาะระบบสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุในพื้นที่ ซึ่งจำเป็นจะต้องพึ่งพาระบบสวัสดิการต่าง ๆ จากรัฐเป็นจำนวนมาก ซึ่งสวัสดิการดังกล่าวก็เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งที่ชุมชนจะได้รับ แต่หากจะกล่าวถึงระบบสวัสดิการอย่างยั่งยืนซึ่งไม่ใช่ระบบสวัสดิการของภาครัฐ ก็จะมีรูปแบบของการจัดระบบสวัสดิการที่สามารถเกิดขึ้นจากกลุ่มหรือองค์กรชุมชนได้ โดยการใช้ประโยชน์จากรายได้ของกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มองค์กรการเงินของชาวตำบลบ้านป้อมที่มีอยู่แล้วดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่แล้ว โดยสามารถจัดเงินปันผลเพื่อเป็นระบบสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล การศึกษาของบุตรหลาน หรือจุนเจืองานอาชีพนิกสงเคราะห์ ซึ่งจะเป็นการแบ่งเบาภาระและไม่ต้องรอรการช่วยเหลือของหน่วยงานรัฐได้เป็นอย่างดี ซึ่งระบบสวัสดิการทั้งสองส่วนหากสามารถนำมาบูรณาการหรือเกื้อหนุนซึ่งกันและกันได้ ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นย่อมเกิดประโยชน์กับชาวตำบลบ้านป้อมได้อย่างเต็มที่

เนื่องจากตำบลบ้านป้อมมีจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น พิจารณาจากจำนวนของผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ ทั้งผู้สูงอายุที่ป่วยและร่างกายแข็งแรงทั้งหมด รวม 1,889 คน คิดเป็น 26.64 เปอร์เซ็นต์ นับเป็นจำนวนที่สูงมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดของตำบลบ้านป้อม ทำให้ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม เกิดแนวคิดการรวมตัวของผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความมั่นคงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ การรวมตัวดังกล่าว ทำให้มีผู้สูงอายุเข้าร่วมกลุ่ม ในปัจจุบันเป็นจำนวนถึง 400 คน โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เกษียณราชการ บางคนเป็นครู บางคนเป็น

ข้าราชการประจำ ทำให้สมาชิกของกลุ่มเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพเนื่องจากมีองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ก่อให้เกิดเป็นความเข้มแข็งของกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยท้องถิ่นของของ ประภา สุคนธสังข์ และคณะ (2560) ยังพบประเด็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม ซึ่งงานวิจัยดังกล่าว ได้สำรวจผู้สูงอายุแยกตามสถานะทางเศรษฐกิจ และสุขภาพ ไว้ จำนวน 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจดี จำนวน 208 คน มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ช่วยเหลือสังคมในโอกาสต่างๆ 2) กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจไม่ดี จำนวน 129 คน กลุ่มนี้มีเป้าหมายในการพัฒนาให้เกิดกิจกรรมสร้างรายได้ เช่นการทำไม้กวาดอ่อน ทำไม้กวาดทางมะพร้าว ทำขนมไทย เช่นขนมกล้วย ขนมตาล ข้าวต้มมัด ผลไม้กวน เช่น มะยม มะม่วง พุทรา มะเขือเทศ 3) กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจดี จำนวน 219 คน กลุ่มนี้จัดกิจกรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการดูแลสุขภาพตนเอง 4) กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี จำนวน 98 คน กลุ่มนี้เน้นการเข้าร่วมอบรมเพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพ เช่นเข้าอบรมการเพาะเห็ดส่งกลุ่มแปรรูป เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับอาชีพ อบรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทย โดยศูนย์วิจัยกสิกรไทยมองว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านรายได้ แต่มีทักษะความเชี่ยวชาญตามสายอาชีพที่เคยทำมา อาจจะสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุเอง รูปแบบการทำงานแบบอิสระ(Freelance) สามารถให้ความเป็นอิสระและยืดหยุ่นแก่ผู้สูงอายุ ไม่ต้องมีสัญญาผูกมัดระยะยาว สามารถทำงานได้ตามเวลาของตนเอง ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของผู้สูงอายุแต่ละคน ขณะเดียวกันยังได้รับค่าตอบแทนสูงในแต่ละครั้ง แม้ว่าจะมีรายได้ไม่สม่ำเสมอขึ้นอยู่กับปริมาณงานและทักษะความเชี่ยวชาญของผู้สูงอายุแต่ละคน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่ถูกจ้างงาน ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า ไม่รู้สึกเศร้าซึม ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอีกทางหนึ่ง

สถานการณ์การประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความสอดคล้องกับรายงานดังกล่าว เนื่องจากผู้สูงอายุบางกลุ่มหันมาประกอบอาชีพเสริม นอกจากการทำเกษตร เนื่องจากค่าใช้จ่ายในปัจจุบันไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จำเป็นที่ผู้สูงอายุต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือลูกหลานในด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน อย่างไรก็ตามการประกอบอาชีพเสริมของผู้สูงอายุโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสำคัญในการผลิต ยังคงประสบกับปัญหาต่าง ๆ เช่นการทำตลาด ทักษะด้านการผลิตที่มีคุณภาพ การขาดสภาพคล่องในการขายให้เข้าถึงผู้บริโภค การถูกตัดราคาจากพ่อค้าคนกลาง หากจะนำไปขายเอง ก็จะมีภาระค่าขนส่ง ค่าเสียเวลา ค่าเดินทาง ซึ่งนำมาหักกับค่าใช้จ่ายก็จะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตมากขึ้นกว่าเดิม

งานวิจัยท้องถิ่นของ ประภา สุคนธสังข์ และคณะ (2560) ได้ทำการศึกษากระบวนการมี

ส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บางส่วนของผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีอาชีพที่หลากหลายได้แก่การทำเกษตรปลูกกล้วย ข้าวโพด การแปรรูปอาหาร เช่น น้ำพริกไข่เค็ม ขนมหวาน และงานฝีมือในชุมชนเช่นสานตะกร้า บางกลุ่มมีประสบการณ์เคยเข้ารับการอบรมภาษาอังกฤษเป็นไค้ต้องเที่ยวแต่ขาดการทำอย่างต่อเนื่องในปัจจุบันกิจกรรมนี้จึงหยุดไป รวมถึงมีการจัดโครงการขายของร่วมกันแต่ทำได้ไม่ดีเพราะขาดการบริหารจัดการที่ดี ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ที่ได้รับเบี้ยผู้สูงอายุจำนวน 789 คน ส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากบุตรธิดา รองลงมา มีรายได้จากการค้าขายรับจ้าง และได้รับเงินบำนาญตามลำดับ ในงานวิจัยชิ้นนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุจำนวน 419 คน ไม่ได้ประกอบอาชีพใด ๆ

ตำบลบ้านป้อมเป็นชุมชนต้นแบบ สะท้อนจากข้อมูลความสำเร็จของกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ที่ดำเนินการแล้วส่งผลให้ชาวตำบลบ้านป้อมเกิดความเข้มแข็ง ออกมาเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน แต่ก็ยังเป็นความเข้มแข็งของกลุ่มบางส่วนเท่านั้น เพราะหากเทียบกับประชากรส่วนใหญ่จะพบว่า ยังคงไม่สามารถก้าวข้ามความแตกต่างทางรายได้ให้กับคนทั้งตำบลบ้านป้อมได้ ในขณะที่ผู้นำกลุ่มต่างๆ ต้องทำงานอย่างหนักเพื่อจะทำให้กลุ่มอยู่รอด ซึ่งจะส่งผลในการความอ่อนล้า ในระยะยาว ดังนั้น การทำงานอย่างเป็นระบบที่มีโครงสร้างและการแบ่งแยกงาน กระจายงาน จะเป็นหนทางที่สามารถออกจากสภาพปัญหาตรงนี้ได้ เนื่องจากในปัจจุบัน สมาชิกกลุ่มบางกลุ่มมักจะสวมหมวกหลายใบ คือ ทำหลายหน้าที่ เช่น เป็น อสม. เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ เป็นสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งมักจะเป็นคนเดิมๆ ที่ทำงาน สะท้อนถึงการสร้างบุคลากรใหม่ๆ หรือกลุ่มบุคคลรุ่นใหม่ที่จะมาสืบสานงานต่อมีจำนวนน้อย เพราะคนรุ่นใหม่ก็มักจะแสวงหาโอกาสในการเข้าไปทำงานในเมือง แทนที่จะอยู่ในพื้นที่ รอบนอกหรือต่างจังหวัด

ผลจากการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ในตำบลบ้านป้อมสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะการพยายามเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอก แต่ก็ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ พิจารณาจากการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ยังไม่สอดคล้องหรือไปทิศทางเดียวกันกับความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุต้องขอการสนับสนุนจากองค์กรนอกพื้นที่แทน ส่งผลให้กลุ่มต้องทำงานอย่างหนักเพื่อให้ตอบโจทย์หรือวัตถุประสงค์ของแหล่งทุนในการจะก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจได้โดยเฉพาะการเข้าถึงแหล่งทุน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง

จากโอกาสและแนวโน้มของการสร้างรายได้ผ่านการทำงานอิสระ และแนวโน้มความจำเป็นที่ผู้สูงอายุต้องหันมาให้ความสำคัญในการพึ่งพาตนเองเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่จังหวัดต้องเที่ยวเช่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้สูงอายุ จะเห็นได้จากผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลบ้านป้อมมีแนวโน้มประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ นอกเหนือจากการเกษตร ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มอาชีพต่างๆซึ่งมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง แต่

ขาดระบบการจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ และการเข้ามาสนับสนุนจากภาครัฐยังไม่สามารถดำเนินการประสานไปในแนวทางเดียวกันได้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษากระบวนการเสริมสร้างกลไกต่างๆที่เกี่ยวข้อง ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อส่งเสริมและยกระดับทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอิสระ ภายใต้ทุนทางสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม โดยมุ่งให้สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมมีระดับที่ลดน้อยลงซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดี ของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นอีกกลุ่มบุคคล ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีศักยภาพในการพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

1.2.2 การเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการอย่างไร

1.2.3 การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการอย่างไร

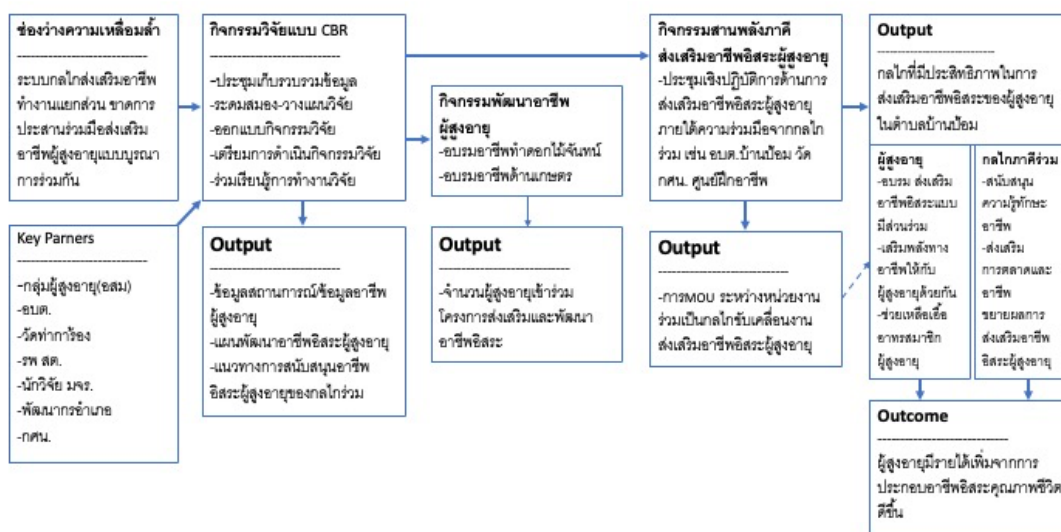
1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

1.3.2 เพื่อเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

1.3.3 เพื่อเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.4 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ

1.5 ขอบเขตการดำเนินงาน

1.5.1 ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย มุ่งศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกลุ่มผู้สูงอายุสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองโดยการมีรายได้ที่เพียงพอจากการประกอบอาชีพอิสระที่ตรงกับความต้องการ และเหมาะสมต่อสภาพร่างกาย รวมไปถึงสำรวจแนวทางหรือกระบวนการจัดการที่มีประสิทธิภาพในอันที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนการมีงานทำในรูปแบบงานอิสระของผู้สูงอายุ ประสบผลสำเร็จ จากตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดีทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วย

- 1) ทบทวนสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำและศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 2) กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มผู้สูงอายุในฐานะกลไกภายในขับเคลื่อนการแก้ไข/ลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน)
- 3) ศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม และดำเนินการรวบรวมจัดหมวดหมู่และประเภทของกลุ่มผู้สูงอายุจำแนกตามศักยภาพในการทำงาน
- 4) ข้อมูลการประกอบอาชีพอิสระของคนในชุมชนพร้อมทั้งนำเสนอประเด็นความต้องการโอกาสและอุปสรรคในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระของกลไกต่างๆ

1.5.2 ขอบเขตพื้นที่

ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.5.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ที่เป็นสมาชิก “กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน” จำนวน 400 คน โดยใช้สูตรจากตารางสำเร็จรูปคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่น $\pm 95\%$ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 196 คน โดยมีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่าง 20 คน ทั้งนี้มีเกณฑ์ในการคัดเข้า (Inclusion Criteria) ดังนี้

- 1 ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ที่ ต.บ้านป้อม อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
- 2 สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัย และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดโครงการ
- 3 มีศักยภาพในการรับรู้อายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจสมบูรณ์

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะก่อประโยชน์แก่กลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้านเศรษฐกิจ สามารถเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงระดับของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุไทย เพื่อให้ผู้สูงอายุไทยอยู่ดีมีสุขอย่างมั่นคงต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “อาวูโสฟรีแลนซ์: การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม⁹

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 20

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุ³²

2.4 การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ³⁹

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง⁶³

2.6 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ⁸²

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม

2.1.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ

ความเหลื่อมล้ำในสังคมด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหา ที่เราต้องหาทางแก้ไข และควรใช้วิธีอะไร เป็นคำถามที่ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์หรือจุดยืนของคนในสังคม ปัจจุบันมีสำนักคิดใหญ่สามแห่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและวิวัฒนาการในกรอบของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้แก่ เสรีนิยม (Liberalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) ความแตกต่างระหว่างสำนักคิดทั้งสามส่วนใหญ่อยู่ที่การให้น้ำหนักกับ “เสรีภาพของปัจเจก” และ “ความยุติธรรมในสังคม” ไม่เท่ากัน (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554, หน้า 21)

สำนักคิดทั้งสามนี้มีความ “เท่าเทียมกันทางศีลธรรม” (Morally Equivalent) กล่าวคือไม่มีชุดหลักเกณฑ์สมบูรณ์ใด ๆ ที่จะช่วยเราตัดสินได้ว่าสำนักคิดใด “ดีกว่า” หรือ “เลวกว่า” กันเนื่องจากต่างก็มีจุดยืนทางศีลธรรมด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่ให้น้ำหนักกับคุณค่าหรือคุณธรรมต่าง ๆ ไม่เท่ากัน การตัดสินว่าจะเชื่อหรือประยุกต์ใช้แนวคิดของสำนักคิดใดสำนักคิดหนึ่งจึงน่าจะตั้งอยู่บนการประเมินผลได้และผลเสียของแต่ละแนวคิด เปรียบเทียบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริงมากกว่าการใช้มาตรฐานทางศีลธรรมใดๆ ที่เป็นนามธรรมโดยไม่คำนึงถึงสถานการณ์จริง สามารถสรุปแนวคิดในส่วนที่เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำของสำนักคิดทั้งสามได้คร่าว ๆ ดังต่อไปนี้

เสรีนิยม (liberalism)

นักเสรีนิยมสายคลาสสิก (Classical Liberal) และสายลิเบอทำเรียน(Libertarian) โดยทั่วไป จะไม่มีจุดยืนเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเนื่องจากเชื่อว่ารัฐควรปล่อยให้มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำอะไร ๆ เอง เพราะมองว่าเสรีภาพของปัจเจกคือคุณค่าและคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ความยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ รัฐมีหน้าที่อำนวยให้เกิด ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายโดยไม่ต้องสนใจว่าความเท่าเทียมดังกล่าวจะนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือไม่ เพียงใดเนื่องจาก “กลไกตลาด” (ผลรวมของการกระทำโดยเสรีของปัจเจก) คือกลไกที่ดีที่สุดหรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดแล้วในการสร้างประโยชน์สาธารณะ

ลุดวิก วอน มิเซส (Ludwig von Mises) นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมคลาสสิกผู้ทรงอิทธิพล เสนอในปี ค.ศ. 1949 ว่า นักเสรีนิยมที่รณรงค์ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายนั้นตระหนักดีว่า มนุษย์เกิดมาไม่เท่าเทียมกัน และความไม่เท่าเทียมกันนี้เองที่เป็นบ่อเกิดของการร่วมมือกันทางสังคม และอารยธรรม ในความเห็นของพวกเขา ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายไม่ได้ถูกออกแบบมาแก้ไข ข้อเท็จจริงของจรรยาวัที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือเพื่อกำจัดความไม่เท่าเทียมตามธรรมชาติให้หมดสิ้นไป แต่ในทางตรงกันข้าม ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายถูกออกแบบมาเป็นเครื่องมือที่จะรับประกันว่ามนุษย์ชาติทั้งหมดจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากความไม่เท่าเทียมดังกล่าวความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายนั้นดีเพราะมันตอบสนองความต้องการของทุกคนได้ดีที่สุด ปล่อยให้พลเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจเองว่าใครควรดำรงตำแหน่งทางการเมืองและปล่อยให้ผู้บริโภครัดตัดสินใจเองว่าใครควรมาอำนาจกำหนดกิจกรรมการผลิต (Ludwig von Mises, 1966, หน้า 841 – 842)

โรเบิร์ต โนซิค (Robert Nozick) นักปรัชญาสายลิเบอทำเรียนผู้โด่งดัง มองว่าสังคมในอุดมคติคือสังคมที่มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพสมบูรณ์ ไม่มีใครถูกใครบังคับไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ในเมื่อรัฐกระจายความมั่งคั่งด้วยการบังคับ (โดยเฉพาะการจัดเก็บภาษี) โดยทั่วไปเขาจึงไม่เห็นด้วยกับมาตรการลดการเหลื่อมล้ำทำนองนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจบางด้านในสังคมสมัยใหม่เกิดจากการใช้กำลังบังคับในอดีต (เช่น เจ้าขุนมูลนายในอดีตใช้กำลังทหารริบเอาที่ดินทั้งหมดมาเป็นของตน) โนซิคก็เห็นว่าการกระจายความมั่งคั่งกลับคืนด้วยอำนาจรัฐ (เช่น ออกกฎหมายเพื่อกระจายที่ดินกลับไปอยู่ในมือลูกหลานของผู้ที่เคยถูกริบที่ดินทำกินในอดีต) ก็เป็นสิ่งที่ยุติธรรมและมีความชอบธรรม แต่เฉพาะในกรณีแบบนี้เท่านั้น

จอห์น รอลส์ (John Rawls) นักปรัชญาการเมืองผู้ทรงอิทธิพลที่สุดหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของโนซิค (และของสายลิเบอทำเรียนโดยรวม) ซึ่งเชิดชูเสรีภาพของปัจเจกมากกว่าความยุติธรรมในสังคมมาก รอลส์นำเสนอในหนังสือเรื่อง A Theory of Justice(ทฤษฎีความยุติธรรม) ว่า คนที่คนควร “แบกรับโชคชะตาด้วยกัน” ด้วยการช่วยเหลือคนที่ยากจนที่สุดและเสียเปรียบที่สุดในสังคม เพราะทุกคนน่าจะเห็นพ้องต้องกันได้ว่า ถ้าบังเอิญตัวเองเกิดมาเป็นคนจน ก็จะต้องเดือดร้อนมากและอยากให้รัฐยื่นมือช่วย อย่างไรก็ตาม การที่รอลส์เห็นด้วยกับการช่วยเหลือคนที่

จนที่สุด ไม่ได้แปลว่าเขาคิดว่าความเหลื่อมล้ำ (ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย) เป็นปัญหาที่จำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไข อันที่จริงรอลส์กล่าวว่า ภาวะความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งอาจ ชอบธรรมก็ได้ ถ้าหากมันเป็นภาวะที่ปรับปรุงสังคมโดยรวม รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่ยากที่สุดในสังคมด้วย รอลส์ไม่เคยแจกแจงว่าทฤษฎีความยุติธรรมของเขาแปลว่าสังคมควรจัดการกับความเหลื่อมล้ำหรือไม่อย่างไร นักคิดบางคนตีความว่าข้อเสนอดังกล่าวของรอลส์สนับสนุนระบบทุนนิยมเสรีเนื่องจากตามทฤษฎี แม้แต่สมาชิกที่ยากที่สุดในสังคมก็ยังได้รับประโยชน์จากนวัตกรรมและความเจริญที่เกิดขึ้นในระบบ แต่นักคิดคนอื่นเชื่อว่ามีเพียง “รัฐสวัสดิการ” ที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะทำให้อุดมคติของรอลส์เป็นจริง

มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) นักเศรษฐศาสตร์สำนักเสรีนิยมคลาสสิก มองว่ารัฐโดยธรรมชาตินั้นด้อยประสิทธิภาพกว่าเอกชนและมักจะดูแลอำนาจอัดนั้นจึงเชื่อว่าหากรัฐทำอะไรก็ตามเพื่อพยายามสร้างความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ เมื่อนั้นเสรีภาพทางการเมืองของผู้คนก็จะถูกบั่นทอน เขากล่าวอย่างโด่งดังว่า สังคมที่กำหนดความเท่าเทียมเป็นเป้าหมายเหนือเสรีภาพจะไม่มีทั้งสองอย่างสังคมที่ตั้งเป้าหมายที่เสรีภาพก่อนความเท่าเทียมจะมีทั้งสองอย่างค่อนข้างสูง (Milton Friedman, 1990, บท โทรทัศน์ตอนที่ 5)

2.1.2 แนวทางการแก้หรือลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ

ผลจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของความเหลื่อมล้ำในประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้ทำให้การลดความเหลื่อมล้ำกลายเป็นศูนย์กลางของความสนใจของสังคมโดยรวม ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชน นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวทางสังคม ตลอดจนนักการเมืองและนักธุรกิจ ปรากฏการณ์ Occupy Wall Street ในประเทศสหรัฐอเมริกาในปี 2014 และปรากฏการณ์คล้ายกันที่เกิดขึ้นตามมาในอีกหลายประเทศ อาจถือเป็นปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ของการต่อต้านของสังคมโดยรวมต่อการถ่างชั้นอย่างมากของช่องว่างระหว่างคนรวยที่สุดกับคนที่เหลือ (the richest and the rest) เนื่องจากความเหลื่อมล้ำจะเป็นปัญหาที่มีหลากหลายมิติดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น แนวทางการแก้หรือลดปัญหาความเหลื่อมล้ำจึงมีหลากหลายมิติตามไปด้วย กล่าวคือไม่ได้จำกัดเพียงแนวทางด้านเศรษฐกิจหรือด้านเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ยังมีงานวิจัยว่าด้วยการลดความเหลื่อมล้ำที่พิจารณาด้านสังคม รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ หรือด้านอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ ปัจจัยเชิงสถาบัน นโยบายด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม(สมชัย จิตสุชน, 2558)

2.1.2.1 ปัจจัยเชิงสถาบัน

เป็นที่ทราบกันดีว่า กลไกทางเศรษฐกิจในตัวเองไม่ได้เป็นหลักประกันในการลดความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากกลไกตลาดไม่ได้มี ‘หน้าที่’ ในการ redistribution ที่มุ่งเน้นเพียงการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ (efficient allocation of resources) และหากกลไกตลาดมีส่วนทำให้ความเหลื่อมล้ำยิ่งรุนแรงขึ้นเนื่องจากการกระจุกตัวของทุน ผลตอบแทนที่สูงของปัจจัยทุน และการ

ถ่างขึ้นของผลตอบแทนจากทรัพยากรมนุษย์ จึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงสถาบันอื่นในสังคม นอกเหนือจากกลไกตลาดว่ามีส่วนในการกำหนดความเหลื่อมล้ำอย่างไร โดยปัจจัยเชิงสถาบันที่จะกล่าวถึงนี้ คือ โครงสร้างอำนาจทางการเมือง คอร์รัปชัน และคุณภาพของภาครัฐ

1) โครงการอำนาจทางการเมือง เป็นหน้าที่ของ ‘นโยบาย’ ภาครัฐในการทำให้การกระจายรายได้เท่าเทียมกันมากขึ้น ซึ่งเสี่ยงไม่พ้นที่ต้องพิจารณาปัจจัยทางการเมือง คำถามที่สำคัญในเรื่องปัจจัยทางการเมือง คือ อะไรทำให้บางประเทศ บางสังคม มีนโยบายในการลดความเหลื่อมล้ำอย่างจริงจังกว่าบางประเทศ ซึ่งจะต้องทำการวิเคราะห์เรื่องการกระจายตัวของอำนาจ (distribution of power) ซึ่งมีได้หมายถึงเพียงอำนาจทางเศรษฐกิจ แต่หมายถึงอำนาจในการกำหนดความเป็นไปของนโยบาย เพราะแม้อำนาจทางเศรษฐกิจจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดอำนาจทางนโยบาย แต่ก็ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป โครงสร้างอำนาจทางการเมืองของประเทศ NIEs มีลักษณะที่เรียกว่ามี Growth-Enhancement Governance (GEG) ซึ่งเป็นโครงสร้างทางการเมืองที่ลดโอกาสของ rent seeking สำหรับค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ (unproductive rent) การที่ป้องกัน unproductive rent seeking นั้นมีผลต่อเนื่องไปถึงว่าระดับการผูกขาดค่าเช่าทางเศรษฐกิจมีไม่มากเท่าประเทศที่มี rent seeking แบบ unproductive ซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีการเปิดโอกาสให้คนหลากหลายกลุ่มเข้ามาสร้าง productive rent อันเป็นกระบวนการหนึ่งของการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม หรือ inclusive growth ส่งผลให้การขยายตัวของเศรษฐกิจเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการป้องกันมิให้ความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มทุนขยายตัวมากเกินไป แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถประยุกต์ใช้กับประเทศไทยได้โดยการสังเกตได้หลายประการ ดังนี้

ประการแรก การที่ความเหลื่อมล้ำของไทยมีความรุนแรงกว่าประเทศ Asian NIEs อย่างชัดเจน น่าจะแสดงว่าโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของไทยมีการกระจุกตัวมากกว่าด้วยเช่นกัน

ประการที่สอง เศรษฐกิจไทยก็ขยายตัวในอัตราเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศ NIEs ซึ่งน่าจะแสดงว่าค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่สร้างขึ้นในกระบวนการขยายตัวของเศรษฐกิจมีสัดส่วนที่เป็น unproductive rents มากกว่า ซึ่งส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการขยายตัวของเศรษฐกิจ (inclusive growth) หย่อนกว่าประเทศ NIEs

ประการที่สาม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นไปอย่างช้ากว่าประเทศ NIEs ซึ่งสามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายไม่ได้ให้ความสนใจที่จะแบ่งปันผลประโยชน์จากการขยายตัวของเศรษฐกิจให้ทั่วถึง

2. คอร์รัปชันกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัจจัยเชิงสถาบันที่สำคัญอีกประการต่อเรื่องความเหลื่อมล้ำ คือ คอร์รัปชัน งานวิจัยทั้งระดับทฤษฎีและเชิงประจักษ์จำนวนมากที่แสดงว่าคอร์รัปชันทำให้ความเหลื่อมล้ำและความยากจนเพิ่มมากขึ้น โดยผ่านหลายช่องทาง เช่น IMF ระบุว่าคอร์รัปชันทำให้เศรษฐกิจขยายตัวช้าลง ทำให้อัตราภาษีที่แท้จริงมีความก้าวหน้าน้อยลง การใช้จ่าย

ด้านสังคมมีระดับลดลงหรือมีประสิทธิภาพด้อยลง การสะสมทุนมนุษย์น้อยลง เพราะประชาชนในกลุ่มล่างมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาน้อยลง เป็นต้น

3. คุณภาพของภาครัฐ เนื่องจากการลดความเหลื่อมล้ำต้องการการแทรกแซงจากนโยบายภาครัฐ คุณภาพของภาครัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งรวมถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติ คุณภาพภาครัฐไม่เพียงมีผลทางตรงในการลดประสิทธิผลของนโยบายลดความเหลื่อมล้ำ ยังมีผลทางอ้อมทางการเมืองด้วย

2.1.2.2 นโยบายด้านเศรษฐกิจและสังคม

งานวิจัยเกี่ยวกับมาตรการด้านเศรษฐกิจและสังคมในการลดความเหลื่อมล้ำมีความเป็นรูปธรรมมากกว่าด้านปัจจัยเชิงสถาบัน ในขณะเดียวกัน ก็มีความหลากหลายมากกว่า ซึ่งแนวนโยบายที่เหมาะสมในการลดความเหลื่อมล้ำนั้น ประกอบด้วย นโยบายว่าด้วยคน มีเป้าหมายในการลดความเหลื่อมล้ำของทุนมนุษย์ ประกอบด้วย นโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับกำลังแรงงานกลุ่มต่างๆ ส่วนนโยบายว่าด้วยทุนนั้น จะเห็นได้ว่า ความเหลื่อมล้ำจะมากขึ้นเรื่อยๆ トラบใดที่อัตราผลตอบแทนของทุนสูงกว่าอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และนโยบายการคลัง การลดความเหลื่อมล้ำเป็นหน้าที่หลักประการหนึ่งของนโยบายการคลัง โดยนโยบายการคลังที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำต้องมีลักษณะ redistributive กล่าวคือ รัฐบาลจัดเก็บภาษีจากผู้มีฐานะสูงกว่าจากผู้มีฐานะด้อยกว่า และทำการใช้จ่ายรายได้ที่จัดเก็บได้โดยให้ประโยชน์ตกกับผู้มีฐานะด้อยกว่าอย่างทั่วถึง และถ้าเป็นไปได้ก็ควรให้รับอัตรารายได้สูงกว่าคนรวย

การศึกษาวินิจฉัยนโยบายการคลังและนโยบายสวัสดิการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการดำเนินการทางเศรษฐกิจในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ใหม่ (redistribution) การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในมิติต่างๆ อาทิ โอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ในประเทศ สวัสดิการสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวินิจฉัยทางด้านนโยบายการคลังและนโยบายสวัสดิการในเชิงลึก เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศที่เป็นธรรมและยั่งยืน ซึ่งข้อเสนอทางนโยบายเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและยั่งยืน ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เช่น ระบบภาษีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมในมิติต่างๆ การจัดสรรงบประมาณภาครัฐ เพื่อเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและยั่งยืน (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562)

แนวทางในการทำงานเพื่อความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมโดยตรง แต่ก็มีความสัมพันธ์อยู่ด้วย โดยอาจจะเป็นผลโดยตรงหรือข้างเคียงก็ได้ และเมื่อพิจารณาความเชื่อมโยงโดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์ พบว่า หากมองผลกระทบของงานวิจัยท้องถิ่นในฐานะกลไกการลดความเหลื่อมล้ำในระดับปัจเจกบุคคล งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะช่วยก่อให้เกิดการเสริมศักยภาพนักวิจัยท้องถิ่นในฐานะ “ผู้นำชุมชน” ในระดับกลุ่ม นอกจากจะช่วยเรื่องการเสริมพลังให้กลุ่มสามารถ

แสดงอัตลักษณ์ของตัวเองได้แล้ว ยังช่วยให้สามารถขยายเครือข่ายและสร้างอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรระดับท้องถิ่นได้อีกด้วย แต่อย่างไรก็ดี เมื่อมองผลกระทบในเชิงโครงสร้างในภาพรวมยังเป็นไปอย่างจำกัด ทั้งในส่วนของผลักดันการเคลื่อนไหวไปสู่เรื่องอื่น ซึ่งเกิดขึ้นค่อนข้างน้อย ในขณะที่การทำให้ความรู้ชาวบ้านถูกใช้ในกระบวนการตัดสินใจ ก็มักพบว่าส่วนใหญ่เป็นผลที่เกิดขึ้นในระดับจุลภาคหรือท้องถิ่นเท่านั้น ยังไม่สามารถผลักดันให้มีการยอมรับในระดับนโยบายรัฐได้ สำหรับเงื่อนไขและข้อจำกัดที่สำคัญของงานวิจัยท้องถิ่นนั้น แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ แนวคิดที่ไม่ให้ความสำคัญกับความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง กระบวนการทำงานที่เน้นปฏิบัติการมากกว่าการวิจัย และสถานะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ยังไม่มั่นคงบนทางแพร่งของการพัฒนาความรู้สองวิถี ดังนั้นภายใต้เงื่อนไข/ข้อจำกัด รวมถึงท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนผลของนโยบายทั้งในระดับประเทศและภายในหน่วยงานวิจัยเอง การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในอนาคตจึงควรให้ความสำคัญกับประเด็นต่างๆ เหล่านี้ให้มากขึ้น ได้แก่ การเลือกประเด็นการศึกษาวิจัยควรให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และบริบทของชุมชนเพื่อทำให้มองเห็นและเข้าใจความเหลื่อมล้ำ รวมถึงหน้าต่างแห่งโอกาสที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ช่วงเวลาทศวรรษ 2520 จนถึงปัจจุบัน การผลิตภาคเกษตรในชนบทเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การจ้างและการใช้เครื่องจักรเกือบทั้งหมด แรงงานที่ดูแลการผลิตเป็นแรงงานผู้สูงอายุ ส่วนคนวัยทำงานส่วนใหญ่ออกทำงานนอกภาคเกษตรแล้วส่งเงินกลับไปสู่การจ้างงานในไร่นาแทน การปรับตัวของผู้คนในชนบทจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาทักษะส่วนตัวในการผลิตภาคสมัยใหม่ การเลื่อนชนชั้นจึงเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าเดิม และได้เกิดการเปลี่ยนสถานะของผู้คนในชนบทอย่างลึกซึ้ง(สุริชัย หวันแก้ว, 2561)

2.1.3 ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice)

นักคิดจำนวนไม่น้อยมองว่าโครงสร้างสังคมทุกสังคมล้วนนี้เป็นผลผลิตของความไม่เท่าเทียมและความยุติธรรมในอดีตที่สะสมทับถมกันมานานหลายชั่วอายุคน นักเศรษฐศาสตร์ แพทริคไดมอนด์ (Patrick Diamond) และนักสังคมวิทยา แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) มองว่าสังคมแบบ “คุณธรรมนิยมสมบูรณ์” (Pure Meritocracy หมายถึงสังคมที่สมาชิกทุกคนเลื่อนฐานะได้ด้วยความสามารถของตนเองล้วน ๆ ไม่ใช่ด้วยอภิสิทธิ์หรือเส้นสายใด ๆ) ที่ปราศจากการกระจายความมั่งคั่งไม่ใช่สังคมที่พึงปรารถนาเนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ประสบความสำเร็จในรุ่นของตัวเองจะกลายเป็น “ชนชั้น” ที่ฝังรากลึกสำหรับคนรุ่นต่อไป เก็บความมั่งคั่งที่ตนสะสมเอาไว้เป็นทุนสำหรับลูกหลาน เมื่อเป็นอย่างนี้ลูกหลานของคนจนก็จะยิ่งเสียเปรียบคนรวย และความเหลื่อมล้ำก็จะยิ่งถ่างกว้างขึ้นเรื่อย ๆ เพียงเพราะพวกเขาเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน นักคิดที่รณรงค์ความยุติธรรมทางสังคมมองว่า นี่คือการยุติธรรมทางสังคมที่ต้องหาทางบรรเทาหรือกำจัดให้ได้มากที่สุดนอกจากจะมองว่าสังคมที่ความเหลื่อมล้ำถ่างกว้างขึ้นเรื่อย ๆ คือสังคมที่ไม่ยุติธรรมแล้วนักคิดสำนักนี้ยังมองว่า

ความมั่งคั่งและความก้าวหน้าทั้งหลายในสังคมไม่ได้เกิดจากความสามารถของคนที่มีฐานะดีเพียงอย่างเดียว แต่ทุกคนในสังคมล้วนมีส่วนสร้างทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเรามองเห็น หรือไม่ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น เศรษฐีชายหุนทำกำไรในตลาดหุ้นได้ก็เพราะระบบสารสนเทศของตลาดหุ้นมีไฟฟ้าใช้ ถ้าหากไฟฟ้านั้นถูกส่งมาจากโรงไฟฟ้าพลังน้ำ และถ้าหากการก่อสร้างเขื่อนส่งผลให้ครอบครัวชาวประมงนับหมื่นครัวเรือนต้องสูญเสียช่องทางทำมาหากินเพราะหาปลาไม่ได้อีกต่อไป ก็กล่าวได้ว่าเศรษฐีเป็น “หนี้บุญคุณ” ชาวประมง ด้วยเหตุนี้ นักคิดอย่างโตมอนต์และกิตเดนส์จึงมองว่า สังคมต้องพยายามสร้างความยุติธรรมหรือบรรเทาความอยุติธรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการกระจายรายได้และความมั่งคั่งให้ตกถึงมือประชาชนในวงกว้างที่สุด เพื่อ “ตอบแทนคนทุกภาคส่วนในสังคมที่มีส่วนสร้างความมั่งคั่ง” และดังนั้นพวกเขาจึงมักจะสนับสนุนแนวคิด “รัฐสวัสดิการ” อย่างเต็มรูปแบบที่จัดสวัสดิการถ้วนหน้าให้กับประชาชนทุกคน ในฐานะ “สิทธิพลเมือง” ที่พึงได้รับอย่างเสมอภาค และไม่สนับสนุน “ระบบสวัสดิการ” ที่เอกชนมีบทบาทนำและรัฐช่วยเหลือแต่เพียงผู้ที่ช่วยตัวเองไม่ได้จริง ๆ (ต้องผ่านการทดสอบความจำเป็น Means-test ก่อน) ในกรอบคิดของสำนักเสรีนิยม (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554, หน้า 24-29)

2.1.4 การเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

กาญจนา แก้วเทพ(2548) ได้นำเสนอการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป 4 ประการ ดังนี้

1. เครือข่ายในความหมายของการรวมตัวของกลุ่มคน หรือองค์กร หมายถึง กลุ่มคนหรือองค์กร ที่รวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีระบบหรือเส้นทางการสื่อสารที่เชื่อมโยงถึงกันและกันได้อย่างชัดเจน และระบบหรือเส้นทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นนี้เองที่เป็นเส้นแบ่งระหว่างคำว่ากลุ่มและเครือข่ายที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาก จนก่อให้เกิดความสับสนในหลายๆ กรณี

2. เครือข่ายในความหมายของการมีพันธะสัญญาร่วมกัน เป็นความหมายที่ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่อง วัตถุประสงค์ เป้าหมายของเครือข่ายเป็นหลัก กล่าวคือ การรวมตัวกันของกลุ่มคนหรือองค์กรในลักษณะเครือข่าย ไม่ใช่แค่การรวมตัวแค่พูดคุย หรือหารือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วก็แยกย้ายกันไป หากแต่เป็นการรวมตัวโดยมีวัตถุประสงค์หลักอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และมีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักร่วมกันเสมอ แม้ว่าเป้าหมายย่อยของบุคคล กลุ่มบุคคล ที่เป็นสมาชิกเครือข่ายจะมีความแตกต่างกันไปบ้างก็ตาม

3. เครือข่ายในความหมายของความสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่ายทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หมายถึง ลักษณะของสายสัมพันธ์ที่ยึดโยงคนในสังคมไว้ด้วยกัน เป็นเครือข่ายจะทำให้กลุ่มมีความผูกพัน สามัคคี และช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เช่น ความเป็นเครือญาติ การมีวัฒนธรรมร่วมของชุมชน เป็นต้น

4. เครือข่ายในความหมายของการประสานความร่วมมือ กลุ่มนี้จะมองเครือข่ายในลักษณะที่เป็นรูปแบบการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่เป็นระบบ มีโครงสร้างค่อนข้างชัดเจน ภูมิภาค ประเทศ และระหว่างประเทศ

สถานการณ์โครงสร้างประชากรวัยสูงอายุในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาในประเทศไทย จำนวนสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 9.2 ในปี 2543 และคาดว่า ปี 2562 สัดส่วนจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.3 ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่าขณะนี้สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) การพัฒนาระบบผู้สูงอายุในชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งจากหน่วยงานและชุมชน และอีกประการหนึ่ง ประเทศไทยเป็นเมืองพระพุทธศาสนา จึงมีวัดกระจายอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมากเกือบครอบคลุมทุกตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนและผู้สูงอายุ ที่มีอยู่ในชุมชนได้มีที่พึ่งพิง ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ดังนั้นการพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์กลางในการดูแลผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและต้องการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพในระดับรัฐ ให้มีความสำคัญโดยมีการพัฒนานโยบาย กลไก และการจัดการในพื้นที่ เห็นได้ว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นก็มีนโยบายในการดำเนินงานให้การดูแลผู้สูงอายุ แต่หากเราได้มีการเสริมกลไกในระดับพื้นที่ที่มุ่งเน้นแนวทางสำคัญในการดำเนินงานระบบดูแลผู้สูงอายุ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีอยู่ ตลอดถึงแกนนำชุมชนร่วมเป็นหลักในการจัดการให้บริการ และให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่หน่วยงานนั้นๆ รับผิดชอบ เช่น ในด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ก็มีหน่วยงานสาธารณสุขให้การสนับสนุน โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน ซึ่งการดูแลผู้สูงอายุมีหลายระดับได้แก่ กลุ่มที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ กลุ่มที่ไม่ต้องการการพึ่งพิง กลุ่มที่พอช่วยเหลือตนเองได้ แต่ต้องมีผู้ช่วย และกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ ในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ จึงเป็นโอกาสดีที่เราจะได้มาสร้างรูปแบบ การใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดูแลผู้สูงอายุ(ธวัชรัตน์ แดงหาญ และคณะ, 2559)

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม เครือข่าย (Network) เป็นขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน มีการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยสมาชิกเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน แนวคิดเรื่องเครือข่ายสัมพันธ์กับแนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม (Civil Society) และแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจรัฐ ทั้งนี้ในความหมายที่กว้างเครือข่าย คือ หัวใจของวิถีชุมชนในอดีตซึ่งผู้คนอยู่ร่วมกัน แบบพึ่งพาอาศัยกันทั้งในชุมชนและกับชุมชนอื่นๆ มีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่แสดงออกทางกิจกรรมที่ทำงานสม่ำเสมอ หรือเป็นครั้งคราวเพื่อความอยู่รอดของชุมชน เพราะแม้มีอำนาจรัฐอยู่ แต่ก็ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงวิถีปฏิบัติของชุมชน การสร้างเครือข่ายจึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญ ที่สุดของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความหมายของเครือข่าย คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายที่หลากหลาย นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เครือข่ายทางสังคม (Borgatta, Edgar F; and Borgatta, Marie, 1992) หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

Borgatta, Edgar F; and Borgatta, Marie(1992) ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดเรียงความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม

สรุปได้ว่า เครือข่ายเป็นการร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคลกลุ่มองค์การประเภทเดียวกัน องค์การต่างประเภทกัน หรือเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีหลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกกับกลุ่ม การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกัน โดยดำเนินงานภายใต้เป้าหมาย และวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน หรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกันมี ความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้าน เศรษฐกิจ สังคม โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหนักร่วมกันใเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

แนวคิดด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ การดำเนินงาน เพื่อก่อให้เกิดสวัสดิการที่ดีต่อผู้สูงอายุมีแนวคิดที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาสังคมหลากหลายประการ ซึ่งในประเทศไทยปัจจุบันมี 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดคุณภาพชีวิต และแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์(ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2548) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้แบ่งมาตรฐานการจัดบริการเพื่อสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(2548)ได้ ออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) มาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล 2) มาตรฐานด้านรายรับหรือรายได้ 3) มาตรฐานด้านที่พักอาศัย 4) มาตรฐานการให้บริการด้านนันทนาการ 5) มาตรฐานงานด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง และ 6) มาตรฐานงานด้านการสร้างบริการและภาคีเครือข่ายการเกื้อหนุน ซึ่งเป็นไปในลักษณะ ดังนี้

- (1) เป็นไปในลักษณะของศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ
- (2) เป็นไปในลักษณะของศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวัน
- (3) เป็นไปในลักษณะของการให้บริการเยี่ยมบ้าน
- (4) เป็นไปในลักษณะของระบบดูแลผู้สูงอายุในชุมชน
- (5) เป็นไปในลักษณะของการให้บริการชุมชนเคลื่อนที่ไปในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่

ห่างไกล

- (6) การดำเนินการจัดตั้งระบบเฝ้าระวังเกื้อกูล และดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน
- (7) เป็นไปในลักษณะของการจัดให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน
- (8) เป็นไปในลักษณะของการถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุและอาสาสมัครผู้ดูแล
- (9) เป็นไปในลักษณะของการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีภาคีหรือเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(10) เป็นไปในลักษณะของการให้บริการแม่บ้าน โดยการส่งแม่บ้านไปช่วยเหลือผู้สูงอายุในเรื่องการทำงานบ้านต่างๆ เช่น การซื้อของ การทำความสะอาดบ้าน การประกอบอาหาร และการช่วยเหลืออื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุสบายขึ้น

สรุปได้ว่า การดำเนินการด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุนั้น ควรให้มีการจัดสวัสดิการให้ครบทั้ง 6 ด้าน คือ ทางด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ทางด้านที่พักอาศัย ทางด้านการนันทนาการ ทางด้านรายได้ ทางด้านความมั่นคงทางสังคม ทางด้านครอบครัว ทางด้านผู้ดูแลและคุ้มครอง ด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุนของผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการผู้สูงอายุได้ครบทุกด้าน

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations :UN) ได้ให้นิยาม “ผู้สูงอายุ (Older person)” หมายถึงประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป และได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

2) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

3) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่

ข้อมูลจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2562 พบว่าประเทศไทยมีประชากรจำนวน 66,558,935 คน และมีผู้สูงอายุจำนวน 11,136,159 คน คิดเป็นร้อยละ

16.73 และคาดว่าในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือมีประชากรผู้สูงอายุในประเทศมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุโดยกำหนดให้ “วาระผู้สูงอายุเป็นวาระแห่งชาติ” ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2561 เห็นชอบให้มีมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 บทบัญญัติที่บรรจุหลักการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 2 หมวด ดังนี้ หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

มาตรา 27 วรรคสาม การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติภาษา เพศ อายุ ความพิการสภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานภาพของ บุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาฝึกอบรม มีความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

มาตรา 27 วรรคสี่ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาสย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติมาตรา 48 วรรคสอง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา 71 วรรคสาม รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีพได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำดังกล่าว

2.2.2 ความหมายและจุดประสงค์ของการดูแลผู้สูงอายุ

การดูแลผู้สูงอายุ หมายถึง การดูแลผู้สูงอายุที่มีขั้นตอนห่วงโซ่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้แก่ 1) การกำหนดให้มีชื่อกฎหมาย 2) จัดตั้งองค์กรเฉพาะด้าน 3) จัดอบรมบุคลากรเฉพาะทาง 4) จัดอบรมอาสาสมัครดูแลชุมชน 5) มีระบบส่งต่อจากอาสาสมัครดูแล ไปยังญาติผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ และ 6) การดูแลผู้สูงอายุโดยญาติผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ (โยธิน แสงวงศ์ ธเนศ กิตติศรีวรพันธุ์ และวิมลทิพย์ มุสิกพันธุ์)

จุดประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตแต่ละวันอย่างมีความสุขมีอิสระที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพตามที่ตนต้องการถึงแม้ว่าสภาพร่างกายจะเสื่อมถอย

ไป และมีโรคเรื้อรังต่าง ๆ อยู่ก็ตาม ดังนั้น จะต้องปรับการดูแลให้เหมาะสมโดยหลักสำคัญคือต้องให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง พึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุด และมีความสุขกายสบายใจในบั้นปลายของชีวิต

2.2.3 รูปแบบและแนวทางการดูแลผู้สูงอายุ

การดูแลผู้สูงอายุที่จำแนกตามลักษณะการดูแลโดยบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรสามารถแบ่งเป็น 3 รูปแบบ (สายฤดี วรกิจโกคาทร ประเทพาพรรณ จุเจริญ กมลพรรณ พันพิ่ง สาวิตรีทยาน ศิลป์ ,) ได้แก่ 1) การดูแลภายในครอบครัวคือการให้ความดูแลเอาใจใส่แก่ผู้สูงอายุในปัจจุบันนี้ไม่ว่าจะเป็นการให้อาหาร เสื้อผ้า จัดที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพ รักษาพยาบาล รวมทั้งการให้เงินการดูแลเอาใจใส่ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ เป็นต้น 2) การดูแลในสถาบัน แยกเป็นการดูแลในสถานสงเคราะห์ และการดูแลในสถานพยาบาลหรือสถานที่ได้รับดูแลเฉพาะผู้สูงอายุ 3) การดูแลในชุมชนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดการแก้ไขปัญหา ระดมความร่วมมือและพัฒนาบริการในด้านต่าง ๆ ให้กับสมาชิกของชุมชน เป็นการทำงานแบบพหุลักษณะร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัวชุมชนองค์กรและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ

การดูแลผู้สูงอายุโดยครอบครัวเป็นการให้การดูแล และเลี้ยงดูผู้สูงอายุภายในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดหาสิ่งของเครื่องใช้/เสื้อผ้า/อาหาร ช่วยทำงานบ้าน จัดหาที่อยู่อาศัยให้เงิน ดูแลสุขภาพ พาไปพบแพทย์จ่ายค่ารักษาพยาบาลการดูแลสุขภาพวิทยาส่วนบุคคลการดูแลด้านอารมณ์ จิตใจและจิตวิญญาณ ให้ความรักความเข้าใจรวมไปถึงการสนับสนุนให้ได้เรียนรู้การให้ข่าวสาร จัดหาสิ่งต่าง ๆ การป้องกันคุ้มครองภัยจากอุบัติเหตุและอาชญากรรม เป็นต้นโดยปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการดูแลผู้สูงอายุโดยครอบครัวคือการคัดเลือกผู้ดูแลหลักที่เหมาะสมการดูแลแบบองค์รวมบนพื้นฐานของความรัก หรือความกตัญญูความรู้สึภภาคภูมิใจในความสามารถของตนเองของผู้ดูแลและการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการดูแล (นารีรัตน์ จิตรมนตรี, วิไลวรรณทองเจริญ และสาวิตรี ทยานศิลป์ ,2552)

ศศิพัฒน์ยอดเพชร (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร,เล็ก สมบัติ,ปริยานุช โชคธนวนิชย์และธนิกานต์ ศักดาพร, 2552)ได้นำเสนอตัวแบบการดูแลผู้สูงอายุที่ดีของครอบครัวและชุมชนในชนบทไทยซึ่งเป็นการถอดตัวแบบพฤติกรรมของผู้ดูแลที่มีต่อผู้สูงอายุซึ่งพบว่าตัวแบบการดูแลที่ดีของครอบครัวประกอบด้วย ตัวชีวิตหลัก 9 ประการได้แก่ 1) การดูแลสุขภาพวิทยาส่วนบุคคล 2) การดูแลเรื่องยา3) การช่วยเหลือในการเคลื่อนไหว 4) การดูแลแผลกดทับ 5) การจัดอาหารที่เหมาะสม 6) การป้อนอาหาร) การดูแลด้านการขับถ่าย 8) การสร้างความมั่นคงทางด้านอารมณ์และ 9) การดูแลด้านอารมณ์ จิตใจและจิตวิญญาณ

ผู้ดูแลในครอบครัวเป็นองค์ประกอบแรกที่มีผลต่อการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุพัตราศรีวิณิชชากร (สุพัตรา ศรีวิณิชชากร และคณะ, 2556) ที่ได้อธิบายว่าครอบครัวและคนในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดและสนิทสนมกับผู้สูงอายุมากที่สุด มีศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน คือคำนึงความกตัญญูที่ดูแลเอาใจใส่บุพการีหรือผู้สูงอายุ ด้วย ความเคารพ รัก เยี่ยมเยียน พุดคุย และให้กำลังใจ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุคลายเหงา และมีความสุขได้ระดับหนึ่งดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นกลุ่มที่ให้การดูแลผู้สูงอายุครอบคลุม 5 มิติประกอบด้วย

1. บทบาทในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยเน้นการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทั่วไป และกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน/ติดเตียง ซึ่งจะต้องให้ความช่วยเหลือและดูแลเรื่องการทำกิจวัตรประจำวัน ครอบคลุมทุกอย่างตั้งแต่เรื่องอาหารการกิน แต่งตัว ทำความสะอาดร่างกาย การใช้ห้องนำห้องสวม การเคลื่อนที่ภายในบ้าน และออกไปทำกิจกรรมนอกบ้าน ซึ่งจะต้องสลับเวลาในการร่วมกันดูแล เนื่องจากมีภาระต้องทำมาหากิน หรือมีธุระต้องทำรวมไปถึงการนอนเฝ้าเวลากลางคืน

2. บทบาทในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน สำหรับผู้สูงอายุ อาทิ ให้เงินใช้รับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายในบ้าน เช่น ค่ากับข้าวค่าน้ำค่าไฟ ค่ารักษาพยาบาล หรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ สำหรับการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง

3. บทบาทในการดูแลอาหารและโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ คือจัดเตรียมและทำอาหารให้ผู้สูงอายุทั่วไป และผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว

4. บทบาทในการดูแลผู้สูงอายุตามบรรทัดฐานและค่านิยมที่ดีของวัฒนธรรมไทยคือปรนนิบัติดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุทั้งยามปกติยามเจ็บป่วยรวมไปถึงเยี่ยมเยียน พุดคุยและให้กำลังใจ

5. บทบาทในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุโดยการจัดบ้าน สภาพแวดล้อม บรรยากาศทั้งในบ้านและรอบ ๆ บ้าน จัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ แต่ก็พบว่า บางบ้านก็ยังมีการจัดบรรยากาศ สถานที่และจัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ อาทิความสะอาด ฝุ่นละออง และแม้ว่าสังคมไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลต่อการดูแลผู้สูงอายุ แต่ยังมีบางครอบครัวที่มีระบบการดูแลที่ดีโดยพบว่า ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ คือการคัดเลือกผู้ดูแลหลักที่เหมาะสมต่อการดูแลแบบองค์รวมบนพื้นฐานของความรัก หรือความกตัญญูความรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถของตนเองของผู้ดูแลและการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการดูแล (นารีรัตน์จิตรมนตรี, วิไลวรรณ ทองเจริญ และสาวิตรีทยานศิลป์, 2552)

2.2.4 การดูแลผู้สูงอายุโดยหน่วยงาน หรือองค์กร หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องได้กำหนดมาตรการแผนงาน และนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุ และครอบครัวตั้งแต่การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา สวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุการรักษายาบาล โดยไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาลบริการประกันสังคม สวัสดิการรักษายาบาลของภาคราชการ

หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและการประกันกับบริษัทเอกชนนอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงสวัสดิการด้านการศึกษาอาชีพและบริการสังคม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในโรงเรียน การศึกษาระดับอุดมศึกษา การฝึกอาชีพ การกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ ศูนย์บริการผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการในที่สาธารณะ และการลดหย่อนค่าโดยสารขนส่งมวลชนที่เห็นได้อย่างชัดเจน ก็คือกระทรวงสาธารณสุขได้จัดสวัสดิการด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป มีสิทธิรักษาพยาบาลโดยไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาลในสถานพยาบาล ตามระเบียบว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้สูงอายุด้านการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2535 (สายฤดีวรกิจโกศาทร และคณะ, 2550 : 8.4-8.9) แต่ผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวและอาการเจ็บป่วยเรื้อรังต่าง ๆ ก็จำเป็นต้องเข้ารับบริการรักษาพยาบาลในสถานบริการทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุทางตรงก็คือค่ายา ค่าตรวจบริการทางการแพทย์ค่าอาหาร และค่าเดินทางของผู้ป่วย โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการดูแลรักษาผู้สูงอายุซึ่งเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เป็นเงินอยู่ที่ประมาณ 7,040 บาทต่อคนต่อปีมีผู้ป่วยเฉลี่ยปี ละ 1.05 ล้านคน รวมเป็นเงินงบประมาณที่ต้องจ่ายไปมากกว่า 8,000 ล้านบาทต่อปีวงเงินดังกล่าวยังไม่ได้รวมค่าใช้จ่ายของญาติที่พาผู้สูงอายุไปรักษา รวมถึงการสูญเสียรายได้ของผู้สูงอายุและญาติ (วิโรจน์ตั้งเจริญเสถียรและคณะ (2536) และสุวรรณาจันท์ ประเสริฐ, (2542)) ทั้งนี้หากจำแนกบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์กรต่าง ๆ ที่รับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุในเชิงสถาบันตามแนวคิดของ สุพัตรา ศรวณิซชากรและคณะแล้ว ลักษณะของกลุ่มที่มีการดูแลผู้สูงอายุในลักษณะของหน่วยงาน หรือการดูแลเชิงสถาบัน มี 4 กลุ่ม ได้แก่ (สุพัตรา ศรวณิซชากรและคณะ , 2556 , หน้า 87)

กลุ่มที่ 1 องค์กรระดับนโยบาย ที่รับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุแบ่งเป็น 3 องค์กรหลัก ได้แก่

- 1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะทำการโอนงบประมาณให้อปท. ดำเนินงานจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ/เบี้ยผู้พิการค่าจัดการศพ จัดอบรมให้ความรู้แก่อาสาสมัครบ้านผู้สูงอายุที่ยากจน และอื่น ๆ
- 2) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอทำหน้าที่บริหาร ขับเคลื่อนนโยบายด้านสุขภาพตามที่กำหนด
- 3) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณดำเนินงานผ่านเงินกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล เพื่อจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ ประเพณีวัฒนธรรม และอื่น ๆ

กลุ่มที่ 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทหลักในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ คือ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเบี้ยผู้พิการและประสานการจัดสวัสดิการตามปัญหาความเดือดร้อนกรณีต่าง ๆ บทบาทรองคือสนับสนุนการรวมกลุ่ม/จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุรวมไปถึงสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานในการจัดกิจกรรมทัศนศึกษา วันผู้สูงอายุ วันสงกรานต์จัดหาเครื่องออกกำลังกายและวัสดุอุปกรณ์

ต่าง ๆ ให้กับชุมชน รวมทั้ง จัดอบรมให้ความรู้แก่อาสาสมัคร ส่งเสริมอาชีพสงเคราะห์ สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ และจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพร่วมกับ รพ./รพ.สต. เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 สถานบริการทางสุขภาพ ทั้ง รพท./รพศ. รพช. และรพ.สต. ล้วนมีบทบาทหลักใน “การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ” เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือกับกลุ่ม อสม. ผู้สูงอายุ และผู้นำชุมชนในการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนดูแลสุขภาพผู้สูงอายุซึ่งมีการแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 5 กลุ่ม เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ได้แก่กลุ่มปกติกลุ่มเสี่ยงที่จะเป็นโรคเบาหวานและความดันกลุ่มผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดันกลุ่มโรคแทรกซ้อน และกลุ่มผู้ป่วยติดเตียง ทั้งนี้สถานบริการทางสุขภาพดังกล่าวมีการจัดบริการให้กับผู้สูงอายุดังนี้

1. จัดบริการเชิงรับ โดยให้บริการพื้นฐานด้านงานรักษาพยาบาลงานวางแผนครอบครัวงานอนามัยแม่และเด็กงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค และงานอนามัยโรงเรียน
2. จัดบริการเชิงรุกในชุมชน (เยี่ยมบ้านโดย อสม. เจ้าหน้าที่รพ.สต. และทีมสหวิชาชีพ)
3. จัดบริการพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ อาทิคลินิกผู้สูงอายุกลุ่มอัมพฤกษ์อัมพาต และผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางสายตา ส่วนบทบาทรองก็คือสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนจัดกิจกรรมตามเทศกาล ประเพณีวัฒนธรรม และวันสำคัญต่าง ๆ ให้ความรู้และคำแนะนำแก่ผู้สูงอายุ ผู้ดูแลครอบครัวและอสม.เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และสนับสนุนสถานที่เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

กลุ่มที่ 4 สถาบันการศึกษา มีบทบาทในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุไม่เด่นชัดมากนัก ที่ผานมามีเพียงเชิญผู้สูงอายุมาเป็นวิทยากรสอนเด็กนักเรียนด้านภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตร ปลูกผักจักสาน และดนตรีไทย เป็นต้น

กลุ่มที่ 5 โรงงานอุตสาหกรรม มีบางแห่งสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือและดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเช่น จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้หรือห้องสมุดชุมชน จัดงานวันผู้สูงอายุและเลี้ยงอาหาร เป็นต้น

3. การดูแลโดยชุมชน เป็นการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนตั้งแต่ผู้สูงอายุครอบครัวชุมชนองค์กรและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เกิดการแก้ปัญหา ระดมความร่วมมือพัฒนาบริการต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีแนวคิดสำหรับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยชุมชน ที่เน้นเกี่ยวกับการเข้าถึงระบบบริการการดูแลอย่างต่อเนื่อง การบริการแบบผสมผสาน การดูแลแบบองค์รวมการประสานการดูแลและการเสริมพลังชุมชน และครอบครัวให้เข้มแข็ง มีศักยภาพในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ (สุพัตราศรีวิจิตรและคณะ, 2552) โดยการที่ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีระบบสนับสนุนที่ดีมีทุนทางสังคม มีการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีการบูรณาการบทบาทในชุมชน และมีความรู้ข้อมูลในชุมชนนี้เป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่ดีด้วย (นาริรัตน์ จิตรมนตรี, วิไลวรรณ ทองเจริญ และสาวิตรี ทยานศิลป์, 2552) ทั้งนี้ หากพิจารณาตามแนวคิดในการ

ดูแลผู้สูงอายุแล้ว สามารถจัดกลุ่มการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ได้เป็น 4กลุ่ม ดังนี้ (สุพัตราศรีวณิชชากรและคณะ, 2556 , หน้า 87 -117)

กลุ่มที่ 1 ชมรมผู้สูงอายุ มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน จัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ รวมทั้ง จัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ (ฌาปนกิจสงเคราะห์ เพื่อนช่วยเพื่อน เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ) สนับสนุนกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมสำหรับผู้สูงอายุและกิจกรรมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน บางแห่งมีสภาสาขาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย/สมาคมชมรมผู้สูงอายุ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม/จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ทั้งระดับอำเภอและระดับจังหวัด

กลุ่มที่ 2 กลุ่มจิตอาสา คือเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มจิตอาสา/อาสาสมัคร เพื่อให้การช่วยเหลือและดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ และเชิญชวนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมและวันสำคัญต่าง ๆ

กลุ่มที่ 3 องค์กรศาสนา จะเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม และวันสำคัญต่าง ๆ บางแห่งสนับสนุนในการดูแลสุขภาพกายและใจแก่ผู้สูงอายุในชุมชน บางแห่งมีหน่วยงานสาธารณสุขอยู่ในพื้นที่เพื่อให้บริการดูแลรักษาสุขภาพทั่วไปแก่ผู้สูงอายุและคนในชุมชน ตลอดจนนี้เป็นแหล่งการเรียนรู้ศึกษาดูงาน และฝึกงานด้านส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุและคนในชุมชน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มองค์กรชุมชนอื่น ๆ ส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมและจัดสวัสดิการชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือและดูแลคนในชุมชนทุกกลุ่ม อาทิ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มการเกษตร/เลี้ยงสัตว์กลุ่มแม่บ้านกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มผู้นำชุมชน

2.2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ

ความต้องการของผู้สูงอายุหมายถึงความรู้สึกต้องการในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การดูแลในชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัยข้อมูลข่าวสาร และสิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีวิต รวมถึงการเข้าถึงบริการที่จำเป็น และความต้องการความช่วยเหลือจากครอบครัวชุมชน และรัฐบาลเพื่อคงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุแบ่งได้ดังนี้ (อุทัย สุตสุข และคณะ, 2552, อุบลรัตน์เพ็งสถิตย์ , 2543, 75-82.)

โดยทั่วไปความต้องการของมนุษย์เกิดจากสภาวะที่เกิดจากความไม่สมดุลทั้งร่างกายและจิตใจ ความต้องการของคนเรามากไม่ได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ เมื่อได้รับการตอบสนองหนึ่งก็จะเกิดความต้องการมากขึ้นระดับหนึ่ง โดยความพึงพอใจของมนุษย์จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการได้รับ

การตอบสนองในระดับหนึ่ง ซึ่งเริ่มพัฒนาจากความต้องการระดับต่ำก่อนเมื่อได้รับการตอบสนองนี้เป็นที่พอใจแล้ว จะเกิดความต้องการในระดับสูง (Higher Needs) (Maslow ,1970 , หน้า 69-80)

บุคคลเมื่อก้าวสู่วัยสูงอายุ ซึ่งเป็นวัยท้ายของชีวิต เป็นช่วงที่ควรได้รับการช่วยเหลือ ประคับประคองจากสังคม ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมในการดูแลพ่อ-แม่ ญาติ ผู้สูงอายุ แต่ปัจจุบันด้วยสภาพเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนไป ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ผู้สูงอายุเป็นวัยที่สภาพร่างกายจิตใจ และสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงเสื่อมถอยลงตามธรรมชาติโดยสำนักส่งเสริมสุขภาพกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้แบ่งความต้องการของผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ

- 1.1 ต้องการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์
- 1.2 ต้องการมีผู้ช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด
- 1.3 ต้องการที่อยู่อาศัยที่สะอาด อากาศดีสิ่งแวดล้อมดี
- 1.4 ต้องการสารอาหารกินที่ถูกต้องลักษณะตามวัย
- 1.5 ต้องการมีผู้ดูแลช่วยเหลือให้การพยาบาลอย่างใกล้ชิดเมื่อยามเจ็บป่วย
- 1.6 ต้องการได้รับการตรวจสุขภาพ และการรักษาพยาบาลที่สะดวก

รวดเร็ว ทันทีทันที

- 1.7 ต้องการได้รับบริการรักษาพยาบาลแบบให้เปล่าจากรัฐ
- 1.8 ความต้องการได้พักผ่อน นอนหลับอย่างเพียงพอ
- 1.9 ความต้องการบำรุงรักษาร่างกาย และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ
- 1.10 ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

2. ความต้องการทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และสังคมจะทำให้จิตใจของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปด้วยผู้สูงอายุจะปรับจิตใจและอารมณ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จะมีการปรับปรุง และพัฒนาจิตใจของตนเอง ให้เป็นไปในทางที่ดีงามมากขึ้นสามารถควบคุมจิตใจได้ดีกว่าหนุ่มสาว ดังนั้น เมื่อคนเราอายุมากขึ้น ความสุขุมเยือกเย็น จะมีมากขึ้นด้วยแต่การแสดงออกจะขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคล การศึกษา ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตของคนคนนั้น ความเครียดที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุ มีผลต่อจิตใจของผู้สูงอายุมากลักษณะการเปลี่ยนแปลงของจิตใจที่พบ คือ

1. การรับรู้ ผู้สูงอายุจะยึดติดกับความคิด และเหตุผลของตนเอง การรับรู้สิ่งใหม่ ๆ จึงเป็นไปได้ยาก ความจำก็เสื่อมลง

2. การแสดงออกทางอารมณ์ การแสดงออกทางอารมณ์ของผู้สูงอายุเกี่ยวข้องเนื่องกับการสนองความต้องการของจิตใจ ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้สูงอายุจะมีความรู้สึกต่อตนเองในแง่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นความท้อแท้ น้อยใจเนื่องจากรู้สึกว่าการสังคมไม่ให้ความสำคัญกับตนเองเหมือนที่เคยเป็นมาก่อน ทำให้ผู้สูงอายุ มีอารมณ์ไม่มั่นคง การกระทบกระเทือนใจเพียงเล็กน้อยจะทำให้ผู้สูงอายุเสียใจ หงุดหงิดหรือโกรธง่าย ต้องการการยอมรับ และเคารพยกย่องนับถือ และการแสดงออกถึงความมีคุณค่าของผู้สูงอายุ โดยสมาชิกในครอบครัวสังคมของผู้สูงอายุ

3. ความสนใจสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุจะสนใจสิ่งแวดล้อม เฉพาะที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และตรงกับความสนใจ ของตนเองเท่านั้น

4. การสร้างวิถีดำเนินชีวิตของตนเอง การมีอายุมากขึ้น คือการเข้าใกล้กาลเวลาแห่งการสิ้นสุดของชีวิตการยอมรับสภาพดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุบางคน มุ่งสร้างความดีงามให้แก่ตนเองเพิ่มมากขึ้น

3 ความต้องการทางด้านสังคม - เศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ความต้องการด้านสังคมของผู้สูงอายุสามารถแบ่งได้ดังนี้ (รุ่งโรจน์ พุ่มริว, 2545 หน้า 30-32)

1. ต้องการได้รับความสนใจจากผู้อื่น
2. ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวสังคมและหมู่คณะ
3. ต้องการช่วยเหลือสังคมและมีบทบาทในสังคมตามความถนัด
4. ต้องการการสนับสนุน ช่วยเหลือจากครอบครัวและสังคม ทั้งทางด้านความเป็นอยู่รายได้และการบริการจากรัฐ
5. ต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และสังคม
6. ต้องการลดการพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง ไม่ต้องการความเมตตาสงสาร(ที่แสดงออกโดยตรง)
7. ต้องการการประกันรายได้ และประกันความชราภาพ

4. ความต้องการด้านครอบครัว คือต้องการให้ลูกหลานรัก เอาใจใส่ให้ความใกล้ชิดยกย่องนับถือและยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวมองเห็นคุณค่าของตนเองและดูแลเป็นอย่างดีในยามป่วยไข้รวมทั้ง ต้องการแบ่งเบาภาระของลูกหลาน การทำงานบ้าน ดูแลลูกหลาน

5. ความต้องการด้านสวัสดิการ ประกอบด้วย ความต้องการบ้านพักฉุกเฉินความต้องการกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุ ความต้องการด้านการลดค่ารักษาพยาบาลความต้องการลดค่าโดยสารเดินทาง ความต้องการศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ ความต้องการการบริการเคลื่อนที่และความต้องการรับการรักษาจากสถานอนามัยประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

โดยจากการประมวลแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับทฤษฎีความต้องการของผู้สูงอายุสามารถได้สรุปถึงความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. ด้านสุขภาพอนามัย
2. ด้านการออม
3. ด้านการเรียนรู้
4. ด้านงานอดิเรก หรืออาชีพเสริม
5. ด้านรายได้

ทั้งนี้ การดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมความต้องการขั้นพื้นฐานนั้น สังคมและชุมชนจะถือเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญในการดูแลผู้สูงอายุ

2.2.6 ทฤษฎีการปรับตัวของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุย่อมมีการปรับตัวเมื่อมีการเปลี่ยนสถานะจากสภาพการทำงานประจำไปสู่การเกษียณอายุ หรือการยอมรับสภาพการเปลี่ยนแปลงในความเสื่อมถอยของร่างกาย ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่ง Roy, C. (2009) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ มี 3 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีปล่อยวาง (disengagement theory) 2) ทฤษฎีกิจกรรม (engagement theory) และ 3) ทฤษฎีตำแหน่งบทบาท (role theory) โดย 2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การทำอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ คือทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีตำแหน่งบทบาท มีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีกิจกรรม อธิบายว่า ผู้สูงอายุยังต้องการสังคม และจะพอใจและมีความสุขในตนเอง หากเขายังคงทำกิจกรรมในสังคมและเพื่อสังคม ดังนั้นถ้าเขาว่างมือจากงานอย่างหนึ่งเขาก็ควรหางานอย่างอื่นทดแทน

2. ทฤษฎีตำแหน่งบทบาท อธิบายว่า โดยฐานคิดว่ามนุษย์มักผูกพันความสุขความพอใจของตนกับตำแหน่งบทบาททางสังคม แต่ต้องลดบทบาทลงเมื่อสูงวัย วิธีการปรับตัวที่ดีคือการหาบทบาทตำแหน่งใหม่ ๆ ต่อไป เช่น หางานใหม่ ๆ หาความสนใจใหม่ หากกลุ่มสังคมใหม่

นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นว่า ทฤษฎีกิจกรรมเป็นทฤษฎีที่ดีที่สุดที่ทำให้บุคคลสามารถดำรงความกระฉับกระเฉงมีสุขภาพดี ชะลอความแก่ได้มากที่สุด แต่ก็อาจใช้ไม่ได้สำหรับทุกคน หากบุคคลนั้นมีลักษณะเก็บตัว สอดคล้องกับทฤษฎีปล่อยวาง ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุช่วงวัย 60-69 ปี จะมีความพร้อมทางด้านร่างกาย และสติปัญญาต่อการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่า กลุ่มช่วงอายุ 70-79 ปี และช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไป

รูปแบบ (Model) Keeves, Peter J. (1988) กล่าวไว้ว่า รูปแบบเป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

ประเภทของรูปแบบ

1. รูปแบบเชิงอุปมาหรือเปรียบเทียบ (Analogue Models) เป็นรูปแบบที่ใช้หลักการคิดหาเหตุผล รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ ไม่นิยมใช้ในสาขาสังคมและพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่แสดงออกโดยการใช้คำพูดภาษาท่าทาง รูปภาพ เป็นหลัก แต่รูปแบบนี้มีจุดอ่อนที่ขาดความชัดเจนแน่นอนที่ yakต่อการทดสอบ ฉะนั้นรูปแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับความชัดเจนของการใช้ภาษา

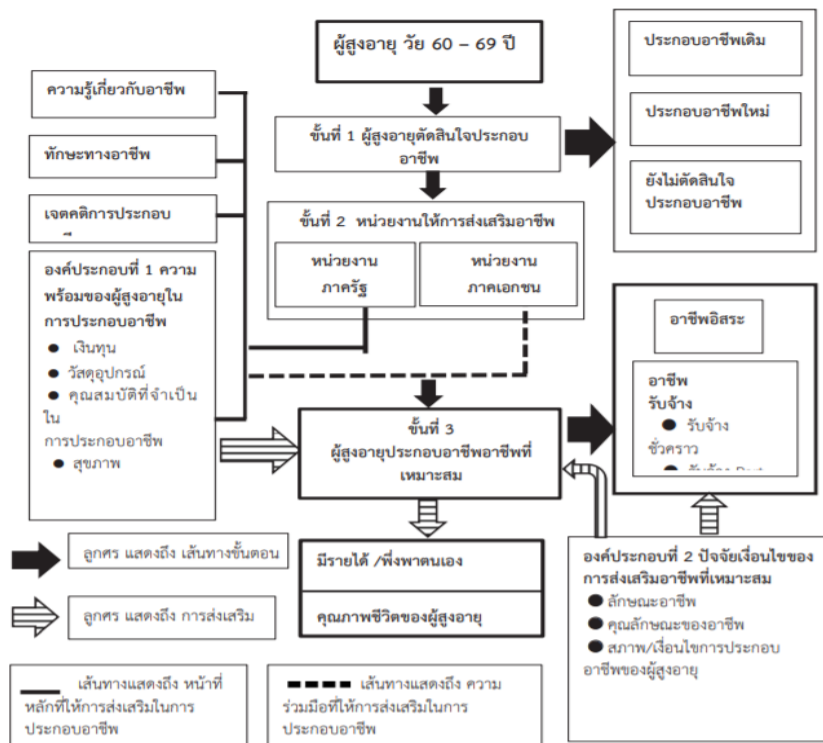
3. รูปแบบเชิงแบบแผน (Schematic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงแผนที่หรือแผนภูมิที่จะพยายามเชื่อมโยงหน่วยงาน และกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาสัมพันธ์กัน รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาจิตวิทยา รูปแบบหนึ่งที่ใช้กันคือรูปแบบของ Guilford ที่เกี่ยวข้องกับระดับสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับ 3 มิติคือ ด้านเนื้อหา ด้านผลลัพธ์และด้านการจัดกระทำ

4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematic Models) มีการนำไปใช้ในเรื่องของการประเมินรูปแบบเชิงคณิตศาสตร์นี้มีประโยชน์ที่ทำให้ข้อสันนิษฐานได้มีการพิจารณาด้วยในเชิงปริมาณ

5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Casual Models) รูปแบบนี้เริ่มใช้ในสาขาพันธุศาสตร์ซึ่งมีการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) มาใช้แนวคิดสำคัญของรูปแบบเชิงเหตุผลนี้เกี่ยวข้องกับการสร้างสมการโครงสร้างอย่างง่ายของสาเหตุกับตัวแปรต่าง ๆ ภายใต้การให้เหตุผลการตัดสินใจ (สมภพ สุวรรณรัฐ, 2563 , หน้า 161)

ตัวอย่างรูปแบบการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ กรณีการส่งเสริมอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง ของสมภพ สุวรรณรัฐ ดังนี้

รูปแบบการส่งเสริมอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง

2.2.7 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2552

แผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงนี้ มียุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุเกี่ยวกับการสนับสนุนกิจกรรมขององค์กรเครือข่ายผู้สูงอายุ ตามยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ ดังนี้

1. มาตรการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันการเจ็บป่วย และดูแลตนเองเบื้องต้น

1.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในลักษณะที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้สูงอายุ และครอบครัว

2. มาตรการการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ

2.1 การส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุและเครือข่าย

2.2 การสนับสนุนกิจกรรมขององค์กรเครือข่ายผู้สูงอายุ

3. มาตรการการส่งเสริมด้านการทำงานและการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุ

- 3.1 การส่งเสริมการทำงานทั้งเต็มเวลาและไม่เต็มเวลา ทั้งในระบบและนอกระบบ
- 3.2 การส่งเสริมการฝึกอาชีพและการจัดหางานให้เหมาะสมกับวัย และเหมาะสมกับความสามารถ
- 3.3 การส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้โดยสร้างความสามารถในการมีส่วนร่วมให้กับผู้สูงอายุ
- 4. มาตรการให้การสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
  - 4.1 จัดทำประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม
  - 4.2 การส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้หรือคลังปัญญากลางของผู้สูงอายุเพื่อรวบรวมภูมิปัญญาในสังคม
  - 4.3 การส่งเสริมและการเปิดโอกาสให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ และดำเนินการให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ ในสังคม
- 5. มาตรการ การส่งเสริมการสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้สามารถในการเข้าถึงข่าวสารและสื่อ
  - 5.1 การส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ
  - 5.2 การส่งเสริมการผลิต การเข้าถึงสื่อ และสนับสนุนการเผยแพร่ข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุ
  - 5.3 การดำเนินการให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากสิ่งต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง
- 6. มาตรการ การส่งเสริมและการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีสถานที่อยู่อาศัยและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
  - 6.1 การสนับสนุนและส่งเสริมให้ความรู้แก่ครอบครัวรวมถึงผู้สูงอายุในการปรับปรุงสถานที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับความต้องการในวัยสูงอายุ
  - 6.2 การกำหนดมาตรการแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อนำไปสร้างและปรับปรุงสถานที่อยู่อาศัย รวมทั้งระบบสาธารณสุขบุคคลสำหรับผู้สูงอายุ
  - 6.3 ให้มีการออกกฎหมายให้สิทธิพิเศษสำหรับภาคเอกชนที่จัดให้มีการบริการด้านที่พักอาศัยที่ได้มาตรฐานแก่ผู้สูงอายุ

2.2.8 แนวคิดเกี่ยวกับความเสี่ยงผู้สูงอายุ

โดยทั่วไปแล้ว เมื่อสุขภาพผู้สูงอายุจะประสบกับความเสี่ยง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ความเสี่ยงด้านสุขภาพ ความเสี่ยงด้านการดูแลชีวิตประจำวัน และความเสี่ยงด้านสังคมและการจัดการทางการเงิน แต่ละด้านมีลักษณะของความเสี่ยงดังนี้

1. ความเสี่ยงของผู้สูงอายุด้านสุขภาพ หมายถึงความเสี่ยงที่ทำให้ผู้สูงอายุเผชิญกับปัญหาสุขภาพต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการเสื่อมสภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ หรือการเผชิญกับโรคต่าง ๆ เช่น โรคอัมพฤกษ์โรคสมองเสื่อมหรือการที่ผู้สูงอายุป่วยเป็นโรคเรื้อรัง กล่าวคือเป็นโรคที่รักษาแล้วไม่หายขาดจะต้องให้การดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องผู้สูงอายุที่มีปัญหาการหกล้มผู้สูงอายุหกล้มง่ายเนื่องจากผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงมีโอกาสสูงที่จะเป็นโรคระดูกพรุน คือภาวะเนื้อกระดูกลดลงทำให้กระดูกสูญเสียความแข็งแรง กระดูกมีความเปราะบางและหักง่าย และผู้สูงอายุที่มีปัญหาในการมองเห็น ปกติแล้วผู้สูงอายุมักมีปัญหาการมองเห็นไม่ชัดเจน เป็นต้น

2. ความเสี่ยงของผู้สูงอายุด้านการดูแลชีวิตประจำวัน หมายถึงความเสี่ยงที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ตามปกติผู้สูงอายุไม่สามารถจับจ่ายใช้สอย หรือซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคได้และการที่ผู้สูงอายุไม่สามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองหรือทำธุรกรรมทางการเงิน หรือติดต่อกิจธุระอันจำเป็นกับบุคคลอื่นได้

3. ความเสี่ยงของผู้สูงอายุด้านสังคมและการจัดการทางการเงิน ความเสี่ยงด้านการจัดการทางการเงิน หมายถึง ความเสี่ยงที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถบริหารจัดการเงิน การทำธุรกรรมทางการเงิน ตลอดจนการทำนิติกรรมสัญญา ใด ๆ ได้ด้วยตนเอง ส่วนความเสี่ยงทางสังคม หมายถึงความเสี่ยงที่ทำให้ไม่สามารถร่วมทำกิจกรรมกลุ่มหรือชมรมต่าง ๆ รวมทั้ง ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน หรือร่วมไปถึงการที่ผู้สูงอายุไม่สามารถเดินทางได้ด้วยตนเองโดยแนวทางในการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เหมาะสมนั้น สามารถแบ่งได้เป็น

3.1 ตั้งใจและใส่ใจฟังเรื่องราวจากมุมมองของผู้ป่วยสูงอายุโดยไม่ตั้งใจสงสัยเพราะเป็นความจริงที่เกิดขึ้นในส่วนของเขา เขารู้สึกว่าถูกทรมาณ เป็นทุกข์จากสภาพดังกล่าว ประเมินความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุก่อนเสมอ

3.2 ชักประวัติและตรวจร่างกายอย่างละเอียดรวมทั้ง การตรวจทางห้องปฏิบัติการเท่าที่จำเป็น เพื่อประเมินสภาพโรคของผู้ป่วยสูงอายุ

3.3 หากญาติมาด้วยให้สังเกตปฏิกิริยาระหว่างญาติกับผู้ป่วยก่อนอย่าใกล้เกลียดหรือก่อกวนความขัดแย้งระหว่างคนสองฝ่ายทันที

3.4 ประเมินความต้องการของทั้งผู้ป่วยสูงอายุและญาติต่างฝ่ายต่างต้องการอะไร ทำอย่างไรจึงจะอยู่กันได้อย่างมีความสุขขึ้น

3.5 ขออนุญาตไปเยี่ยมบ้าน เพื่อหาหนทางให้ผู้สูงอายุช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นที่บ้านจะได้เป็นภาระกับญาติน้อยลงอย่าทำให้ญาติรู้สึกว่าเขาไม่ดูแลผู้สูงอายุ

3.6 เมื่อไปเยี่ยมบ้าน ให้ประเมินการใช้ชีวิตด้วยตัวเองของผู้ป่วยสูงอายุที่บ้านความเสี่ยงอันตรายต่าง ๆ โอกาสในการฟื้นฟูสภาพที่บ้าน เช่น พื้นที่ออกกำลังกาย หรือทำกายภาพบำบัด

- 3.7 ปรีกษาทิมสทวทษาซัพ เพอร่วมกันหาทางช่วยเหลือสุขภาพองค้รวม เช่น
- 3.7.1 แพทย์ หาทางควบคุมอาการไม่ให้ลุกลามหรือเป็นที่น่า
รำคาญแก่คนใกล้ซิด ปรับตำรับยาให้ใช้ง่าย ไม่ยุ่งยาก
- 3.7.2 พยาบาลเยียววยาสภาพจิตใจ สภาพบาดแผล ความไม่สุข
กายสุขใจต่าง ๆ
- 3.7.3 นักสังคสมสงเคราะห์ ช่วยครอบคร้วหาทางออก แก้ปัญหา
เศรษฐกิจด้วยตนเองได้ในระยะยาว ประสานกับผู้นำชุมชนเพื่อดูแลสมาชิกชุมชนเดียวกัน
- 3.7.4 นักกายภาพบำบัดออกแบบท่าทางการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยที่
เหมาะสมกับสภาพบ้าน และการใช้ชีวิต เป็นต้น
- 3.8 น้ดหมายติดตามดูแลครอบคร้วอย่างต่อเนื่อง
- 3.9 ปรับเป้าหมายเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปอาจนัดพบกันที่บ้าน หรือ
สถานพยาบาลที่สะดวกกับทุกฝ่าย
- 3.10 สนับสนุนส่งเสริมให้ครอบคร้วและผู้ป่วยสูงอายุนะยะยาว (Swagerty
DLJ.Takahashi PY,Evans JM., 1999)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุ

2.3.1 ความหมายของสวัสดิการสังคม

ความหมายของสวัสดิการสังคม มีผู้ให้ความหมายของคำว่า สวัสดิการสังคม ไว้ดังนี้
กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(2545) ได้ให้ความหมายว่า สวัสดิการ
สังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้ง
การส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ระดับมาตรฐาน โดย
บริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ
การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการและบริการสังคม
ทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและเข้า
มามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการสังคมทุกระดับ

วิจิตร ระวังวงศ์ ได้ให้ความหมายว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง กิจกรรมที่รัฐบาลและ
เอกชน ทุกระดับ จัดให้มีขึ้นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อประกันความเป็นอยู่ที่ดีของ
ประชาชนโดยอาศัยผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้จากหลายสาขา ไม่เฉพาะแต่นักสังคสมสงเคราะห์เท่านั้น
ทั้งนี้ จุดศูนย์กลางของงานสวัสดิการสังคมคือประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีและมี
หลักประกัน งานสวัสดิการไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาแก่บุคคลที่ประสบความเดือดร้อน

เท่านั้น แต่ยักรวมถึงมาตรการป้องกันและส่งเสริมสวัสดิการสังคมให้ดีขึ้นด้วย ประการที่สำคัญ สวัสดิการสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาสังคม(วิจิตร ระวิวงศ์, 2532)

พระราชบัญญัติส่งเสริมสวัสดิการสังคม(2546) ได้กล่าวถึงสวัสดิการสังคมไว้ว่า เป็นระบบการจัดบริการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนาและการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ อีกทั้งยังให้ความหมายของคำว่า “ผู้รับบริการสวัสดิการสังคม” ว่าหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในสภาวะยากลำบากหรือจำต้องได้รับความช่วยเหลือ เช่น เด็กเยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ถูกละเมิดทางเพศและกลุ่มบุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติกำหนด

สวัสดิการสังคมเป็นระบบการจัดสรรและจัดการบริการสังคมในลักษณะของโครงการหรือบริการต่างๆ ให้กับทุกคนในสังคม ภายใต้หลักสิทธิความ เท่าเทียมกัน ความเสมอภาคและความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม การพัฒนาสังคมโดยรวมรวมทั้งการสร้างระบบความมั่นคงของมนุษย์ในสังคมในระยะยาว(ระพีพรรณ คำหอม, 2554)

สวัสดิการสังคมเป็นระบบการจัดสรรและจัดการบริการสังคมเพื่อให้ทุกคนในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีตามมาตรฐานกำหนดอย่างเท่าเทียมกัน (ศิริพร เบ็งสลี, 2554)

สวัสดิการสังคมเป็นโครงการเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมถึงการกินดีอยู่ดี มีสุขและมีสิทธิ ดังนั้น จุดหมายปลายทางของการจัดสวัสดิการคือการทำให้ทุกคนในสังคมได้รับสิทธิพื้นฐานทางสังคมตามมาตรฐานสากล(กิติพัฒน์ นนทปัทมกุล, 2550)

สวัสดิการสังคมเป็นสภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคม ซึ่งได้รับการส่งเสริมและความช่วยเหลือเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิตที่จะอยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น(นนทินี ทรัพย์ศิริ และคณะ, 2550)

สวัสดิการสังคมในทางเศรษฐศาสตร์จะหมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) พิจารณาจากอรรถประโยชน์ (utility) หรือความพอใจของประชาชน “สวัสดิการ” ในทางเศรษฐศาสตร์จึงถูกนิยามในลักษณะที่เป็นเป้าหมายของสังคม คือ การกินดีอยู่ดีของสมาชิกในสังคม ส่วนวิธีการให้ได้มาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี เช่น กิจกรรมของตลาด กิจกรรมการสงเคราะห์การจ่ายเงินสงเคราะห์ การสนับสนุนและโครงการต่างๆ โดยรัฐ ไม่ใช่สวัสดิการโดยตัว มันเอง แต่เป็นบริการ ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่สวัสดิการคือความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน(เป็ทมาวดี โชชนุกูล ชูชุกิ, 2552)

ผู้สูงอายุ มีผู้ให้ความหมายของคำว่า ผู้สูงอายุ ไว้ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization)(1995) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่าหมายถึง ประชาชนผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป

คณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุและการพัฒนาสังคม(2534) ได้ให้ความหมายคำว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่อยู่ในช่วงของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายของช่วงอายุมนุษย์ ความสูงอายุนี้ จะเริ่มตั้งแต่เกิดมาและดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงสิ้นสุดอายุขัยการสิ่งมีชีวิตนั้น

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีชีวิตในช่วงสุดท้ายของชีวิตซึ่งเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจและหน้าที่การงานทางสังคม ซึ่งแต่ละบุคคลจะเกิดความเสื่อมแตกต่างกัน(สุรกุล เจนอบรม, 2541)

ผู้สูงอายุในสังคมไทย หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในลักษณะของการเสื่อมถอย การเจริญเติบโตของร่างกาย และความต้านทานโรคน้อยลง ความสามารถด้านการปรับตัวและบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคล จะมีความสามารถที่ แตกต่างกันไป(อุบลรัตน์ เฟิงสถิต, 2546)

จากความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นวัยสุดท้ายของชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสังคมรวมทั้งได้รับการดูแลจากลูกหลานตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

2.3.2 แนวคิดด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ

การดำเนินงาน เพื่อก่อให้เกิดสวัสดิการที่ดีต่อผู้สูงอายุ มีแนวคิดที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาสังคมหลากหลายประการ ซึ่งในประเทศไทยปัจจุบันมี 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดคุณภาพชีวิต และแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์(ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549)

มาตรฐานและตัวชี้วัดการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น(2548) ได้แบ่งมาตรฐานการจัดบริการเพื่อสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ ออกเป็น 6 ด้านดังนี้

1. มาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล

1.1 จัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ

1.2 บริการตรวจสุขภาพที่บ้าน

1.3 บริการให้ความรู้ แนะนำ การดูแลสุขภาพที่ถูกวิธีให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุ เช่น

การจัดโครงการฝึกอบรมให้ผู้ที่ต้องดูแลผู้สูงอายุในครัวเรือน

1.4 บริการตรวจสุขภาพประจำปี

1.5 บริการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บเป็นรายบุคคล

1.6 ออกบัตรประจำตัวให้กับผู้สูงอายุเพื่อรักษาฟรีในโรงพยาบาล ผู้สูงอายุมีสิทธิรับการรักษาพยาบาลจากสถานพยาบาลแห่งนั้น โดยไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาล ในที่นี้หมายถึงเงินที่สถานพยาบาลเรียกเก็บในการรักษาพยาบาล ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้สูงอายุด้านการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2535

1.7 การบริการทางการแพทย์และการบริการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ

1.8 บริการช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล

1.9 การประกันสุขภาพ

1.10 บริการด้านกายภาพบำบัด

2. มาตรฐานด้านรายได้

2.1 จัดสวัสดิการด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนและไม่มีแหล่งพึ่งพิงที่เพียงพอ

2.2 ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน

2.3 การช่วยเหลือค่าครองชีพประจำวัน

2.4 จ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ

2.5 การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม

2.6 กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

2.7 ให้ส่วนลดในรายการต่างๆ เช่น ค่าชื้อยา ค่าโดยสารรถสาธารณะด้านบันเทิง และสถานที่ราชการ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน อุทยานแห่งชาติ ตลอดจน ค่าบริการด้านทัศนกรรม

2.8 ให้ทุนประกอบอาชีพที่เหมาะสม

3. มาตรฐานด้านที่พักอาศัย

3.1 บ้านพักคนชรา เป็นบริการที่พักรักษาที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายและอารมณ์ ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางการเงินหรือปัญหาอื่นๆ อันเป็นเหตุจำเป็นที่ต้องแยกออกจากครอบครัว หรือผู้มีรายได้น้อย

3.2 สถานพยาบาล เป็นบริการที่พักรักษาสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการรักษาพยาบาลเป็นประจำและต่อเนื่อง หรือต้องการการดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด

3.3 บ้านพักคนชราที่ต้องเสียค่าบริการส่วนหนึ่ง

3.4 บริการครอบครัวอุปการะ เป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว หรือ

3.5 การจัดที่พักอาศัยและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง

4. มาตรฐานด้านนันทนาการ

4.1 การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ เพื่อเป็นศูนย์กลางข่าวสาร แหล่งพบปะสังสรรค์ของผู้สูงอายุ รวมทั้ง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดทัศนศึกษาด้านศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติ

4.2 ศูนย์บริการผู้สูงอายุ เพื่อให้การปรึกษาแก่ผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว เป็นสถานที่ออกกำลังกาย เล่นกีฬา พักผ่อนหย่อนใจ ทางานอดิเรก เป็นต้น

4.3 สโมสรผู้สูงอายุ เพื่อเป็นศูนย์รวมของผู้สูงอายุในการพักผ่อน ออกกำลังกาย พบปะสังสรรค์ การรับบริการตรวจสุขภาพ การเรียนอาชีพ การเรียนภาษา การรับปรึกษาปัญหาการบำเพ็ญประโยชน์ให้สังคม เช่น สอนหนังสือ เล่านิทาน สอนดนตรี สอนลีลาศ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยและพิการ

4.4 บริการนันทนาการ งานรื่นเริงในวันนักขัตฤกษ์

4.5 การจัดกิจกรรมนันทนาการร่วมกับเยาวชน คนในชุมชน กลุ่มเครือข่าย

4.6 การทัศนศึกษาแหล่งธรรมชาติ ศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวนอกสถานที่

5. มาตรฐานด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง

5.1 โอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคม

5.2 การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคารสถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่น

5.3 การสงเคราะห์การจัดการศพตามประเพณี

5.4 จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยมีลักษณะการให้บริการ ดังนี้

การบริการภายในศูนย์ ได้แก่ บริการด้านสุขภาพอนามัย กายภาพบำบัด สังคมสงเคราะห์ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมเสริมความรู้ นันทนาการ และกิจกรรมด้านศาสนา

บริการหน่วยเคลื่อนที่ เป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยการออกหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียน ให้คำแนะนำปรึกษาแก้ไขปัญหาบริการด้านสุขภาพอนามัยและบริการด้านข้อมูล ข่าวสาร เป็นต้น

บริการบ้านพักฉุกเฉิน เป็นการบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าโดยการรับเข้าบ้านพักในบ้านพักฉุกเฉินเป็นการชั่วคราว

5.5 บริการด้านศาสนกิจ และบริการฌาปนกิจให้คนชราที่ไม่มีญาติ

5.6 จัดฌาปนกิจสงเคราะห์

5.7 ลดหย่อนภาษีเงินได้ให้แก่บุตร ซึ่งเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่เป็นบุพการี และไม่มีรายได้ หรือมีรายได้น้อยกว่า 30,000 บาท (ซึ่งขณะนี้กรมสรรพากรได้ดำเนินการในส่วนดังกล่าวแล้ว)

5.8 จัดให้มีกฎหมายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ

5.9 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้อยู่กับครอบครัวอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่องจนวาระสุดท้ายของชีวิต

5.10 รมรงศ์ให้คนในครอบครัว และชุมชนเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ

5.11 ส่งเสริมค่านิยมในการอยู่ร่วมกันกับผู้สูงอายุ

5.12 ส่งเสริมสมาชิกในครอบครัวให้มีศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุ โดยการให้ความรู้และข้อมูลแก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุเกี่ยวกับบริการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์

5.13 บริการด้านกฎหมาย เพื่อป้องกันรักษาความปลอดภัย สิทธิและสวัสดิการ

5.14 การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง

5.15 การให้คำแนะนำ ปรีกษา หรือดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือในทางการแก้ไขปัญหาคครอบครัว

6. มาตรฐานด้านการสร้างบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน

6.1 ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ

6.2 ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวัน

6.3 บริการเยี่ยมบ้าน

6.4 ระบบดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

6.5 บริการชุมชนเคลื่อนที่ไปในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกล

6.6 จัดตั้งระบบเฝ้าระวังเกื้อกูล และดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน

6.7 จัดให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

6.8 ให้ความรู้ความสามารถให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุและอาสาสมัครผู้ดูแล

6.9 สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันชุมชน

6.10 บริการแม่บ้าน โดยการจัดส่งแม่บ้านไปช่วยเหลือผู้สูงอายุในการทำงานบ้านต่างๆ เช่น การจ่ายของ ทำความสะอาดบ้าน ประกอบอาหาร และการช่วยเหลืออื่นๆ ที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุสบายขึ้น

จากความหมายเกี่ยวกับด้านสวัสดิการผู้สูงอายุข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุนั้น ควรจัดสวัสดิการให้ครบถ้วนทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ด้านที่พักอาศัย ด้านนันทนาการ ด้านรายได้ ด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว

ผู้ดูแลและคุ้มครอง ด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุนของผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการผู้สูงอายุได้ครบทุกด้าน

สรุปได้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการบริการทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นมา ด้วยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ระดับมาตรฐาน มีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

2.3.4 สิทธิผู้สูงอายุ¹

ผู้สูงอายุได้รับสิทธิ ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ดังนี้

มาตรา 11 ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ

(2) การศึกษา การศาสนา และการรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

(3) การประกอบสัมมาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม

(4) การฝึกอบรมและพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน

(5) การอำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัยโดยตรงให้แก่ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในอาคารและสถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น

(6) การให้ความช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม

(7) การสนับสนุนให้มีการยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ

(8) การให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง

(9) การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว

(10) การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความเป็นจำเป็นอย่างทั่วถึง

(11) การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

(12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี

(13) การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

¹สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สท.ส.) สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.), จัดการประชุมคณะกรรมการจัดสมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติ ครั้งที่ 1/2556, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.oppo.opp.go.th/news-update/news.html> [2564].

โดยสรุปแล้ว “สิทธิผู้สูงอายุ” มีความหมายว่า สิทธิประโยชน์ที่บุคคลผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย มีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามที่พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ได้กำหนดไว้

2.3.5 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560

เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ กลไกมาตรการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมผู้สูงอายุ มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการดำเนินงานและประสานงานร่วมพร้อมทั้งรายงานคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายเตรียมความพร้อมรองรับผู้สูงอายุ ไตรมาสละครั้ง ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงแรงงาน ในส่วนของกระทรวงแรงงาน มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ดังนี้ (1) มาตรการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมผู้สูงอายุ มาตรการหลักที่ 1 การพัฒนาคุณภาพ ชีวิตผู้สูงอายุและคนทุกวัย ในด้านการส่งเสริมการมีงานทำและมีรายได้ของผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมให้นำความสามารถและ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาเป็นส่วนหนึ่งของภาคการผลิต ภาคบริการ การให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนงาน อาสาสมัครและการถ่ายทอดภูมิปัญญา อีกทั้งเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้งภาคปัจจุบัน และภาคอนาคต (2) ยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) (1.1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (1.2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (3) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 มาตรา 11 (3) ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนในการประกอบอาชีพ หรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม

2.4 การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ ศึกษาวิจัยและรวบรวมความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งไทยและต่างประเทศ และส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการดำเนินการด้านผู้สูงอายุสำหรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย ตลอดจนเผยแพร่ความรู้และวิทยาการเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้แก่สังคมโดยรวม โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะในผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน คือ ลักษณะพันธุกรรม เชื้อชาติ เพศ อายุ ความสามารถการรู้คิด โรคภัยและการเจ็บป่วย พฤติกรรมสุขภาพ ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันพื้นฐาน และภาวะเครียด ซึมเศร้า เป็นต้น และปัจจัยภายนอก คือ

สัมพันธ์ภาพครอบครัวและชุมชน แหล่งสนับสนุนทางการเงิน แหล่งสนับสนุนด้านผู้ดูแล แหล่งสนับสนุนด้านจิตสังคม ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม ระบบการศึกษา โครงสร้างระบบสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ วิทยาการเทคโนโลยี และปัจจัยทางการเมือง² เป็นต้น(ศรีล ชุนวิทยา และคณะ,2562)

2.4.1 นโยบายด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในเมืองไทย

นโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554 คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ³ ได้แก่ ข้อ 1 นโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก 1.1) ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเพิ่มกำลังซื้อภายในประเทศสร้าง สร้างสมดุลและความเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพให้แก่ระบบเศรษฐกิจมหภาค 1.2) จัดให้มีเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี จะได้รับ 600 บาท อายุ 70-79 ปี จะได้รับ 700 บาท อายุ 80-89 ปีจะได้รับ 800 และอายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับ 1,000 บาท ข้อ 2 นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต (เป็นนโยบายที่จะดำเนินการภายในช่วงระยะ 4 ปี) 2.1) นโยบายการพัฒนาสุขภาพของประชาชน 2.1.2) พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตั้งแต่ในช่วงตั้งครรภ์ วัยเด็ก วัยเจริญพันธุ์ วัยบรรลุนิติภาวะ วัยชราและผู้พิการสนับสนุนโครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยให้ได้เข้าถึงการบริการอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณภาพและเป็นธรรม 2.2) นโยบายความมั่นคงของชีวิตและสังคม 2.2.2) เสริมสร้างให้ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะต่างๆ สำหรับรองรับผู้สูงอายุและคนพิการ สร้างความร่วมมือในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ พัฒนาบริการสุขภาพอนามัย ให้การสงเคราะห์ จัดการศึกษา จัดสวัสดิการ รวมถึงหาอาชีพให้แก่ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมภายใต้หลักคิดที่ว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์สูง สมควรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ผู้สูงอายุได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2577 เป็นต้นมา ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านคุ้มครองส่งเสริมและการสนับสนุนสิทธิผู้สูงอายุที่สำคัญ ดังนี้ ตามมาตรา 11 ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่างๆ ดังนี้ (1) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้

² อาจารย์ ดร.ศรีล ชุนวิทยา และคณะ, สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, รายงานการวิจัย สกว., ธันวาคม พ.ศ. 2562, หน้า

³ ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร, คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี, แถลงต่อสภา วันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554, หน้า 5-8, 26-30, 33-34.

ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ (2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต (3) การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม (4) การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน (5) การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น (6) การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม (7) การยกเว้นค่าเช่าชมสถานที่ของรัฐ (8) การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง (9) การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหาคอครบครัว (10) การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง * (11) การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี (13) การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด * มาตรา 11 (11) แก้ไขโดยมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

การกำหนดหน่วยงานผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 พ.ศ. 2553 จัดทำประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุตามภารกิจของหน่วยงาน ให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน หรือวันที่ 19 เมษายน 2554 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าถึงสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรม

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์เพื่อพิทักษ์สิทธิคุ้มครองดูแลสนับสนุนให้เกิดการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุครอบคลุมในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานและรวมถึงการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาการมีงานทำและมีอาชีพที่เหมาะสมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี

ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ถือกำเนิดในปีพุทธศักราช 2542 เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา และองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย มีสาระสำคัญดังนี้ 1) ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้งและละเมิดสิทธิ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองหรือครอบครัวได้และผู้พิการที่สูงอายุ 2) ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัว โดยได้รับความเคารพ รัก ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ภาพอันดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 3) ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็น

ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้านเพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย 4) ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า 5) ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ต้องมีหลักประกัน และสามารถเข้าถึงหลักประกัน และสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจรโดยเท่าเทียมกันรวมทั้งได้รับการดูแลจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างสงบตามคตินิยม 6) ผู้สูงอายุควรมีบทบาท และส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวชุมชน และสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันและกับบุคคลทุกวัย 7) รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องกำหนดนโยบายและแผนหลักด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บรรลุผลตามเป้าหมาย 8) รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องตรากฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันและการบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิ คุ้มครองสวัสดิภาพ และจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ และ 9) รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมที่เน้นความกตัญญู กตเวทิต์ (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553)

จะเห็นได้ว่า ปฏิญญาผู้สูงอายุทั้ง 9 ข้อที่กล่าวมานี้มุ่งที่จะให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบตามเจตนารมณ์ขององค์การสหประชาชาติที่เน้นให้เห็นว่าผู้สูงอายุต้องได้รับการดูแล คุ้มครองอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน การอาศัยอยู่กับครอบครัวอย่างผาสุก ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมทางสังคม ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ประชาชน และครอบครัว ควรดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่องอย่างครบวงจร

นโยบายและทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของประเทศไทย (เจษฎา มุลยาพอ และคณะ, 2561) ในกรณีของประเทศไทยจำนวนผู้สูงอายุกำลังเพิ่มสัดส่วนขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี 2536 ร้อยละ 7.2 ของประชากรไทยเป็นผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในปี 2538 ประชากรกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.11 และคำนวณไว้ว่าในปี 2543, 2553 และ 2563 จำนวนประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.19, 11.36 และ 15.28 ของประชากรทั้งหมดในแต่ละช่วงลำดับ ขณะนี้ผู้คนอายุยืนยาวมากขึ้น คนที่อายุ 60 ปีมีโอกาสที่จะอยู่ถึงอายุ 80 จึงอาจจะต้องมีการมองเรื่องผู้สูงอายุกันใหม่ จากภาพของคนแก่ทำอะไรไม่ได้ เจ็บออกแดด รอวันตาย ไปสู่อายุวัฒนะ และคุณภาพชีวิต เพราะช่วงอายุจาก 60 ปีถึง 80 ปี เป็นเวลาอีกไม่น้อย จึงเป็นช่วงเวลาที่สามารถดำรงรักษาสุขภาพ ทำการงานที่เป็นประโยชน์ และมีความสุขได้มาก ผลการสำรวจของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2540 มีประชากรผู้สูงอายุ ร้อยละ 8.4 ของประชากรทั้งหมด 60.4 ล้านคน อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของชายเป็น 66.6 ปี และเพศหญิง เป็น 77 ปี อายุขัย

เฉลี่ยเมื่อ อายุ 60 ปีเพศชายเป็น 18.8 ปี และเพศหญิงเป็น 22 ปี ส่วนการบริหารสวัสดิการผู้สูงอายุ อาจแบ่งช่วงเวลาในการส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุเป็นสามช่วง ดังนี้

ประเทศไทยมีประชากร ซึ่งเป็นข้อมูลของกระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 18 มีนาคม 2558 จำนวน 65,124,716 คนแยกเป็นชาย 31,999,008 คน เป็นหญิง 33,125,708 คนในส่วนนี้เป็น ประชากรผู้สูงอายุจำนวน 7,624,563 คน การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเมื่อมีจำนวนผู้สูงอายุคืออายุ 60 ปี ขึ้นไปเป็นร้อยละ 10 ส่วนของสังคมไทยเริ่มเมื่อปี 2553 จำนวนผู้สูงอายุ ร้อยละ 12.90 ของ ประชากรทั้งประเทศ ปีพุทธศักราช 2557 คิดเป็น ร้อยละ 14.9 (จำนวนประชากรผู้สูงอายุปี 2557 รวม 10,014,699 คน) ปรากฏว่า มีปริมาณผู้สูงอายุอีกส่วนหนึ่งของสังคมไทยที่ไม่ได้อารมณ์กับการประกัน รายได้หรือความเสื่อมของร่างกาย เพราะมีการเรียนรู้ความจริงของชีวิตตามหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา รัฐบาลจึงต้องริบเร่งวางนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อรองรับสังคมสูงอายุโดย ไม่ชักช้าจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมั่นคง ปลอดภัย และมีศักดิ์ศรี สร้าง ภูมิคุ้มกันให้ผู้สูงอายุในการปกป้องตนเองจากภัยรอบด้าน ด้วยการให้ข่าวสาร ความรู้ รวมทั้งพัฒนา เครื่องมือ กลไก เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยและมีศักดิ์ศรี ส่งเสริมให้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชนมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อแบ่งเบาภาระของ ครอบครัวว่างระบบเฝ้าระวัง ดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง โดยเฉพาะในเขตเมืองออกแบบ สร้าง และ ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ รวมทั้งระบบสาธารณสุขไปรษณีย์ พื้นฐานต่างๆ ให้เอื้อต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุลด “วัยาคติ” หรือแนวความคิดเชิงลบต่อผู้สูงอายุใน หมู่ประชากรทุกเพศทุกวัย พร้อมกับสนับสนุนให้กลุ่ม ชมรมผู้สูงอายุมีบทบาทและความเข้มแข็ง

2. เสริมสร้างสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ จัดระบบสาธารณสุขให้เอื้อต่อการให้บริการแก่ ผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ประชาชนเริ่มสร้างและดูแลสุขภาพของตน ตั้งแต่วัยเยาว์ เพื่อเป็นผู้มีอายุที่มี สุขภาพดี

สรุปได้ว่า ประเทศไทยได้ให้ความสนใจเรื่องผู้สูงอายุ โดยเริ่มจากการนำนโยบายผู้สูงอายุ มาใช้ในการพัฒนาประเทศ และได้มีการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุตลอดมา เริ่มตั้งแต่ การดำเนินงานในระยะเริ่มต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุแห่งชาติ การจัดตั้งกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ แผน ระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 นโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาว การจัด สวัสดิการสังคมเรื่องเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นโยบายภาครัฐ แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545- 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่มุ่งเน้นการดูแลที่ครอบคลุมการพัฒนาผู้สูงอายุ ให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ มีคุณค่าและอยู่อย่างสมศักดิ์ศรี และตอบสนองความต้องการของ

ผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านสุขภาพ ความมั่นคงทางสังคม และด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ รวมถึงการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ดีที่รัฐบาลได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ โครงสร้างประชากรของไทยมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยประชากรวัยผู้สูงอายุ มีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่สัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยทำงานปรับตัวลดลง ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลไทยจึงได้ออกนโยบายเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุในด้านต่างๆ อาทิ การจัดให้มีระบบบำนาญสำหรับแรงงานทั้งในระบบและนอกระบบ การจัดให้มีบริการดูแลสุขภาพที่บ้าน รวมทั้งการบริการการรักษาพยาบาล และการให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีพในช่วงบั้นปลายของชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่สังคมสูงอายุมิได้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแต่กับประเทศไทยเพียงเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่ประเทศต่างๆ ทั้งประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาแล้วกำลังเผชิญเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่าง ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลกนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ดำเนินมาตรการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุต่างๆ เช่น มีการให้บริการด้านสวัสดิการและการดูแลสุขภาพ มีการออกกฎหมายขยายอายุการทำงาน เป็นต้น

2.4.2 บริบทการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในประเทศไทย

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (เกษมสันต์ วัฒนานนงค์, 2564) และการเตรียมการฝึกอาชีพสำหรับคนสูงอายุเป็นความจำเป็น เพราะการประกอบอาชีพหรือการมีงานทำ นอกจากจะเป็นการใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่เพื่อการยังชีพและสร้างครอบครัวแล้ว ยังเป็นการสร้างเกียรติภูมิและคุณค่าให้กับผู้ทำงานและสังคมอีกด้วย

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ยึดถือการทำงานเป็นสำคัญ (Work-Oriented Society) การจัดการศึกษาในปัจจุบัน ไม่เฉพาะอาชีวศึกษา (Vocational Education) เท่านั้น ที่ต้องการให้ผู้จบการศึกษาออกไปทำงานหรือประกอบอาชีพตามที่ได้ศึกษามา แม้แต่การจัดการศึกษาประเภท Liberal Education ซึ่งมีกระบวนวิชาทางด้าน Liberal Arts จำนวน 7 สาขาวิชา ได้แก่ ไวยากรณ์ ตรรกวิทยา การพูด เลข เรขาคณิต ดนตรี และดาราศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาของพวกผู้ดีในสมัยก่อนที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นเครื่องประดับชีวิต ในปัจจุบันสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ การจัดการศึกษา ในปัจจุบันจึงเป็นการเตรียมบุคลากรเข้าสู่โลกของงานและอาชีพมากกว่าที่จะใช้ความรู้เป็นเครื่องประดับชีวิตอย่างแต่ก่อน สังคมผู้สูงอายุที่กำลังจะเกิดขึ้นในสังคมไทย หมายถึง สังคมที่มีคนที่มีผู้สูงอายุมากขึ้น และคนเหล่านั้น อาจจะถูกเลิกจ้างงานเพราะเกณฑ์ทางอายุที่กำหนดไว้เช่น 55 หรือ 60 ปี เป็นต้น แต่ในปัจจุบันความเจริญทางการแพทย์และลักษณะงานที่เป็นวิชาชีพชั้นสูงไม่ต้องใช้แรงมากในการทำงาน จึงไม่ทำให้ผู้ที่ทำงานมีร่างกายทรุดโทรมไปตามวัย แต่สำหรับผู้ที่ต้องการเลิกอาชีพทำหลังจากที่ต้องออกจากงานที่เคยทำอยู่ เพราะเกณฑ์อายุบังคับไว้ จึงเป็นกระบวนการที่จะทำใ้บุคคลเหล่านั้น สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และอาจจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการมี

ชีวิตช่วงวัยที่เข้าสู่วัยชราในสังคมที่ยึดถืองานเป็นสำคัญนี้ได้ ถ้าบุคคลสามารถเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสม บุคคลนั้น มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จก้าวหน้าในอาชีพนั้นได้อีก แต่ถ้าเลือกอาชีพไม่เหมาะสม นอกจากจะไม่สามารถสนองความต้องการของตนเองและความภูมิใจในอาชีพตนแล้ว ยังมีแนวโน้มที่จะประสบความล้มเหลว และไม่สามารถปรับตัวเข้ากับอาชีพนั้นได้ ทั้งนี้รวมถึงทุกเพศ ทุกวัยอีกด้วย ไม่จำกัดเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องการเริ่มต้นใหม่เท่านั้น

การจัดการศึกษาในโลกเสรีนิยมมีความโน้มเอียงในการผลิตผู้จบการศึกษาให้ไปทำงาน ในฐานะที่เป็นลูกจ้าง (Employees) มากกว่าที่จะเป็นนายจ้าง (Employers) ถึงแม้จะมีการตื่นตัวเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพอิสระ (Self-employed) ซึ่งจะสามารถสนองความต้องการของการมีอาชีพที่ตนเองปรารถนาได้มากกว่าการเป็น ลูกจ้างแต่ปัจจัยเกี่ยวพันต่างๆ ไม่เอื้ออำนวยการประกอบอาชีพอิสระรายย่อยมากนัก โดยเฉพาะระบบทุนนิยมในโลกเสรีประชาธิปไตย การแข่งขันมีมากผู้ประกอบการรายย่อยมักเสียเปรียบผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีกำลังในการผลิตและการลงทุนสูงกว่า ระบบเสรีนิยม จึงมักถูกมองว่า เป็นระบบที่ทำลายผู้ประกอบการรายย่อยด้วยการ พัฒนาผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ซึ่งส่วนมากจะเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กจึงจำเป็นต้องพัฒนาลักษณะเฉพาะที่จะสามารถอยู่ได้ในโลกของการแข่งขันเสรี เช่น การใช้ฝีมือและการพัฒนาเทคโนโลยีเฉพาะขึ้นในการทำงาน ซึ่งจะสามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการขนาดใหญ่ได้

การเลือกอาชีพ

การศึกษาเรื่องการเลือกอาชีพตลอดระยะเวลา 70 ปีที่ผ่านมาในสหรัฐอเมริกา มัก จะเน้นการเลือกอาชีพของผู้ที่จบมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และผู้จบปริญญาซึ่งมีอายุไม่เกิน 25 ปี แต่ในปัจจุบัน พบว่า การเลือกอาชีพมีการเปลี่ยนแปลงและมีการตัดสินใจเลือกอาชีพได้ในทุกช่วงทุกวัยของชีวิตคน นอกจากนั้น ยังมีการศึกษาและมักจะใช้เป็นข้ออ้างเสมอว่า ชีวิตเริ่มต้นเมื่ออายุ 40 หมายถึงวัย 40 ปีเป็นวัยที่จะเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองดีที่สุด

ประจักษ์พยานที่สำคัญ ได้แก่ หนังสือที่วางขายและได้รับความนิยมมากในตลาดหนังสือ เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับ อาชีพของวัยผู้ใหญ่หลังอายุ 25 ปีไปแล้ว นอกจากนั้นยังมีบทความในวารสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ และพฤติกรรมการทำงานมากมาย ทั้งวารสารวิชาการ และวารสารเพื่อบันเทิงทั่วไปอีกด้วย

ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเลือกอาชีพหรือเปลี่ยนอาชีพมีมากขึ้นจากเดิมเมื่อ 70 ปีก่อน ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป (Life-Styles) โครงสร้างของครอบครัว (Family Patterns) การหย่าร้าง (Divorce Rate) สภาพเศรษฐกิจ (Economy) โอกาสในการศึกษา (Educational Opportunities) การทำงานมากกว่าหนึ่งงาน (Dual Careers) การทำงานของสตรี (Working Women) และรวมถึงภาวะวิกฤติช่วงวัยกลางคน (Midlife Crisis) และการมีชีวิตที่ยาวขึ้น (Life Expectancy) สิ่งเหล่านี้มาเกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพโดยเฉพาะของผู้ใหญ่หลังวัย 25 ปีทั้งสิ้น

การเลือกอาชีพจึงไม่ยึดติดอยู่กับทฤษฎีดั้งเดิม ที่นักจิตวิทยาอาชีพะในประเทศตะวันตก เคยใช้อธิบายการเลือกอาชีพของคุณบุคคล ซึ่งส่วนมากเป็นวัยก่อน 25 ปี ทฤษฎีเหล่านั้น ได้แก่

1. ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของคุณบุคคล (Trait and Factors Theory)
2. ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Holland (Holland's Theory of Vocational Choice)
3. ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Roe (Roe's Theory of Vocational Choice)
4. ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Schaffer (Schaffer's Theory of Vocational Choice)

อย่างไรก็ตาม การเลือกอาชีพเป็นเพียงพฤติกรรมหนึ่งเท่านั้น ในกระบวนการของการประกอบอาชีพของคุณบุคคล ความสามารถในการเลือกอาชีพย่อมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น สภาพครอบครัว ถิ่นที่อยู่ เพศ ความฉลาด ค่านิยม และบุคลิกภาพ เป็นต้น

การตัดสินใจเลือกอาชีพที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ความสามารถในการเลือกมีปัจจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นตัวแปรสำคัญและปัจจัยต่างๆ เหล่านั้น เข้ามาในชีวิตแต่ละวัยแต่ละอย่างแตกต่างกันไป การทำความเข้าใจกับพัฒนาการด้านอาชีพโดยเน้นถึงพฤติกรรมด้านอาชีพในแต่ละวัย จะทำให้เข้าใจกระบวนการที่คุณบุคคลได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองอิทธิพลของประสบการณ์ในวัยเด็ก การศึกษา และบุคลิกภาพที่มีต่ออิทธิพลและค่านิยมในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่จะสามารถประสบความสำเร็จได้

พฤติกรรมด้านอาชีพและการฝึกอาชีพ

การศึกษาด้านจิตวิทยาอาชีพะ มีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งเพื่อทำความเข้าใจกับพฤติกรรมด้านอาชีพของคุณบุคคลในแต่ละช่วงอายุ การเข้าใจพฤติกรรมของคุณบุคคลในแต่ละช่วงของอายุจะสามารถทำให้การจัดการฝึกอาชีพสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของคุณบุคคลสามารถแบ่งการฝึกอาชีพตามลักษณะของพฤติกรรมในแต่ละวัยได้ ดังนี้

1. Preparation Stage (14-24ปี) เป็นขั้นแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับงานและอาชีพตัดสินใจเลือกอาชีพที่ตนเองสนใจ พัฒนาความสามารถของตนเอง เข้ารับการศึกษาหรือฝึกอาชีพสมัครและเข้าสู่ภาวะของการทำงานหรือเลือกอาชีพอิสระ สำหรับโปรแกรมการฝึกอบรม ได้แก่ การฝึกอาชีพในขั้นนี้จะมีในระบบโรงเรียน โปรแกรมอาชีพศึกษาสามารถมีได้ทั้งในโรงเรียนมัธยมสายสามัญและสถานศึกษาวิชาชีพดำเนินไปจนถึงระดับปริญญา ผู้เรียนในระยะนี้ ยังไม่มีความรู้และประสบการณ์ทางอาชีพมาก่อนจึงเป็นการฝึกอาชีพของผู้เริ่มต้น

2. Establishment Stage (25-35 ปี) เป็นขั้นวางรากฐานการทำงานในองค์การพัฒนาความสามารถและมนุษยสัมพันธ์ เรียนรู้ความรับผิดชอบและการบริหาร ศึกษาต่อเพื่อความก้าวหน้าวางแผนเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ หรือแสวงหาอาชีพอิสระ การฝึกอาชีพในขั้นนี้ ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนจะเข้ารับการศึกษาพิเศษนอกระบบโรงเรียนในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้ทันสมัยมากขึ้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ต้องการเปลี่ยนอาชีพกลับมาเรียน

วิชาชีพอีกครั้งเป็นการฝึกวิชาชีพให้กับผู้ประกอบการอาชีพแล้ว มีทั้งการพัฒนาอาชีพที่เป็นอยู่ และการฝึกอาชีพใหม่ การศึกษาส่วนมากจะอยู่นอกระบบโรงเรียน

3. Maintenance Stage (35-60 ปี) เป็นขั้นพัฒนาตนเองเพื่อให้คงสภาพของความมั่นคงปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวางแผนการทำงานตามเป้าหมายขององค์กร การฝึกอาชีพในขั้นนี้ ผู้ที่อยู่ในวัยนี้ส่วนมากไม่ต้องการเปลี่ยนอาชีพแต่ต้องการพัฒนาความสามารถ ในการทำงานทั้งในด้านเทคนิคการทำงาน และความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรจัดโปรแกรมการฝึกอาชีพให้มีประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพสูงสุด ส่วนมากเป็นการศึกษาวิชาชีพนอกระบบโรงเรียนซึ่งไม่รวมถึงการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

4. Retirement Stage (หลัง 60 ปี) ในขั้นนี้ จะการคิดและต้องตัดสินใจจะทำงานเต็มเวลาหรือครึ่งเวลาแสวงหางาน อติเรก หรืออาชีพอิสระ แสวงหาที่พึ่งตนเองยามชรา เตรียมแผนการสำหรับการมีชีวิตบั้นปลายการฝึกอาชีพในวัยนี้วิชาชีพที่ศึกษาจะมีเป้าหมายเพื่อเสริมรายได้หรือเป็นงานอติเรกโดยกิจกรรมไม่ใช้กำลังมาก เป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

โปรแกรมการฝึกอาชีพให้บุคคลมีงานทำในฐานะของ “ลูกจ้าง” และ “เจ้าของกิจการ” จึงมีกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกัน ผู้ที่อยู่ในช่วงของ Preparation Stage ตอนต้นจะมีความสนใจในการประกอบอาชีพอิสระน้อยกว่าบุคคลที่อยู่ในระยะ Preparation Stage ตอนปลาย ผู้ที่สนใจการประกอบอาชีพอิสระมากที่สุดจะอยู่ในช่วงอายุ 25-35 ปี ซึ่งเป็นช่วงของ Establishment Stage หลังจากนั้น ความต้องการของบุคคลที่จะยึดอาชีพอิสระเป็นอาชีพหลักจะลดลงแต่จะมีผู้ต้องการอาชีพอิสระเป็นอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นในระยะของ Maintenance Stage และ Retirement Stage

ผู้สูงอายุอยู่ในระยะ Retirement Stage เมื่อต้องออกจากงานประจำที่เคยทำมาตลอด นอกจากรายได้อาจจะลดลงแล้ว รายจ่ายอาจจะมากขึ้นด้วย การฝึกอาชีพหรือหางานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ จึงเป็นการสร้างคุณค่ากับทรัพยากรมนุษย์อย่างมาก

2.4.3 การประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุในประเทศไทย

นโยบายสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุไทยในอนาคต(ระพีพรรณ คำหอม และคณะ,2561) มีความท้าทายกับอัตราการก้าวกระโดดไปสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุปัจจุบัน คือ

(1) ระบบสวัสดิการสังคมหลัก คือ สวัสดิการของรัฐเป็นหลัก ประกอบด้วย

1) บริการทางสังคมภายใต้โครงการสวัสดิการแบบถ้วนหน้า เช่น โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันได เป็นต้น

2) บริการประกันสังคมด้านการประกันสุขภาพภายใต้กองทุนประกันสังคมและมาตรา 40 ผู้ประกอบอาชีพอิสระ

3) บริการช่วยเหลือทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การดูแลผู้สูงอายุที่บ้านและชุมชน ศูนย์บริการผู้สูงอายุในชุมชน บริการบ้านพักฉุกเฉิน การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน การดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เงินช่วยเหลือค่าจัดการศพแก่ผู้สูงอายุ และเงินช่วยเหลือผู้สูงอายุด้วยโอกาส

4) บริการสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม เป็นบริการที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมภาคธุรกิจ เอกชน ภาคชุมชน ภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาร่วมจัดสวัสดิการสังคมกับผู้สูงอายุ

(2) ระบบสวัสดิการสังคมทางเลือก เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุครอบครัว ชุมชนพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุซึ่งตรงกับ บริการสนับสนุน หุ้นส่วนทางสังคมของภาครัฐ ดังนั้น ระบบสวัสดิการสังคมทางเลือกจึงเป็นการปรับ ระบบสวัสดิการสังคมแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ขับเคลื่อนผ่านกฎหมาย นโยบาย ยุทธศาสตร์มาตรการ ของรัฐเป็นหลัก การปรับกลยุทธ์การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมทางเลือก การศึกษาที่เน้นกระบวนการ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ที่จะออกแบบสังคมผู้สูงอายุในอนาคตร่วมกับเป็นระบบ คู่ขนานกับระบบสวัสดิการสังคมหลักที่มีอยู่แล้ว

2.4.4 การส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการทำงานของผู้สูงอายุเป็นพิเศษ โดยระบุว่า แม้จะเป็นที่รับรู้กันทั่วไปว่า ไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว แต่การตระหนักถึงผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรยังมีไม่มากนัก ทั้งการลดลงของวัยแรงงานที่จะส่งผลต่อการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาความมั่นคงด้านรายได้ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจากอายุที่ยืนนานขึ้น ทำให้เงินออมไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ขณะที่การพึ่งพิงจากบุตรหลานมีน้อยลง สถานการณ์ดังกล่าว นอกจากจะกระทบต่อตัวผู้สูงอายุแล้ว ยังกระทบต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมทั้งในด้านการผลิต การออม และการลงทุน รวมถึงภาระการเงินการคลังในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ.

แนวคิดการมองผู้สูงอายุในฐานะพลังของสังคม มุ่งใช้ประโยชน์จากศักยภาพของผู้สูงอายุตามความพร้อมทั้งจากการทำงาน ทำกิจกรรม และมีส่วนร่วมในสังคมจะช่วยเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุและมีสุขภาพที่ดีขึ้น ขณะเดียวกัน การช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพิงบุตรหลานและภาครัฐ เป็นการช่วยลดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ตลอดจนเป็นกำลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

อย่างไรก็ตาม การทำงานของผู้สูงอายุแม้เป็นแนวทางสำคัญที่จะลดผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย และแม้ผู้สูงอายุมีการทำงานเพิ่มขึ้น แต่ในภาคเอกชนยังมีน้อย ทำให้ขาดสวัสดิการ ธุรกิจ

บางส่วนเริ่มตระหนักถึงผลกระทบและการเตรียมการจ้าง ขณะที่ลูกจ้างส่วนใหญ่ต้องการทำงานไม่เกินอายุ 60 ปี เนื่องจากมีทัศนคติว่าผู้สูงอายุควรได้รับการพักผ่อน ไม่ควรทำงานหนัก และขาดความชัดเจนเกี่ยวกับการรับสิทธิประกันสังคมหากมีการขยายอายุการทำงาน

สศช. เห็นว่า การส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุควรมีความยืดหยุ่น ยึดหลักความสมัครใจ โดยมีมาตรการจูงใจและลดอุปสรรคต่อการจ้าง รวมทั้งการสนับสนุนทั้งด้านกฎระเบียบ กลไกจัดการ ตลอดจนมีนโยบายบำเหน็จบำนาญและการออมที่ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ ‘ผู้สูงอายุ’ ควรทำงานการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่สัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเพิ่มขึ้นจาก 4 ล้านคน หรือร้อยละ 6.8 ของประชากร ในปี 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 10 ล้านคน หรือร้อยละ 14.9 ในปี 2557 คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 20.5 ล้านคน หรือมีสัดส่วนถึงร้อยละ 32.1 ในปี 2583 ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อที่สำคัญคือ ภาวะพึ่งพิงที่เพิ่มสูงขึ้น โดยมีอัตราพึ่งพิงเพิ่มจากร้อยละ 19.7 ในปี 2553 เพิ่มขึ้นร้อยละ 58.3 หรือในอีกด้านหนึ่งมีอัตราการเกื้อหนุนลดลง คือ มีวัยแรงงานดูแลลดลงจาก 5.8 คนต่อผู้สูงอายุ 1 คน เหลือเพียง 1.7 คนในปี 2583 ทำให้วัยแรงงานไม่สามารถเกื้อหนุนได้เพียงพอ การศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Accounts: NTA) พบว่าการเพิ่มของสัดส่วนผู้สูงอายุจะทำให้การขาดดุลงบรายได้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเกินดุลงบรายได้ของวัยทำงานไม่เพียงพอที่จะชดเชยการขาดดุลงบรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุและจำเป็นต้องอาศัยการชดเชยการโอนจากภาครัฐหรือจากทรัพย์สินมากขึ้น

ความมั่นคงด้านรายได้ของผู้สูงอายุ อายุคาดเฉลี่ยประชากรที่มีแนวโน้มจะสูงกว่า 80 ปี ทำให้มีเวลาหลังชีวิตการทำงานที่ยาวนานขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องบริหารเงินออมให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นหากไม่มีเงินบำนาญรายเดือน ขณะที่รายได้จากบุตรที่เคยเป็นแหล่งรายได้สำคัญมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 52.3 ในปี 2550 เหลือร้อยละ 35.7 ในปี 2557 ทำให้การพึ่งพิงบุตรหลานไม่มั่นคงเพียงพอ แม้รัฐจะมีนโยบายสนับสนุนให้แรงงานมีหลักประกันสุขภาพเพิ่มขึ้น แต่รายได้ดังกล่าวยังไม่เพียงพอ

ผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 20 มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี ซึ่งเป็นรายได้ที่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ขณะที่ผู้สูงอายुर้อยละ 17.0 มีรายได้ไม่เพียงพอและร้อยละ 21.6 เพียงพอบางครั้ง

การขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรทำให้วัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง ผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ร่วมกับสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม (สศอ.) ปี 2555 คาดว่าในปี 2565 มีอุปทานแรงงาน 42.5 ล้านคน แต่มีความต้องการแรงงาน 48.9 ล้านคน ทำให้ขาดแคลนแรงงานกว่า 6 ล้านคน ขณะที่การพึ่งพิงแรงงานเพื่อนบ้านจะมีข้อจำกัดเพิ่มขึ้น เนื่องจากประเทศเหล่านั้นมีความต้องการแรงงานมากขึ้นจากการพัฒนาประเทศ รวมทั้งจำนวนแรงงานที่ลดลงจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย โดยภายในปี 2563 เวียดนาม

อินโดนีเซีย พม่า มาเลเซีย และบรูไนจะเข้าสู่สังคมสูงวัย และอีกไม่เกิน 20 ปี (พ.ศ. 2576) ทุกประเทศในอาเซียนจะเข้าสู่สังคมสูงวัย

ภาระการคลังจากความต้องการสวัสดิการสังคมที่เพิ่มสูงขึ้น อาทิ ค่าใช้จ่ายในการบริการทางสุขภาพ เงินอุดหนุนชราภาพ และเงินบำเหน็จบำนาญต่างๆ ผลการประมาณการงบประมาณรายจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุของสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (2555) คาดว่ารายจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นถึง 464,000 ล้านบาทในปีงบประมาณ 2564 โดยอัตราการเพิ่มของรายจ่ายจะสูงกว่ารายได้ ซึ่งหมายถึงรัฐต้องกันเงินงบประมาณในสัดส่วนที่มากขึ้น เพื่อมาเป็นรายจ่ายเพื่อผู้สูงอายุในการสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานให้กับผู้สูงอายุ

การส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุนอกจากจะช่วยลดผลกระทบข้างต้นแล้ว การทำงานที่เหมาะสมยังส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า การมีกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีสุขภาพดีขึ้น ประเทศต่างๆ ที่เข้าสู่สังคมสูงวัยทุกประเทศ รวมถึงประเทศไทยจึงมีนโยบายที่จะผลักดันให้แรงงานมีการทำงานนานขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานมากขึ้น

ปัจจุบันผู้สูงอายุมีแนวโน้มทำงานเพิ่มขึ้น จากรายงานการสำรวจภาวะการมีงานทำปี 2557 มีผู้มีงานทำ 38.4 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุ 3.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 38.4 ของผู้สูงอายุ และเป็นร้อยละ 9.99 ของผู้มีงานทำ โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2537 ที่มีสัดส่วนร้อยละ 31.9 ของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุตอนต้นซึ่งมีอายุระหว่าง 60 – 69 ปี ทำงานมากที่สุดร้อยละ 54.9 รองลงมาเป็นผู้สูงอายุตอนกลางอายุระหว่าง 70 – 79 ปี ร้อยละ 22.4 และตอนปลาย อายุ 80 ปีขึ้นไป ร้อยละ 5.3 ตามลำดับ

2.4.5 การทำงานของผู้สูงอายุมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

ผู้สูงอายุ 2 ใน 3 หรือร้อยละ 62.7 ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง รองลงมาช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างร้อยละ 20.3 และลูกจ้างเอกชนร้อยละ 9.2 ทั้งนี้ การทำงานของลูกจ้างเอกชนมีแนวโน้มลดลงมากเมื่อมีอายุมากขึ้น ซึ่งภาคเอกชนมีแนวโน้มเลิกจ้างแรงงานก่อนอายุ 60 ปี โดยมีแนวโน้มทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสภาพการทำงานของผู้สูงอายุที่ประมาณร้อยละ 90 ของผู้สูงอายุที่ทำงานเป็นแรงงานนอกระบบ

ผู้สูงอายุมีชั่วโมงทำงานเฉลี่ย 38 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยเมื่อจำแนกตามสาขา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรมและเหมืองแร่ร้อยละ 63.9 ขายส่งขายปลีกและซ่อมยานยนต์ร้อยละ 14.0 การผลิตร้อยละ 7.7 และโรงแรมและบริการร้านอาหารร้อยละ 4.2 ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ขาดแคลนแรงงานและใช้แรงงานเข้มข้น ขณะที่แรงงานในระบบจะกระจายอยู่ในสาขาสำคัญคือ ภาคเกษตรฯ ร้อยละ 20.3 การผลิตอุตสาหกรรมร้อยละ 17.1 ขายส่งขายปลีกฯ ร้อยละ 15.3 ก่อสร้างร้อยละ 9.3 ตลอดจนงานบริหารราชการและการศึกษา โดย

ผู้สูงอายุร้อยละ 62.1 มีอาชีพผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านเกษตรและประมง ร้อยละ 15.5 เป็นพนักงานบริการและพนักงานร้านค้า และ ร้อยละ 8.2 เป็นผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้า ขณะที่อาชีพของผู้สูงอายุที่ทำงานในระบบส่วนใหญ่กระจายอยู่ในอาชีพพนักงานบริการร้านค้า อาชีพพื้นฐานด้านการขาย ผู้ปฏิบัติงานความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้า ด้านเกษตรและประมง และผู้บัญญัติกฎหมายและข้าราชการอาวุโส ส่วนแรงงานนอกระบบประมาณ 2 ใน 3 มีอาชีพผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านเกษตรและประมง

ในภาพรวมผู้สูงอายุมีการทำงานเพิ่มขึ้น อาชีพและสาขาที่ทำอยู่สอดคล้องกับสาขาที่มีการขาดแคลน อย่างไรก็ตาม การคงอยู่ของลูกจ้างภาคเอกชนที่ลดลงมากตั้งแต่ก่อนอายุ 60 ปี ทำให้ขาดการคุ้มครองในเรื่องบำเหน็จบำนาญ และสวัสดิการต่างๆ ขณะที่แรงงานที่จะเป็นผู้สูงอายุยังมีเงินออมน้อย ไม่เพียงพอต่อการบริโภคหลังครบกำหนดอายุการทำงาน เนื่องจากระยะเวลาที่แรงงานอยู่ในระบบสังคมไม่มากนักทำให้ระยะเวลาการออมสั้น การส่งเสริมให้มีการขยายเวลาทำงานและการจ้างงานหลังครบกำหนดอายุการทำงานในภาคเอกชนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น จึงยังเป็นประเด็นท้าทายต่อการเตรียมรับมือสังคมสูงวัยไม่ตระหนักรับ ‘สังคมผู้สูงอายุ’

ผลการสำรวจความต้องการจ้างงานผู้สูงอายุและความต้องการทำงานหลังอายุการทำงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ครั้งล่าสุด ระหว่าง 15 กรกฎาคม - 10 สิงหาคม 2558 ใน 5 สาขา คือ การขนส่ง ค้าส่งค้าปลีก โรงแรมและภัตตาคาร สถานพยาบาล และเกษตรกรรมและประมง 167 แห่ง รวมทั้งความต้องการทำงานหลังอายุการทำงานของพนักงานอายุ 45 ปีขึ้นไป จำนวน 329 คน ในด้านอุปสงค์ พบว่า

ภาคเอกชนรับรู้การเป็นสังคมสูงวัย แต่ขาดความตระหนักถึงผลกระทบ โดยมีสถานประกอบการที่รู้ว่าประเทศเข้าสู่สังคมสูงวัยร้อยละ 78.4 แต่มีเพียงประมาณ 1 ใน 3 ที่คิดว่าได้รับผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย เรื่องที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ พนักงานในองค์กรเป็นวัยกลางคนและวัยสูงอายุมากขึ้น การขาดแคลนแรงงานและการจ้างงานยากขึ้น สำหรับสถานประกอบการที่ตอบว่าได้รับผลกระทบมีการวางแผนในการจัดการองค์กรร้อยละ 84.3 ซึ่งให้เห็นว่าหากภาคเอกชนมีความตระหนักถึงผลกระทบจะนำไปสู่การปรับตัวและเตรียมพร้อมมากขึ้น โดยการเตรียมการส่วนใหญ่เป็นเรื่องการวางแผนกำลังคนร้อยละ 61 และจ้างแรงงานสูงอายुर้อยละ 19.4

โรงแรมภัตตาคาร เกษตรกรรม และขนส่ง มีการจ้างแรงงานหลังครบกำหนดอายุการทำงานมากที่สุด โดยสถานประกอบการกว่าครึ่งหรือร้อยละ 54.2 ไม่มีการกำหนดอายุการทำงาน ส่วนที่มีการกำหนดอายุการทำงาน ร้อยละ 54.1 หรือส่วนใหญ่กำหนดที่อายุ 56 - 60 ปี ร้อยละ 41.9 กำหนดในช่วง 50-55 ปี มีเพียงร้อยละ 4 ที่กำหนดไว้สูงกว่า 60 ปี ซึ่งธุรกิจที่กำหนดอายุการทำงานสูงกว่า 60 ปี อยู่ในสาขาค้าส่งค้าปลีกและโรงแรมภัตตาคาร

อย่างไรก็ตาม สถานประกอบการที่มีการจ้างหลังครบกำหนดอายุการทำงานมีสัดส่วนถึงร้อยละ 60.5 โดยสาขา โรงแรมภัตตาคาร การขนส่ง และเกษตรกรรมฯ มีสัดส่วนการจ้างมากที่สุด สอดคล้องกับความเห็นการขยายอายุการทำงานที่มีผู้ประกอบการเห็นด้วยถึงร้อยละ 68.3 ทั้งนี้ การจ้างหลังครบกำหนดอายุการทำงานเกือบทั้งหมดเป็นลูกจ้างเดิม คือ ร้อยละ 93.5 สำหรับตำแหน่งที่จ้างเป็นผู้ปฏิบัติงานมากที่สุดร้อยละ 44.0 รองลงมาเป็นผู้บริหารร้อยละ 35.1 ส่วนเหตุผลในการจ้างเป็นเพราะต้องการผู้มีประสบการณ์และคนถ่ายทอดความรู้มากที่สุดร้อยละ 40.7 รองลงมาเพราะความคุ้นเคยหรือไว้วางใจร้อยละ 34.6 โดยมีเพียงร้อยละ 11.5 ที่ให้เหตุผลว่าเพราะขาดแคลนแรงงาน

การวางแผนเพื่อเตรียมการจ้างผู้สูงอายุยังมีไม่มาก สถานประกอบการร้อยละ 60 เห็นด้วยต่อการขยายอายุการทำงานแบบมีเงื่อนไข โดยเงื่อนไขการจ้างที่เห็นว่าควรปรับ ได้แก่ การปรับตำแหน่งร้อยละ 41.4 ปรับเงินเดือนร้อยละ 24.3 และปรับเวลาทำงานร้อยละ 21.4

อย่างไรก็ตาม สถานประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่มีการวางแผน เพื่อเตรียมจ้างงานผู้สูงอายุ มีเพียงร้อยละ 31.1 ที่มีการวางแผนเตรียมการจ้างผู้สูงอายุ โดยสาขาโรงแรมฯ และขนส่ง มีสัดส่วนการเตรียมจ้างมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวางแผนกำลังคนมากที่สุด รองลงมาเป็นการกำหนดตำแหน่งที่เหมาะสม กำหนดเกณฑ์การจ้างงาน ตามลำดับ ทั้งนี้ หากมีการรับผู้สูงอายุเข้าทำงาน สถานประกอบการคิดว่าการคัดเลือกที่สำคัญสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ประสบการณ์ทำงานความรู้ความสามารถที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร ลักษณะส่วนบุคคล และสุขภาพของผู้สูงอายุ

ในด้านอุปทาน จากการสำรวจของ สศช. กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 45-50 ปีร้อยละ 78.7 ช่วงอายุ 51 – 55 ปี ร้อยละ 12.8 56-60 ปี ร้อยละ 5.8 และ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 2.7 ทั้งนี้ เป็นผู้บริหารร้อยละ 12.5 หัวหน้าฝ่ายร้อยละ 26.7 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ 49.5 และอื่นๆ ร้อยละ 11.2 มีสถานภาพสมรสร้อยละ 67.5 เป็นโสดร้อยละ 28.3 หย่าร้างหรือหม้ายร้อยละ 4.3 ประมาณร้อยละ 70 มีรายได้น้อยกว่า 30,001 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายร้อยละ 66.1 ไม่เพียงพอร้อยละ 10.1 และไม่เพียงพอบางครั้งร้อยละ 23.9 แรงงานกว่า 3 ใน 4 มีเงินออมและทรัพย์สิน ขณะที่สัดส่วนผู้มีหนี้สินอยู่ที่ร้อยละ 42.9 ทั้งนี้ แรงงานประมาณร้อยละ 80 หลังจากครบกำหนดอายุการทำงานยังมีภาระค่าใช้จ่าย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายส่วนตัว การดูแลสมาชิกในครอบครัว และรายจ่ายด้านสุขภาพ – ด้านความต้องการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 79 ต้องการงานถึง 60 ปี และร้อยละ 36.8 ต้องการงานต่ำกว่าอายุ 56 ปี สอดคล้องกับความต้องการทำงานหลังครบกำหนดอายุการทำงานที่พบว่า มีผู้ไม่ต้องการงานถึงร้อยละ 30.9 ส่วนใหญ่ให้เหตุผลต้องการพักผ่อน สุขภาพไม่ดี และต้องการดูแลคนในครอบครัว ขณะที่ผู้ต้องการทำงานส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า สุขภาพยังแข็งแรง

ทำงานได้ ช่วยให้ฐานะของครอบครัวดีขึ้น ต้องการสร้างมรดกให้ลูกหลานและไม่ต้องการเป็นภาระคนอื่น

ทั้งนี้ ผู้ต้องการทำงานหลังครบกำหนดอายุการทำงานร้อยละ 42.8 ต้องการงานที่เดิม ร้อยละ 21.4 ต้องการประกอบอาชีพอิสระ และร้อยละ 4.6 ต้องการทำที่ใหม่โดยเป็นลูกจ้าง นอกจากนี้ แรงงานร้อยละ 41.2 คิดว่าไม่มีความจำเป็นต้องมีการเตรียมตัวของผู้สูงอายุเพื่อการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างถึง 1 ใน 3 ไม่ต้องการทำงานหลังครบกำหนดอายุการทำงาน ขณะที่กลุ่มที่เห็นว่าจำเป็นต้องมีการเตรียมตัวให้ความสำคัญกับการอบรมทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็น เช่น ไอที และการเตรียมตัวเรื่องสุขภาพในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือร้อยละ 31.7 และการปรับทัศนคติร้อยละ 19.8

แรงงานส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการขยายอายุการทำงาน โดยการสำรวจพบว่า แรงงานร้อยละ ๖๐ ไม่แน่ใจว่าควรมีการขยายอายุการทำงานหรือไม่ ซึ่งอาจเป็นเพราะการขยายอายุการทำงานเชื่อมโยงกับการรับสิทธิของประกันสังคมที่กำหนดอายุที่ 55 ปี และแรงงานยังขาดความรู้และเกรงว่าจะกระทบต่อสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ ขณะที่ร้อยละ 33.7 เห็นว่าควรมีการขยายอายุการทำงาน ในจำนวนนี้ประมาณ 2 ใน 3 เห็นว่าควรเป็นการขยายแบบมีเงื่อนไข โดยเงื่อนไขที่ยอมรับมากที่สุดคือการจ้างบางคนร้อยละ 36 รองลงมาเป็นการปรับลดเงินเดือน ร้อยละ 24.2 และปรับเวลาร้อยละ 21.3

สำหรับเหตุผลที่เห็นด้วย เพราะผู้สูงอายุยังทำงานได้ เป็นผู้มีประสบการณ์ ทำให้มีสังคม เกิดการพัฒนาตนเอง มีรายได้ต่อเนื่อง ส่วนผู้ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า ต้องมีความพร้อมหลายด้าน ต้องการเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ ควรพักผ่อนและใช้เวลาที่เหลือเป็นของตนเอง ทั้งนี้ ยังเห็นว่าการขยายอายุการทำงานอาจทำในบางสาขาที่ขาดแคลนหรือกับงานที่เหมาะสมกับวัย ทั้งนี้ ผู้ที่เห็นด้วยกับการขยายอายุการทำงาน ร้อยละ 60.2 ต้องการขยายจนถึงอายุ 60 ปี ร้อยละ 30.1 ขยายถึงอายุ 65 ปี และร้อยละ 9.7 ต้องการขยายมากกว่า 65 ปี โดยสาขาโรงแรมและภัตตาคารส่วนใหญ่ต้องการขยายอายุมากกว่า 60 ปี ขณะที่สาขาที่เหลือส่วนใหญ่ต้องการขยายอายุแค่ 60 ปี

มุมมองต่อการทำงานของผู้สูงอายุของผู้ประกอบการและลูกจ้างไม่แตกต่างกัน มุมมองต่อการทำงานของสูงอายุส่วนใหญ่ เป็นการมองที่คุณลักษณะของผู้สูงอายุมากกว่าผลกระทบโดยรวม เช่น ผลต่อการทำงานหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เป็นต้น โดยด้านดีเห็นว่าผู้สูงอายุสามารถแก้ปัญหาได้ดีเพราะมีประสบการณ์ มีความรอบคอบและมีมนุษยสัมพันธ์ดี ส่วนการช่วยลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานยังมีไม่มาก

ขณะที่ด้านลบ ส่วนใหญ่เห็นว่าไม่สามารถทำงานได้เต็มที่เพราะสุขภาพ รองลงมาคือไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ และทำงานได้ช้า ทั้งนี้ ด้านลบมีความเห็นแตกต่างระหว่างสาขา โดยค้าส่งค้าปลีกและเกษตรกรรมฯ เห็นว่าสุขภาพเป็นข้อจำกัดมากที่สุด การขนส่งและ

สถานพยาบาลเห็นว่าการปรับตัวเป็นข้อจำกัดมากที่สุด ส่วนโรงแรมภัตตาคารเห็นว่าทำงานซ้ำมากที่สุด ซึ่งให้เห็นว่าลักษณะงานมีผลต่อทัศนคติการทำงานของผู้สูงอายุ. ขณะที่ผลการศึกษางานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุจะเป็นงานที่มีความเครียดต่ำ ไม่เป็นผลเสียต่อสุขภาพ มีความยืดหยุ่น รวมทั้งเป็นงานจิตอาสาและได้รับการยอมรับจากสังคม การส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุจึงควรมีการสร้างงานที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงข้อจำกัดเพื่อเป็นที่ยอมรับซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสให้เกิดการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น

การส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุยึดหลักยืดหยุ่นและสมัครใจ สถานประกอบการและลูกจ้างส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นการจ้างงานตามสมัครใจของผู้สูงอายุ การจ้างงานควรมีลักษณะยืดหยุ่นทั้งในเรื่องเวลาทำงาน รูปแบบการทำงาน การจ้าง และเงินเดือน โดยไม่จำเป็นต้องทำงานในตำแหน่งเดิม ทั้งนี้ รัฐควรสนับสนุนและพัฒนาระบบคัดกรองผู้สูงอายุ ซึ่งจะทำให้สถานประกอบการสามารถคัดกรองผู้สูงอายุที่ยังทำงานต่อได้ตามความเหมาะสมกับตำแหน่ง การจัดให้มีการประเมินความสามารถผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการจ้างงาน ตลอดจนการให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่สังคมเกี่ยวกับสังคมสูงวัย ผลกระทบและความจำเป็นของการส่งเสริมให้เกิดการทำงานของผู้สูงอายุ รวมทั้งการใช้มาตรการทางการคลังจูงใจให้เกิดการจ้างผู้สูงอายุในสถานประกอบการ และพัฒนาและอบรมเสริมทักษะให้กับแรงงานก่อนสูงวัยและผู้สูงอายุ

โดยสรุปสถานประกอบการใน 5 สาขา มีการปรับตัวต่อภาวะการขาดแคลนแรงงาน โดยมีการจ้างแรงงานผู้สูงอายุถึงร้อยละ 60 แต่ยังคงขาดความรู้และตระหนักถึงผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย ทำให้ยังขาดการวางแผนและการเตรียมสภาพแวดล้อมเพื่อจ้างงานผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ ขณะที่แรงงานส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อความเพียงพอของรายได้จากการที่มีเวลาหลังชีวิตการทำงานที่ยาวนานขึ้น ประกอบกับทัศนคติที่เห็นว่าผู้อายุเกิน 60 ปี เป็นวัยที่ควรพักผ่อน ดังนั้น แรงงานส่วนใหญ่จึงมีความต้องการทำงานหลังอายุ ๖๐ ปีไม่มากนัก รวมถึงความเกี่ยวเนื่องของการขยายอายุการทำงานกับการรับสิทธิประโยชน์จากประกันสังคมทำให้ไม่เอื้อต่อการขยายเวลาการทำงานของผู้สูงอายุ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลจากการสำรวจความต้องการจ้างงานและการทำงานของผู้สูงอายุ พบปัญหาและอุปสรรคต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ ดังนี้

1. มีทัศนคติต่อการทำงานของผู้สูงอายุว่าเป็นสิ่งไม่เหมาะสม โดยทัศนคติของแรงงานสูงวัยและครอบครัวมักมองว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการพักผ่อนเนื่องจากทำงานและรับภาระมามากแล้ว ผู้ทำงานบางกลุ่มมองว่าการจ้างผู้สูงอายุในที่ทำงานเป็นการปิดโอกาสทำงานและการเลื่อนตำแหน่งของคนรุ่นใหม่ ขณะที่ผู้ประกอบการเห็นว่าไม่คุ้มทุนเพราะผลิตภาพต่ำ ทำให้แรงงานวัยปลายและผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานหลังครบกำหนดอายุการทำงานมีไม่มากนัก

2. ความพร้อมด้านสุขภาพ นอกจากความเสื่อมถอยของร่างกายตามวัยแล้ว ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยที่ประสบปัญหาด้านสุขภาพทั้งจากการทำงานหนัก และไม่ปลอดภัยในช่วงวัยทำงาน ทำให้เป็นข้อจำกัดต่อการทำงาน

3. สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน เช่น สภาพคมนาคมและการขนส่งที่ไม่เหมาะสมกับการเดินทางของผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อมที่ทำงานไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน ฯลฯ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

4. การออกกฎระเบียบที่เข้มงวดเกินไป เช่น เวลาทำงานไม่มีความยืดหยุ่นทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของผู้สูงอายุที่ส่วนใหญ่ต้องการรับผิดชอบน้อยลง ทำงานเบาลงเพื่อให้เหมาะสมกับวัย นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับวัยทำงานอื่นๆ เช่น การคัดเลือกเข้าทำงาน ค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

5. การดำเนินงานต้องใช้เวลานาน เนื่องจากการขยายอายุการทำงานกระทบต่อสิทธิในการรับประโยชน์ของประกันสังคมที่อายุ 55 ปี ทำให้แรงงานส่วนหนึ่งที่ต้องการรับสิทธิไม่ต้องการขยายอายุการทำงานหรือทำงานในระบบอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจะขยายอายุการทำงานจึงต้องใช้เวลานานเพราะมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก จำเป็นต้องดำเนินงานเป็นขั้นตอนเพื่อเตรียมความพร้อมของนายจ้างและลูกจ้าง รวมถึงการทบทวนระบบสิทธิประโยชน์ การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย

จากการสำรวจ สศช. มีข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุในภาคเอกชน ดังนี้

1. การใช้มาตรการจูงใจ ทั้งในด้านอุปทานและอุปสงค์ การสร้างแรงจูงใจให้แรงงานสูงวัยขยายเวลาการทำงาน อาทิ การสร้างงานที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับผู้สูงอายุ การลดการออกจากงานก่อนครบกำหนด การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพ และการทบทวนเกณฑ์และผลประโยชน์ที่แรงงานจะได้รับจากการครบกำหนดการทำงาน ด้านผู้ประกอบการเพื่อจูงใจให้เกิดการจ้างงาน อาทิ การสร้างความตระหนักของผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย การกำหนดงานเฉพาะที่แรงงานสูงวัยจะได้รับการพิจารณาพิเศษ การปรับปรุงเงื่อนไขการทำงานของผู้สูงอายุ

2. การลดอุปสรรคต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ โดยการสร้างทัศนคติและค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ การทำงานและการออม การปรับเงื่อนไขการทำงาน ตลอดจนการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ทำงาน การเดินทางและใช้ชีวิตให้เหมาะสมซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกมาทำงานและใช้ชีวิตในสังคมมากขึ้น

3. มาตรการสนับสนุน โดยการปรับปรุงกฎหมายการไม่เลือกปฏิบัติกับลูกจ้างสูงอายุ การสร้างระบบคัดกรองและจัดทำข้อมูลผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน การพัฒนาระบบประเมินและการกำหนดอัตราค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับสมรรถนะ การให้มีศูนย์บริการการจัดหางานให้กับผู้สูงอายุ

4. การสร้างระบบการเงินการคลังมหภาค เพื่อพัฒนาระบบบำเหน็จบำนาญและการออมให้เอื้อต่อการส่งเสริมให้เกิดการขยายอายุการทำงาน รวมทั้งมีกลไกในการจัดการ การพิจารณา นโยบาย และมาตรการที่ครอบคลุมบำเหน็จบำนาญทุกกลุ่มเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มต่างๆ

5. การเตรียมความพร้อมคนไทยเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า โดยเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพของคนไทยตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยสูงอายุ เพื่อให้คนรุ่นใหม่พร้อมที่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าและมีสุขภาพแข็งแรง รวมทั้งส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะและอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการทำงานของผู้สูงอายุ เพื่อร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศต่อไป ตลอดจนการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักถึงการเข้าสู่สังคมสูงวัยและผลกระทบในด้านต่างๆ เพื่อให้สังคมเกิดความพร้อมในทุกมิติทั้งผู้ประกอบการ ตัวบุคคล/แรงงาน ครอบครัวและสถาบันต่างๆ

2.4.6 การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

2.4.6.1 อุปทานของแรงงาน (Labor supply)

แนวความคิดทางทฤษฎีที่มีความสำคัญต่อการจ้างแรงงานสูงอายุ คือ อุปสงค์และอุปทานของแรงงาน โดยในด้านอุปทานของการจ้างแรงงาน จะมีแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับค่าจ้างที่ต้องการ (Reservation wage) ว่าแรงงานต้องการเข้าสู่ตลาดแรงงานเมื่อค่าจ้างถูกเสนอตลาดมีค่ามากกว่าค่าจ้างที่ต้องการโดยปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดค่าจ้างที่ต้องการประกอบด้วยหลากหลายปัจจัย โดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางประชากรศาสตร์และสภาพแวดล้อมที่มาเป็นตัวกำหนดค่าจ้างที่ต้องการและการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ทั้งนี้รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับอัตราค่าแรงที่ต้องการของแต่ละบุคคลนั้นอาจมีความแตกต่างกัน

การอธิบายความเต็มใจในการเข้าสู่ตลาดแรงงานและจำนวนชั่วโมงที่ทำงานสามารถอธิบายได้ด้วยเส้นงบประมาณ (Budget line) และเส้นความพึงพอใจเท่ากัน (indifference curve) โดยข้อสมมติฐานที่สำคัญ คือแรงงานจะมีเวลาที่กำหนดเช่นวันละ ๒๔ ชั่วโมง และจัดสรรไปในสองกิจกรรมหลักคือการพักผ่อนและการทำงานโดยหากทำงานมากแรงงานก็จะได้รับค่าตอบแทนในอัตราชั่วโมงละ w บาท นอกจากนี้แรงงานยังมีรายได้อื่น ๆ ที่ไม่ได้มาจากการทำงาน (non - labor income) อีกวันละ v บาท ดังนั้นหากแรงงานไม่ทำงานเลย ชั่วโมงการทำงาน $T - l = 0$ จะส่งผลให้แรงงานผู้นั้นไม่มีรายได้จากการทำงานแต่ยังคงมีรายได้อื่น ๆ เท่ากับ v และหากแรงงานทำงาน ๒๔ ชั่วโมงแรงงานจะมีรายได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ซึ่งมาจากรายได้จากการทำงานและรายได้อื่นเท่ากับ $wT + v$ บาท ดังนั้นเส้นงบประมาณของ บุคคลหนึ่งจึงเป็นเส้นหักงอตามภาพที่ ๒.๑ และเส้นงบประมาณนี้

ขึ้นกับระดับของค่าจ้างที่ถูกเสนอในตลาดของแต่ละบุคคลและระดับของรายได้ที่ไม่ได้มาจากการทำงาน สำหรับเส้นความพอใจเท่ากันนี้เป็นเส้นแสดงระดับความพอใจของแรงงานในการเลือกระหว่างการพักผ่อนกับรายได้เพื่อการบริโภคหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการทำงานนั่นเอง โดยรูปแบบของเส้นความพอใจจะถูกกำหนดจากอัตราทดแทนระหว่างการพักผ่อน รวมถึงอาจมีปัจจัยอื่น ๆ แฝงอยู่

ดังนั้นจากตัวแบบข้างต้น ตัวแปรที่สำคัญในการกำหนดการตัดสินใจของแรงงานในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน คือค่าจ้างแรงงาน และรายได้ที่ไม่ได้มาจากการทำงาน รวมถึงอัตราทดแทนภายในใจของผู้ลงทุนระหว่างการทำงานกับการพักผ่อน. นอกจากนี้ในเชิงผลกระทบของการจ้างงานผู้สูงอายุ การปรับเปลี่ยนนโยบายภาครัฐเพื่อการกระตุ้น หรือจูงใจให้เข้าสู่ตลาดแรงงานจึงมีความจำเป็นในการที่จะกำหนดนโยบายในด้านอุปสงค์เพื่อจูงใจให้แรงงานเลือกตัดสินใจให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย เช่น การขยายอายุการเกษียณแบบภาคบังคับของแรงงานภาครัฐ เป็นต้น จากตัวอย่างนี้ รัฐบาลขยายอายุของแรงงานออกไปทำให้แรงงานต้องอยู่ในช่วงของภาวะที่ต้องมีการตัดสินใจภายใต้เงื่อนไขของสมการงบประมาณที่ ๑ เป็นเวลานานขึ้น รายได้ที่จะได้รับก็จะมาจากรายได้จากการทำงานส่งผลให้ระดับของการออมและระดับของบำนาญที่จะได้รับภายหลังการเกษียณมีค่าที่มากขึ้น (หากความสัมพันธ์ ระหว่างระยะเวลากับผลประโยชน์เป็นบวกต่อกัน) ซึ่งจะตรงกับเป้าประสงค์ของนโยบายภาครัฐที่ต้องการให้แรงงานหลังเกษียณมีประโยชน์ที่ได้รับจากระบบบำนาญที่มากขึ้น เป็นต้น

2.4.6.2 อุปสงค์ของแรงงาน (Labor Demand)

ในด้านอุปสงค์ของแรงงานคือฝั่งด้านของนายจ้าง ที่ต้องการสร้างกำไรสูงสุด (maximize profit) ให้กับองค์กร โดยเงื่อนไขของการทำให้กำไรสูงสุดคือการผลิตสินค้าและบริการณระดับที่ต้นทุนส่วนเพิ่ม (marginal cost) มีค่าเท่ากับ รายรับส่วนเพิ่ม (marginal revenue) จากนั้นผู้ผลิตจึงกำหนดว่าด้วยจำนวนหน่วยของการผลิตที่ทำให้กำไรสูงสุดนี้ผู้ผลิตจะต้องใช้ทรัพยากรผลิตประเภทใดและอย่างไรจึงจะมีความเหมาะสมที่สุด (optimal)

ในกรณีที่การผลิตใช้ปัจจัยแรงงานเพียงปัจจัยเดียวในการผลิต ผู้ผลิตจะมีการตัดสินใจจ้างแรงงานตามเงื่อนไขที่ว่า มูลค่าผลผลิตที่ได้รับส่วนเพิ่มจากการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วย (value of marginal product : VMP) ซึ่งเท่ากับค่า VMP เกิดจากการใช้ค่าราคา P (กรณีที่เป็นตลาดผลผลิตแบบแข่งขันสมบูรณ์) คูณกับมูลค่าผลผลิตส่วนเพิ่ม (marginal product : MPL) หรือ $VMP = P \times MPL$ นั่นเอง และอีกส่วนหนึ่งคือมูลค่าต้นทุนส่วนเพิ่มของการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วย (marginal cost : MC) ในกรณีของตลาดแรงงานที่เป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์ค่า MC นั้นจะเท่ากับค่าจ้างแรงงาน w หรือ $MC = w$ นั่นเองดังนั้นการกำหนดค่าจ้างที่เหมาะสมจะมีค่าเท่ากับ $w = P \times MPL$ ซึ่งคือการจ่ายค่าจ้างตามมูลค่าการผลผลิตส่วนเพิ่มนั่นเอง นอกจากนี้การเลือกจำนวนแรงงานที่เหมาะสมจึงขึ้นกับระดับความสามารถที่แรงงานจะผลิตสินค้าและบริการได้ส่วนเพิ่มในกรณีของ

ตลาดแรงงานที่เป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์ค่า MC นั้นจะเท่ากับค่าจ้างแรงงาน w หรือ $MC = w$ นั่นเองดังนั้นการกำหนดค่าจ้างที่เหมาะสมจะมีค่าเท่ากับ $w = P \times MPL$ ซึ่งคือการจ่ายค่าจ้างตามมูลค่าการผลิตส่วนเพิ่มนั่นเอง นอกจากนี้การเลือกจำนวนแรงงานที่เหมาะสมจึงขึ้นกับระดับความสามารถที่แรงงานจะผลิตสินค้าและบริการได้ส่วนเพิ่ม

ในกรณีที่ผู้ผลิตมีการเลือกใช้ทั้งปัจจัยทุนและแรงงานเพื่อการผลิต นายจ้างยังคงมีการตัดสินใจเลือกใช้การผลิตที่เหมาะสมที่ทำให้ได้กำไรสูงสุด แนวคิดของการเลือกปัจจัยการผลิตนี้ขึ้นกับอัตราการทดแทนกันระหว่างปัจจัยการผลิตแรงงานและทุนที่ถูกกำหนดในฟังก์ชันการผลิตกับราคาของปัจจัยการผลิตโดยเปรียบเทียบซึ่งถือเป็นต้นทุนของการผลิต จากเงื่อนไขส่วนนี้เมื่อผู้ผลิตมีการกำหนดปริมาณการผลิตที่ทำให้ได้กำไรสูงสุดแล้ว ผู้ผลิตต้องมากำหนดต่อว่าด้วยวิธีการผลิต ราคาของปัจจัยการผลิตทั้งหมด ภายใต้เทคโนโลยีที่จะผลิตได้ทำอย่างไรจึงจะได้ต้นทุนที่ต่ำที่สุด (cost minimization) ซึ่งส่งผลให้ผู้ผลิตกำหนดปริมาณความต้องการแรงงานที่ต้องการดังนั้น อุปสงค์ ของแรงงานจึงเป็นอุปสงค์ประเภทอุปสงค์สืบเนื่อง (derived demand) ที่เกิดจากการความต้องการในสินค้าและบริการที่นำไปสู่อุปสงค์ของแรงงาน

จากแนวคิดทฤษฎีของอุปสงค์อุปทาน และการแทรกแซงตลาดแรงงานโดยภาครัฐ จะพบว่าการทำให้เกิดการจ้างงานที่เพิ่มสูงขึ้นนั้นต้องประกอบด้วย การจูงใจทั้งในด้านอุปทานและอุปสงค์ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการเพิ่มขึ้นระหว่างอุปทานและอุปสงค์ในการจูงใจนั้นอาจทำโดยนโยบายของภาครัฐหรืออาจเกิดจากการปรับเปลี่ยนสัดส่วนของปัจจัยการผลิตของผู้ผลิต อย่างไรก็ตามในการใช้นโยบายของภาครัฐใด ๆ ในตลาดแรงงานที่เป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์อาจทำให้สวัสดิการรวมที่วัดโดยส่วนเกินของนายจ้างและลูกจ้างที่ลดลงหรือมีการสูญเสียทางสังคม

2.4.7 นโยบายด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพผู้สูงอายุในเมืองไทย

Gilley and others (2002, p. 60) อาชีพ หมายถึง ลำดับต่าง ๆ ของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงาน พฤติกรรมและทัศนคติที่ใช้ในการทำงาน ค่านิยมต่าง ๆ และความแน่วแน่ มุ่งมั่น รวมถึงกระบวนการบริหารที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทั้งหลาย

ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี (2559, หน้า 219) การพัฒนาอาชีพ หมายถึง ความพยายามอย่างเป็นระบบที่จะจัดลำดับกิจกรรมหรือกระบวนการช่วยให้องค์กรและพนักงานบรรลุที่จะทำงานร่วมกัน กำหนดเส้นทางการเติบโตในอาชีพของบุคลากร แนวคิดเรื่องอาชีพสมัยใหม่มีความยืดหยุ่นกว่าเดิมที่เรียกว่า “Protean career” มีลักษณะขึ้นอยู่กับทิศทางอาชีพที่บุคคลมองเห็นด้วยตนเองและให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสบการณ์และคุณสมบัติ เพื่อทำให้ตนเองสามารถปรับเปลี่ยนงานและอาชีพได้อย่างยืดหยุ่นมากขึ้น แตกต่างจากแนวคิดเดิมเรื่องอาชีพ (traditional career) ที่บุคคลจะเติบโตไปตามเงื่อนไข จังหวะเวลา และการส่งเสริมขององค์กร

จำเนียร จวงตระกูล (2553, หน้า 354) ได้กล่าวถึงกระบวนการวางแผนเพื่อพัฒนาอาชีพ (development planning process) ประกอบด้วย

- (1) การระบุความจำเป็นในการพัฒนา(development needs)
- (2) การเลือกเป้าหมายการพัฒนา (development goals)
- (3) การกำหนดกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติโดยพนักงานและองค์กรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
- (4) การกำหนดตารางเวลาในการพัฒนา

นอกจากนี้เครื่องบ่งชี้หรือเบาะแสอาชีพ (Career anchors) จะเป็นตัวกระตุ้นในการเลือกอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาอาชีพของ บุคคล จึงเปรียบเสมือนสมอเรือ (anchor) ที่แต่ละบุคคลจะทอดลงในมหาสมุทรเมื่อเขาค้นพบว่าเป็นอาชีพที่ตนต้องการหรือเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การปักหลักหรือทอดสมอเรือ (Gilley and others, 2002, 61, Delahaya, 2005, 161) ดังนี้

1. ความสามารถด้านการจัดการ(managerial competence) ถ้าสำรวจพบว่าตนเอง มีความถนัดด้านการบริหารจัดการการพัฒนาอาชีพควรจะเน้นการมอบหมายความรับผิดชอบในการบริหารงานที่สูงขึ้นไปให้อย่างต่อเนื่อง

2. ความสามารถเชิงเทคนิค หรือการทำงานตามหน้าที่เฉพาะ(technical/functional competence) การพัฒนาอาชีพสำหรับผู้ทีถนัดงานเชิงเทคนิค ควรให้ความสำคัญกับการมอบหมายงานให้ตรงกับความถนัดในงานเฉพาะที่ต้องใช้เทคนิควิธีการเฉพาะ

3. ความรักในความมั่นคงและความมีเสถียรภาพ (security and stability) ผู้ที่รักความมั่นคงและเสถียรภาพ การพัฒนาอาชีพควรเน้นในเรื่องการให้เกียรติ ให้มีรายได้ที่มั่นคง มีหลักประกัน และเติบโตในแนวตั้ง

4. การชอบความท้าทายล้วน ๆ (pure challenge) ผู้ชอบความท้าทายการพัฒนาอาชีพควรมอบงานที่ท้าทาย มีความใหม่ และมีโจทย์ที่ยากอยู่เสมอ

5. ความรักอิสระและความเป็นเอกเทศ (autonomy and independence) การพัฒนาอาชีพของผู้ชอบความเป็นอิสระ ควรให้อำนาจความรับผิดชอบและการตัดสินใจด้วยตนเองเพิ่มขึ้น

6. ความชอบการบูรณาการงานเข้ากับชีวิต (lifestyle integration) การเติบโตทั้งงานและชีวิตส่วนตัวไปพร้อม ๆ กัน เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาอาชีพสำหรับคนกลุ่มนี้

7. ความรักในงานบริการและอุทิศตนเพื่อส่วนรวม (service/dedication) การพัฒนาอาชีพกลุ่มนี้ คือการให้เขาได้พบเจอผู้คนใหม่ ๆ ได้บริการให้แก่หน่วยงาน สังคม และผู้คนใหม่ ๆ อยู่เสมอ

8. มีจิตวิญญาณของผู้ประกอบการ(entrepreneurship/creative) สำหรับผู้มีจิตวิญญาณการเป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการมีจินตนาการและมีความรับผิดชอบโดยรวมของงานใด ๆ ก็ตาม การพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับคนกลุ่มนี้ คือการมอบความรับผิดชอบความเป็นเจ้าของให้ดูแบงานนั้น ๆ อย่างเต็มที่

การกำหนดรูปแบบของการพัฒนาสายอาชีพถือว่าเป็นการเตรียมความพร้อมที่สำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย 5 ประการดังนี้

1. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ หมายถึง ทักษะหรือคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อความก้าวหน้าของ บุคคลในแต่ละอาชีพ

2. การจำแนกกลุ่มงาน หมายถึง การจัดแบ่งกลุ่มงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือสัมพันธ์กันแต่ละอาชีพ หรือจำแนกกลุ่มตามตระกูลงาน เช่น สายอาชีพวิศวกร ประกอบด้วย กลุ่มงานวิศวกรโรงงาน วิศวกรโครงการวิศวกรซ่อมบำรุง เป็นต้น

3. แนวทางเกี่ยวกับสายอาชีพ หมายถึง บุคคลแต่ละระดับสายอาชีพควรมีทักษะและคุณลักษณะระดับต่าง ๆ เช่น ทักษะทางการบริหาร ทักษะทางวิชาการคุณลักษณะที่ต้องการ

4. ตัวบ่งชี้ค่างานและทักษะที่จำเป็น จะต้องกำหนดตัวบ่งชี้งาน (job weight indicators) เพื่อวัดคุณค่าของงานสำหรับเป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบค่าของงานในแต่ละระดับของสายอาชีพ ตัวบ่งชี้ความสะท้อนทักษะและคุณลักษณะที่ต้องการของ บุคคลซึ่งแตกต่างกันตามระดับความรับผิดชอบของงานและความจำเป็นของสายอาชีพ

5. แนวทางเลือกในการพัฒนา เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่จะต้องจัดทำคู่มือหรือเอกสารแนวทางในการพัฒนาในรูปแบบของการฝึกอบรมพัฒนาหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งองค์กรจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้มีโอกาสเลือกที่จะรับการฝึกอบรมพัฒนาหลักสูตรใดเมื่อใด เพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถจำเป็นได้

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปและมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์นั้น ควรมีกระบวนการวางแผนและกำหนดเส้นทางอาชีพที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุให้มีการความก้าวหน้าในงานโดยส่งเสริมให้มีการพัฒนาและมีการประเมินศักยภาพ โดยเน้นประสิทธิภาพของงานอาชีพในระยะยาวมุ่งความสำเร็จของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

2.4.8 การพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุของประเทศไทย

การพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุเป็นการสร้างรายได้ และเพิ่มคุณค่าในตนเองให้กับผู้สูงอายุ จากการสำรวจของนิด้าโพล เรื่องการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตามแนวทางประชารัฐ พบว่าความประสงค์ของประชาชนในการทำงานเมื่ออยู่ในวัยผู้สูงอายุ กรณีมีผู้จ้างงานเปิดโอกาสให้เข้าทำงานพบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.77 ระบุว่า มีความประสงค์ที่จะทำงานเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หากมีผู้ว่าจ้างเปิดโอกาสให้เข้าทำงาน และร้อยละ 18.23 ระบุว่า ไม่มีความประสงค์ที่ทำงาน โดยในจำนวนของผู้ที่ประสงค์จะทำงานส่วนใหญ่ ร้อยละ 69.09 ระบุเหตุผลว่ามีความจำเป็นในการดำรงชีวิตครองลงมา

ร้อยละ 51.84 ระบุว่า สร้างคุณค่าให้กับตนเอง ร้อยละ 42.44 ระบุว่า มีภาระทางการเงินร้อยละ 32.27 ระบุว่า สร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น และร้อยละ 25.91 ระบุว่า ช่วยเหลือสังคมสำหรับผู้ที่ไม่ประสงค์จะทำงานได้ระบุเหตุผล ส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.48 ระบุว่า มีปัญหาด้านสุขภาพรองลงมา ร้อยละ 46.45 ระบุว่า ต้องการพักผ่อน/ท่องเที่ยว ร้อยละ 40.05 ระบุว่า ดูแลลูกหลานร้อยละ 12.81 ระบุว่า เปลี่ยนไปทำธุรกิจส่วนตัว และร้อยละ 6.98 ระบุว่า ไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว(นิด้า โพล, 2560)

สภาวะสังคมสูงวัยที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น นอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อตลาดแรงงานจากจำนวนแรงงานที่มีอายุมากขึ้นแล้วยังส่งผลทางอ้อมต่อการทำงานของแรงงานวัยทำงานในปัจจุบัน ดังนั้นการออกแบบนโยบายด้านแรงงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในระยะยาวควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ ดังนี้ (จารีย์ ปิ่นทองและคณะ, 2561)

1. ให้แรงงานได้เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและมีทางเลือกที่จะทำงานในระบบได้มากขึ้น ทั้งการเพิ่มทักษะ (Up-skill) และการเสริมทักษะใหม่ (re-skill) ตลอดช่วงอายุ (life-long learning) สอดคล้องกับ วิเซศ คาบุญรัตน์ และศุภานา พิษิตพรชัย (2556, หน้า 121) ได้กล่าวถึงระบบการเรียนรู้และพัฒนา (learning & Development system) เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งมีความแตกต่างจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศ โดยการพัฒนาผู้สูงอายุในประชาคมอาเซียนนั้น ควรให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ ได้แก่

(1) หลักสูตรและกิจกรรมการพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้และความเข้าใจของความแตกต่างทางวัฒนธรรม

(2) การเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านพฤติกรรมการทำงานและการเข้าสังคมที่มีความแตกต่างไปจากเดิม

(3) การให้ความรู้กับผู้สูงอายุในกลุ่มเป้าหมายอย่างอาเซียน ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองเข้าใจถึงประเด็นที่เป็นความอ่อนไหวต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

(4) เตรียมความพร้อมด้านภาษาและการปรับตัว

2. สร้างแรงจูงใจให้แรงงานทำงานมากขึ้นโดยเฉพาะแรงงานสูงอายุและแรงงานหญิง โดยการออกแบบการทำงานให้มีลักษณะยืดหยุ่นจะเอื้อให้แรงงานสูงอายุและแรงงานหญิงสามารถทำงานให้เหมาะสมตามความต้องการได้

3. การขยายสิทธิประโยชน์ในการจ้างงานผู้สูงอายุในกลุ่มที่มีทักษะและยังสามารถทำงานได้ ชนภรณ์ จิตตินันท์ และณัคนางค์ กุลนาถศิริ (2560) ได้กล่าวถึงนโยบายหลักที่ต่างประเทศนำมาใช้เป็นแนวทางเตรียมรับมือสังคมผู้สูงวัย มีดังนี้

1. การขยายอายุเกษียณ โดยไทยอยู่ระหว่างการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ขยายอายุเกษียณของแรงงานในสถานประกอบการจาก 55 ปีเป็น 60 ปี
2. การสนับสนุนให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุ ภาครัฐได้จัดตั้งศูนย์บริการจัดหางานผู้สูงอายุ (Smart Job Center) เพื่อส่งเสริมให้มีการจ้างงานและมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันรัฐบาลได้ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งต้องมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท
3. การเพิ่มทักษะและจัดหางานให้เหมาะสมกับแรงงานจะช่วยเพิ่มความสามารถในการหารายได้และยกระดับผลผลิตภาพของแรงงานในระยะยาว
4. การยกระดับคุณภาพชีวิต ภาครัฐมีส่วนสำคัญในการวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดสรรรายได้และรายจ่ายอย่างสมดุล โดยเฉพาะรายได้หลังวัยเกษียณผ่านการจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมทั้งมีการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้ทุกวัยสามารถใช้ร่วมกันได้ (Universal Design) สำหรับประเทศไทยยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ค่อนข้างจำกัด ส่วนใหญ่จะเป็นโรงพยาบาลหรือศูนย์บริการทางการแพทย์ที่อยู่ไกลจากบ้าน หรือยังไม่มีการโดยสารในการเดินทางไปต่างสถานที่ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากมีความยากลำบากในการเข้าถึงสวัสดิการจากส่วนกลาง

การพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุตามศักยภาพและความสนใจนั้น มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และสอดคล้องกับ พรบ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11(3) ว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม โดยใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลผู้สูงอายุและการแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการนำศักยภาพและความสนใจมาพิจารณา กำหนดงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยมีหลักว่าต้องเป็นงานที่ไม่เหนื่อย คลายเหงา สร้างความภูมิใจและความสุขให้ผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันก็ได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยผู้สูงอายุอาจจะมียาได้หรือสิ่งตอบแทนอื่นประกอบด้วย (ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ , 2561)

การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุเป็นการเพิ่มศักยภาพการทำงานและช่วยให้ผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ การวางแผนและพัฒนาอาชีพจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมการและส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่าง ๆ (Werther and Davis, 1993) ดังนี้

1. การให้การศึกษาอาชีพ (career education) เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถจัดทำแผนพัฒนาอาชีพและทำการพัฒนาอาชีพของตนเองได้ ควรจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุในด้านการวางแผนพัฒนาอาชีพ เช่น การฝึกอบรมด้านอาชีพ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับอาชีพ การสัมมนาเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารอาชีพ รวมถึงตลอดถึงกระบวนการและระเบียบการปฏิบัติงานขององค์กรเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาอาชีพ

2. ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ (information about career planning) ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนและพัฒนาอาชีพที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ BLT(2561) ได้กล่าวว่าข้อมูลกรมจัดหางานปี 2560 พบว่า ตำแหน่งงานที่ต้องการผู้สูงอายุมากที่สุด ได้แก่ 1) แรงงานด้านการผลิต 2) เสมียนพนักงานทั่วไป 3) เจ้าหน้าที่สำนักงาน 4) แรงงานประมง และ 5) พนักงานขาย

3. การให้คำปรึกษาอาชีพ (career counseling) เพื่อช่วยให้สามารถเลือกเป้าหมายอาชีพ เส้นทางเดินสำหรับอาชีพ สามารถทำการวางแผนอาชีพและพัฒนาอาชีพของตนเองได้อย่างเหมาะสม ควรจะมีโครงการให้คำปรึกษาอาชีพแก่ผู้สูงอายุด้วย

ดังนั้น การพัฒนาอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี เป็นต้นไป ควรเน้นการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการให้ความรู้ ให้คำปรึกษา รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุ เพื่อนำไปเป็นแนวทางพัฒนาอาชีพ และตอบสนองความต้องการของตลาดในยุคปัจจุบัน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง อาวุโสฟรีแลนซ์: การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ศึกษางานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ

แก้วขวัญ ตั้งติพงศ์กุล และศุภชัย ศรีสุชาติ (2559) ได้ศึกษาโครงการวิจัยถอดบทเรียนสถานประกอบการที่มีการจ้างแรงงานสูงวัย เป็นการศึกษาดูงานด้วยการพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานแรงงานสูงวัยโดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสถานประกอบการจำนวน 4 แห่ง ที่เป็นต้นแบบที่มีการดำเนินโครงการการจ้างงานแรงงานสูงวัยอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ทั้งนี้สถานประกอบการทั้ง 4 แห่งประกอบด้วย โรงเส้นหมี่ขอเฮง บริษัทโตชิบา ประเทศไทย จำกัด บริษัทแพรรนต้า จิวเวอรี่ จำกัด และบริษัท Home Pro เป็นต้นแบบที่ดีในการจ้างแรงงานสูงวัยในแต่ละรูปแบบและในแต่ละอุตสาหกรรม กล่าวคือสถานประกอบการต้นแบบมีความหลากหลายทั้งอุตสาหกรรมการผลิต การให้บริการ ทั้งขนาดใหญ่และเล็ก และมีรูปแบบการจ้างงานที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ คือ การขยายการเกษียณอายุการทำงาน (กรณีโรงเส้นหมี่ขอเฮง) การให้แรงงานเกษียณและจ้างกลับเข้ามาใหม่ (กรณีบริษัทโตชิบา ประเทศไทย) การจ้างงานใหม่ (บริษัท Home Pro) และการใช้ระบบการจ้างงานหลายรูปแบบและยืดหยุ่น (บริษัทแพรรนต้า จิวเวอรี่ จำกัด) ซึ่งต่างมีข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกันไป ทำให้การพิจารณาถอดแบบมีทางเลือกที่หลากหลายในการขยายโอกาสการทำงานของแรงงานสูงวัย ในการศึกษาจากการถอดบทเรียนและจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่งเสริมหรือปัจจัยที่ขัดขวางการจ้างแรงงานสูงวัยของแต่ละสถานประกอบการอาจมีความแตกต่างกัน โดยใน

ด้านของสถานประกอบการอาจขึ้นกับประเภทของอุตสาหกรรมการจัดการความรู้ในองค์กรและความสามารถในการหาแรงงานมาทดแทนของสถานประกอบการในตำแหน่งงานเฉพาะ และศักยภาพทางการเงินของสถานประกอบการ ในขณะที่ปัจจัยด้านแรงงานที่สำคัญ คือ ศักยภาพทางด้านร่างกาย ปัจจัยทางการเงิน และทัศนคติของครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องต่อการทำงานของแรงงานสูงวัย

ธีรธรรม วุฑฒิวัตรชัยแก้ว (2559) ทำการวิจัยเรื่องศึกษาการจ้างแรงงานผู้สูงอายุในภาคเอกชน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการถอดบทเรียนจากการสัมภาษณ์องค์กร 2 องค์กร คือ บริษัท สวงวนวงษ์อุตสาหกรรม จำกัด และบริษัท เจเอส อุตสาหกรรม จำกัด โดยทั้ง 2 องค์กรเป็นองค์กรแห่งความสุขต้นแบบสำนักงานสนับสนุนสุขภาวะองค์กร ผลการศึกษาพบว่า การจ้างงานผู้สูงอายุเกิดจากการตกลงร่วมกัน ซึ่งปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการจ้างงานผู้สูงอายุคือ ผู้นำต้องให้ความสำคัญต่อพนักงาน ต้องการให้พนักงานมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีทัศนคติหรือมองว่าพนักงานเป็นผู้มีพระคุณ สำหรับพนักงานส่วนใหญ่มีความต้องการให้ขยายการจ้างงาน ทั้งนี้เพราะยังเห็นว่าตนเองยังสามารถทำงานได้ ต้องการสังคม เงินและการยอมรับ การจ้างส่วนใหญ่พิจารณาจากความต้องการหรือความไม่พร้อมที่จะเกษียณโดยจะจัดหางานที่เหมาะสม ไม่ให้ทำงานที่เกี่ยวกับเครื่องจักร หรือใช้แรงงาน เป็นต้น การจ้างงานจะมีทั้งการจ้างโดยสถานประกอบการ และผู้บริหารเป็นคนจ้างด้วยเงินส่วนตัว สถานประกอบการมีความกังวลว่าจะเป็นการด้านค่าใช้จ่าย ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้มีการวางแผนชีวิตมากขึ้น ทั้งด้านการเงินและด้านสุขภาพ การจ้างพนักงานสูงอายุทำให้ผู้บริหารและพนักงานมีความสุขที่ได้ดูแลสมาชิกซึ่งเหมือนกับเป็นส่วนหนึ่งของคนในครอบครัว รวมถึงช่วยเพิ่มความผูกพันต่อองค์กร (Engagement) และลดค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมเพื่อรักษาพนักงาน (Retention) อย่างไรก็ตาม มีปัญหาในการจ้างหลายประการ โดยปัญหาหลักได้แก่ ทัศนคติ การจัดหาตำแหน่งงานที่เพียงพอกับผู้สูงอายุ และความกังวลว่าจะเป็นภาระ ซึ่งต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐหลายประการ เช่น การลดหย่อนภาษี การส่งเสริมการพัฒนาเครื่องจักรหรือสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับการทำงานของผู้สูงอายุ เป็นต้น รวมถึงการส่งเสริมการฝึกอาชีพและการอบรมเตรียมตัวเกษียณอายุ

พรรรัตน์ แสดงหาญ (2558) ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาโมเดลการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมยานยนต์: การวิจัยแบบผสม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและยืนยันโมเดลการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมยานยนต์ไทย โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสม ด้วยกลยุทธ์การสำรวจเป็นลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพัฒนาเครื่องมือ โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีทฤษฎี ฐานรากเพื่อสร้างโมเดลการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 32 คน จากนั้นจึงใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อยืนยันโมเดลด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อโมเดลที่สร้างขึ้นจากผู้บริหารหน่วยงานทรัพยากรมนุษย์และพนักงานผู้สูงอายุ จำนวน 308 คน ผลการวิจัยพบว่าโมเดลการจ้างงานผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมยานยนต์ไทยที่

ประกอบด้วยแนวทางการจ้างงานผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมเพื่อการจ้างงานผู้สูงอายุและปัจจัยที่มีผลต่อการจ้างงานผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีทุกด้าน สำหรับแนวทางการจ้างงานผู้สูงอายุพบว่าควรพิจารณาจากทัศนคติที่ดีต่อองค์การ ประสบการณ์ ความสมัครใจที่จะทำงานต่อ ความรู้ความสามารถและสุขภาพที่แข็งแรง ควรสรรหาจากภายในองค์กรและคัดเลือกจากผลงานในอดีตเป็นลำดับแรก ส่วนระยะเวลาการทำงาน ค่าตอบแทนและสวัสดิการขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกัน ในด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อการจ้างงานผู้สูงอายุควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาทักษะการทำงานสำหรับผู้สูงอายุก่อนวัยเกษียณ ทบทวนกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเตรียมการด้านอาชีวอนามัยเพื่อความปลอดภัยในการทำงานของผู้สูงอายุ ศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ จัดทำโครงการนำร่อง การจ้างงานผู้สูงอายุ และจัดตั้งศูนย์กลางการจ้างงานผู้สูงอายุ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการจ้างงานผู้สูงอายุคือ ความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน การสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ การจูงใจจากภาครัฐให้ภาคเอกชนมีการจ้างงานผู้สูงอายุ นโยบายภาครัฐที่ให้ความสำคัญอย่างจริงจังต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ การรณรงค์เพื่อสร้างทัศนคติในเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ ความประสงค์ในการทำงานต่อของผู้สูงอายุ และการบัญญัติเป็นกฎหมายการจ้างงานผู้สูงอายุ

จรัญญา วงษ์พรหม และคณะ (2558) ได้ศึกษาเรื่องกลไกการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบมีวัตถุประสงค์ เพื่อถอดบทเรียนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ชุมชน และ/หรือภาคส่วนต่าง ๆ ในการส่งเสริมการทำงานผ่านกลุ่มอาชีพ/กิจการผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ และเพื่อทราบปัจจัยการส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพ/กิจการผู้สูงอายุประสบผลสำเร็จในการเพิ่มรายได้จากการทำงานและมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานเชิงเศรษฐกิจ เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นกลไก มาตรการและทางเลือกนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการมีงานทำของผู้สูงอายุ พบว่าลักษณะผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบที่ศึกษาเป็นผู้สูงอายุที่ทำงานมาต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีอายุมากกว่า 60 ปี ผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ทำงานโดยใช้ความรู้และประสบการณ์เดิม เป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มีส่วนน้อยที่เริ่มทำงานใหม่ที่ไม่เคยทำมาก่อน นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพน้อยมาก โดยงานที่ทำส่วนใหญ่ไม่เน้นการแข่งขัน หรือการขยายงานที่เกินความสามารถ แต่เน้นรายได้พอเลี้ยงตัวเองและแบ่งเบาภาระช่วยครอบครัว และผู้สูงอายุในเมือง มีความจำเป็นในการทำงานเพื่อหารายได้มากกว่าผู้สูงอายุในชนบท ลักษณะงานที่เป็นอาชีพของผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ ผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบในทุกพื้นที่ทั้งที่อยู่ในกลุ่มและทำอาชีพอิสระแบบปัจเจก ส่วนใหญ่มีอิสระในการทำงาน คือ สามารถกำหนดประเภทของงานและช่วงเวลาทำงานได้ มีระยะเวลาในการทำงาน ทำทุกวัน แต่ไม่ได้ทำทั้งวันตลอดจนใช้ชุดประสบการณ์ ทักษะ ที่สะสมอยู่ในตัวผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้

ศุภชัย ศรีสุชาติ, แก้วขวัญ ตั้งติพงษ์กุล และพิมลพรรณ อิศรภักดี (2558) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การขยายอายุการทำงานในภาคเอกชนที่เป็นแรงงานในระบบในภาคอุตสาหกรรม ขยายส่ง ชายปลีกฯ ภาคอุตสาหกรรมโรงแรมและภัตตาคาร โดยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้แรงงานออกจากการทำงานก่อนเวลาที่สมควร ปัจจัยด้านนายจ้าง ลูกจ้าง และนโยบายของรัฐ ที่ส่งผลต่อการออกจากการทำงานของลูกจ้างก่อนเวลา ผลการศึกษาจากการสำรวจสถานประกอบการและพนักงานของสถานประกอบการที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง พบว่าสถานประกอบการส่วนใหญ่ยังคงไม่ได้มีการจัดการสภาพการทำงานให้กับผู้สูงอายุอย่างมีความแตกต่างจากแรงงานในวัยหนุ่มสาว ซึ่งในด้านหนึ่งอาจเป็นข้อดีที่ไม่แสดงให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ในมุมมองด้านการเตรียมความพร้อมของสถานประกอบการในอนาคตที่จะมีการขยายอายุการทำงานนั้น สถานประกอบการอาจยังดำเนินการในส่วนนี้ที่น้อยเกินไป การจ้างแรงงานสูงอายุของสถานประกอบการตัวอย่างในระดับปฏิบัติการยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงมาก และในขณะเดียวกันการขาดแคลนแรงงานแม้ว่าเป็นช่องทางที่ดีในการสนับสนุนประเด็นของการจ้างแรงงานสูงอายุต่อ แต่ในทางปฏิบัติ สถานประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่ได้ใช้แรงงานสูงอายุเพื่อแก้ปัญหา แต่เลือกการบริหารจัดการ ด้วยวิธีอื่นๆ ในการแก้ไขปัญหา ภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างของแรงงานส่วนใหญ่ไม่ได้มีการวางแผนที่เกี่ยวกับการเกษียณ การทำงานต่อ หรือการออกจากงาน โดยแรงงานส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานของแรงงานสูงอายุ ในกรณีที่คาดว่าจะเกษียณ แรงงานจะเลือกการทำงานนอกระบบมากกว่าที่จะอยู่ในลักษณะในระบบเหมือนเดิม รวมถึงการที่แรงงานไม่ทำงานใด ๆ ต่อเลย ประเด็นด้านสุขภาพยังคงเป็นประเด็นที่สำคัญของการตัดสินใจของแรงงานในการที่จะทำงานต่อหรือไม่ รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวก็ยังเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของแรงงาน

กุลล สุนทรธาดา และสุรียาพร จันท์เจริญ (2557) จัดทำแนวทางการดำเนินการและกลไกระดับชาติในการขับเคลื่อนนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาโจทย์ของการขับเคลื่อนนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุ ทิศทางของยุทธศาสตร์ และกลไกในการขับเคลื่อนการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่ชัดเจน โดยการสังเคราะห์ข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานผู้สูงอายุ และการดำเนินการด้านการส่งเสริมการมีงานทำในผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ และทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่าโจทย์ของการขับเคลื่อนนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุ ควรครอบคลุมประเด็นการส่งเสริมการจ้างงานในระบบทั้งภาครัฐและเอกชน และการขยายโอกาสด้านอาชีพของผู้สูงอายุนอกระบบที่ต้องการทำงาน สำหรับทิศทางของยุทธศาสตร์ และกลไกในการขับเคลื่อนการจ้างแรงงานผู้สูงอายุประกอบด้วย ยุทธศาสตร์สำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการในระยะสั้น 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ 1 ขยายอายุการทำงานของผู้สูงอายุที่ทำงานในระบบภาครัฐ ซึ่งมีสำนักงานข้าราชการพลเรือนเป็นกลไกดำเนินการหลัก ยุทธศาสตร์ 2 ขยายอายุการทำงานของผู้สูงอายุที่ทำงาน

ในระบบภาคเอกชนโดยการนำร่องการขยายอายุการจ้างงานของผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานในสถานประกอบ โดยมีกระทรวงแรงงานเป็นกลไกหลัก ยุทธศาสตร์ 3 การส่งเสริมการจ้างงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุที่ทำงานนอกระบบ โดยมีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์และภาคเอกชน เป็นกลไกหลัก สำหรับยุทธศาสตร์ระยะยาว ได้แก่ ยุทธศาสตร์ 4 การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ และ ยุทธศาสตร์ 5 พัฒนาองค์ความรู้ด้านการจ้างงานและติดตามประเมินผล ส่วนมาตรการต่าง ๆ มีหลายมาตรการในแต่ละยุทธศาสตร์

ศุภชัย ศรีสุชาติ และแก้วขวัญ ตั้งติพงษ์กุล (2557) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำของผู้สูงอายุกรณีศึกษาการจ้างงานผู้สูงอายุในภาคอุตสาหกรรมการผลิต พบว่าเป็นการสังเคราะห์ความรู้จากการศึกษาในอดีตทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจ้างแรงงานสูงอายุ โดยการศึกษาใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การถอดแบบกรณีศึกษา และการจัดสัมมนากลุ่มย่อยเพื่อหามาตรการในการเสริมสร้างการจ้างแรงงานสูงอายุในภาคการผลิตที่เหมาะสม ผลการศึกษาเชิงนโยบายพบว่า จากสถานการณ์การขาดแคลนแรงงาน มาตรการต่าง ๆ อาจไม่จำเป็น เนื่องจากสถานประกอบการมีการจ้างแรงงานสูงอายุอาจเป็นวิธีหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ดังนั้น การปล่อยให้ไปไปตามกลไกตลาดอาจมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มาตรการที่จะนำมาใช้จึงไม่ควรเป็นมาตรการในเชิงบังคับ แต่การมีมาตรการในลักษณะของการส่งเสริมตามความสมัครใจเป็นแรงเสริมช่วยให้กลไกต่าง ๆ ดำเนินไปได้อย่างดีขึ้น แนวทางการดำเนินการที่สำคัญประการหนึ่งที่ต้องเป็นหน้าที่ของภาครัฐคือ การปรับทัศนคติของสังคมที่มีต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ว่าเป็นการทำงานที่มีศักดิ์ศรี บุตรหลานควรให้การส่งเสริม และสามารถสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและประเทศ อย่างไรก็ตามการทำงานของแรงงานสูงอายุคงต้องขึ้นกับศักยภาพด้านร่างกายความสามารถของแรงงานสูงอายุ เป็นสำคัญ ในขณะที่สถานประกอบการอาจต้องมีการคำนึงถึงความสามารถทางการเงินการคุ้มครองสวัสดิภาพของแรงงานและวัฒนธรรมองค์กรขององค์กร

กองวิจัยตลาดแรงงาน (2556) ได้ศึกษาบทบาทในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ 3. เพื่อศึกษาบทบาทและความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ 4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับความคิดเห็นของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบทบาทและความพร้อมในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ ตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 รูปแบบ ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ องค์กรบริหารส่วน

จังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1,748 แห่ง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ กล่าวคือ บทบาทในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับประเภทขององค์กร องค์กรที่มีขนาดใหญ่ เช่น มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุได้หลายกิจกรรมมากกว่าเทศบาล จำนวนบุคลากร อายุเฉลี่ยของบุคลากร ประเภทและอายุเฉลี่ยของบุคลากร ไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ แต่จำนวนบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนบุคลากรมากมีความพร้อมมากกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนบุคลากรน้อย

วรวุฒิ สุวรรณระดา และคณะ (2556) ทำการศึกษาผลกระทบด้านมหภาคและจุลภาคของการขยายอายุเกษียณ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและคาดประมาณผลกระทบของการเพิ่มระยะเวลาการทำงานหรือการขยายอายุเกษียณต่อ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับจุลภาค และตัวแปรทางเศรษฐกิจมหภาคที่สำคัญ ได้ทำการศึกษาศถานการณ์การทำงานของประชากรไทยอายุ 15-60 ปี พบว่าสัดส่วนของผู้ที่ทำงานในภาคเอกชนเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่อายุประมาณ 50 ปี และลดลงอย่างต่อเนื่องจนถึงอายุ 60 ปี โดยศึกษาผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลผู้ได้รับการขยายอายุเกษียณ ทั้งกลุ่มที่ทำงานภาครัฐและภาคเอกชน ผลกระทบต่อนายจ้างทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ผลกระทบต่อภาระงบประมาณ ตลาดแรงงาน และตัวแปรเศรษฐกิจมหภาค ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1. จากการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการดำเนินนโยบายให้ลูกจ้างเอกชนหรือรัฐบาลเลื่อนอายุเกษียณหรือส่งเสริมให้ลูกจ้างทำงานต่อเนื่อง พบว่าทำให้รายได้และสวัสดิการของลูกจ้างในระดับบุคคลเพิ่มขึ้น 2. การดำเนินนโยบายให้ลูกจ้างเอกชนหรือรัฐบาลเลื่อนอายุเกษียณหรือส่งเสริมการจ้างงานต่อเนื่อง มีผลกระทบโดยตรงต่อต้นทุน 3. สำหรับภาระการคลังของภาครัฐที่จะเกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นค่าตอบแทนของลูกจ้างภาครัฐ โดยภาระการคลังกรณีให้ลูกจ้างเอกชนทำงานต่อเนื่องนั้น ภาครัฐจะได้รับรายได้จากภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสูงกว่าเงินสมทบสวัสดิการที่รัฐต้องจ่ายให้แก่ลูกจ้างเอกชน 4. จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ยังไม่พบหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับอิทธิพลของการทำงานต่อเนื่องของผู้สูงอายุกับอัตราว่างงานของแรงงานจบใหม่ 5. ในส่วนของผลกระทบต่อเศรษฐกิจระดับมหภาค การขยายอายุเกษียณการทำงานสามารถช่วยบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรได้บ้าง อย่างไรก็ตาม มาตรการที่จะส่งผลกระทบยาวต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

นงนุช สุนทรชวากานต์ และพิสุทธิ์ กุลธนวนิชย์ (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลิตภาพแรงงานตามอายุของแรงงานและการทำงานของแรงงานสูงอายุในภาคอุตสาหกรรมการผลิต ภาคการค้าและบริการและภาคการขนส่ง-ขายปลีกฯ และโรงแรม-ภัตตาคาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลิตภาพตามอายุของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตฯ ภาคการค้าและบริการ และภาค

การขายส่ง-ขายปลีกฯและโรงแรม-ภัตตาคาร และศึกษาการทำงานของแรงงานสูงอายุในภาคเศรษฐกิจข้างต้น ผลการประมาณการจากแบบจำลองพบว่าโครงสร้างผลิตภาพแรงงานในแต่ละภาคเศรษฐกิจมีความแตกต่างกัน อีกทั้งโครงสร้างของผลิตภาพตามอายุของแรงงานอาชีพต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะงานของแรงงานที่แตกต่างกันไป แรงงานสูงอายุในภาคอุตสาหกรรมการผลิตนั้นลดลงต่ำกว่าวัยหนุ่มสาวอย่างมีนัยสำคัญเมื่อแรงงานมีอายุระหว่าง 55-59 ปี แต่ผลิตภาพแรงงานในภาคการขายส่ง-ขายปลีกฯและโรงแรม-ภัตตาคารยังคงอยู่ในระดับสูงได้นานและขึ้นสูงสุดก่อนที่จะลดลงต่ำกว่าวัยหนุ่มสาวค่อนข้างมากในช่วงอายุ 60-64 ปี สำหรับภาคการค้าและบริการ ผลิตภาพของแรงงานเพิ่มได้สูงสุดอย่างมีนัยสำคัญช่วงอายุ 50-54 ปี ผลจากการประมาณการไม่ได้แสดงให้เห็นว่าแรงงานสูงอายุที่ทำงานในภาคนี้มีผลิตภาพน้อยไปกว่าแรงงานหนุ่มสาว ผลการศึกษาภาคสนามระบุว่า การตัดสินใจจ้างแรงงานผู้สูงอายุต่อไปนั้นควรเป็นการตกลงร่วมกัน เพราะการตัดสินใจจ้างแรงงานต่อของนายจ้างนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่วัดได้จากการทำงานของลูกจ้างเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับคุณสมบัติที่สำคัญด้านอื่นที่วัดไม่ได้ของลูกจ้างด้วย และลูกจ้างบางคนต้องการหยุดทำงานในตำแหน่งงานปัจจุบันเมื่ออายุ 55 ปี ซึ่งเป็นอายุก่อนเกษียณที่ 60 ปี ดังนั้น ผลจากการศึกษาจึงชี้ว่า การที่จะสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำงานต่อไปได้นั้น สิ่งที่สำคัญคือ ภาครัฐควรสร้างแรงจูงใจแก่นายจ้างเพื่อจ้างแรงงานผู้สูงอายุและแรงจูงใจให้แรงงานผู้สูงอายุทำงานต่อหลังเกษียณ ยิ่งไปกว่านั้น เพื่อให้สามารถทำงานได้ยาวนานขึ้น ควรมีมาตรการช่วยเหลือสร้างเสริมสุขภาพที่ดีตั้งแต่อายุยังน้อย และควรพัฒนาระบบการศึกษาให้แรงงานได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับอาชีพ

สำนักงานสภาพัฒนาการเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ (2556) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพและการทำงานของผู้สูงอายุ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือเพื่อหาช่องทางหรือแนวทางที่เหมาะสมในการเสริมสร้างโอกาสด้านอาชีพให้กับแรงงานผู้สูงอายุ และจัดทำเป็นข้อเสนอของสภาพัฒนาการเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติในนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานผู้สูงอายุ วิธีการศึกษาโดยการรวบรวมเอกสาร วิเคราะห์ช่องว่างของนโยบาย รวมทั้งการจัดประชุมระดมความคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านแรงงานผู้สูงอายุ ประกอบด้วยผู้แทนจากภาควิชาการ นายจ้าง และลูกจ้าง ในการระบุประเด็นและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในตลาดแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของแรงงานและนายจ้างในการที่จะจ้างงานแรงงานสูงอายุ ผลการศึกษายืนยันที่จะชี้ประเด็นว่า การส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพและการทำงานของผู้สูงอายุ เป็นการดำเนินการที่ต้องพิจารณาถึงผู้เกี่ยวข้องได้แก่นายจ้าง ลูกจ้าง และกระทรวงแรงงาน ในการจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ เงื่อนไขของสภาพการจ้างงาน เงื่อนไขทางสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของประกันสังคม ศักยภาพของแรงงาน และนโยบายที่รัฐจะสนับสนุน เป็นปัจจัยที่จะทำให้การส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพและการทำงานของผู้สูงอายุประสบความสำเร็จ ข้อเสนอเชิงนโยบายจึงจำเป็นต้องมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายตามศักยภาพและการตัดสินใจเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่างๆ

ศิริพงษ์ อัครชัยภูมิสกุล (2556) ได้ศึกษา เรื่อง มาตรการกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาการจ้างงานของผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุในการทำงาน สภาพการจ้างงานกับการเกษียณอายุของผู้สูงอายุในประเทศไทย 2. เพื่อศึกษา มาตรการกฎหมายเกี่ยวกับการจ้างงานของผู้สูงอายุตามกฎหมายไทย 3. เพื่อศึกษามาตรการกฎหมายเกี่ยวกับการจ้างงานของผู้สูงอายุในต่างประเทศ 4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรการกฎหมายเกี่ยวกับการจ้างงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ และ 5. เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไข ปัญหาในการจ้างงานและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุตามกฎหมายไทย ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดการคุ้มครองเกี่ยวกับการจ้างงานผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ ดังนั้น ภาครัฐจำเป็นต้องปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการให้แก่แรงงานผู้สูงอายุโดยกำหนดให้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มีบทบัญญัติการคุ้มครองแรงงานในกลุ่มผู้สูงอายุ ให้ขยายไปเป็น 65 ปี และนายจ้างต้องสร้างมาตรการเพื่อการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพให้แก่ลูกจ้าง ปรับปรุงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการทำงานสำหรับผู้สูงอายุ ในพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ควรเน้นการมีหลักประกันให้กับผู้สูงอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป และรัฐบาลควรประเมินสถานการณ์ตลาดแรงงานว่าขาดแคลนบุคลากรในสาขาอาชีพหรืออุตสาหกรรมหรือบริการใด เพื่อนามาเป็นข้อมูลในการขยายอายุเกษียณจาก 55 ปี เป็น 65 ปีว่าจะขยายกับลูกจ้างเอกชนทุกอาชีพหรือบางอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

สมชาย สุขสิริเสรีกุล (2556) ได้ศึกษาเรื่องผลของการคงอยู่ในกำลังแรงงานของแรงงานสูงอายุต่อการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะในภาคบริการของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการวิเคราะห์การบรรเทาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะด้วยการจ้างแรงงานสูงอายุที่มีทักษะให้ทำงานต่อหลังเกษียณฯ ข้อมูลอุปสงค์ต่อแรงงานสูงอายุที่มีทักษะได้จากหน่วยงาน 40 รายใน 6 สาขาบริการทั้งในภาครัฐและเอกชน ข้อมูลอุปทานของแรงงานสูงอายุที่มีทักษะได้จากเจ้าหน้าที่ 307 รายในหน่วยงานที่ให้ข้อมูลอุปสงค์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอุปสงค์ด้วยวิธี logistic regression analysis พบว่าหน่วยงานที่มีระยะเวลาดำเนินการที่ยาวนานจะจ้างแรงงานสูงอายุที่เกษียณอายุแล้วมากกว่าหน่วยงานที่มีระยะเวลาดำเนินการที่สั้น หน่วยงานที่มีค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตสูงจะจ้างแรงงานสูงอายุที่เกษียณอายุแล้วน้อยกว่าหน่วยงานที่มีค่าใช้จ่ายประเภทนี้ที่ต่ำ และหน่วยงานที่มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านแรงงานต่อค่าใช้จ่ายการดำเนินการทั้งหมดสูงจะจ้างแรงงานสูงอายุที่เกษียณอายุแล้วน้อยกว่าหน่วยงานที่มีค่าใช้จ่ายประเภทนี้ที่ต่ำ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอุปทานด้วยวิธีเดียวกันระบุว่า แรงงานสูงอายุต้องการทำงานต่อหลังเกษียณฯ ในหน่วยงานที่มีขนาดเล็กมากกว่าในหน่วยงานที่มีขนาดใหญ่

สมรักษ์ รักษาทรัพย์, กาญจณี กังวานพรศิริ และนงนุช อินทวิเศษ (2553) ทำการวิจัย เรื่องการศึกษาอาชีพและโอกาสที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมสอดคล้องกับผู้สูงอายุ โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะอาชีพ ตำแหน่งงาน และลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ แนวทางการจ้างงาน อัตราค่าจ้าง ผลประโยชน์ตอบแทน สวัสดิการและเงื่อนไขการทำงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โอกาสของผู้สูงอายุที่ได้รับการจ้างงาน และได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับลักษณะงานของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาแสดงว่า งานเชิงรุกที่สุขภาพของผู้สูงอายุไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานเช่น เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่แปลและล่าม และงานเชิงรับที่สุขภาพของผู้สูงอายุไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานเช่น เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ พนักงานสมุหบัญชี พนักงานขายของในร้านงานที่มีความตึงเครียดสูงที่สุขภาพของผู้สูงอายุอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงานไม่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ เช่น ผู้ปฏิบัติการสอนระดับประถมศึกษา เจ้าหน้าที่ซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ พนักงานขับรถประจำทาง/รับส่งนักเรียน พนักงานขับรถตู้ สำหรับงานเชิงรุกที่สุขภาพของผู้สูงอายุอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน เช่น เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ธุรการ งานที่มีความตึงเครียดต่ำ ที่สุขภาพของผู้สูงอายุไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ได้แก่ พนักงานขับแท็กซี่ พนักงานขายตรง สำหรับผลการศึกษาค่าจ้างที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นค่าที่อยู่ระหว่างค่าจ้างสูงสุดและค่าจ้างต่ำสุดของตำแหน่งนั้น ๆ ค่าจ้างสำหรับผู้สูงอายุควรบวกค่าประสบการณ์ไว้ในค่าจ้างสำหรับผู้สูงอายุ แต่จะอยู่ระดับใดขึ้นอยู่กับตลาดแรงงานผู้สูงอายุและสถานะเศรษฐกิจในขณะนั้น ในด้านโอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้รับการจ้างงาน นายจ้างกว่าร้อยละ 80 เห็นว่ายังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงานสูงอายุ

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะยังมองไม่เห็นปัญหาการขาดแคลนแรงงานในสังคมไทย ยกเว้นในสถานประกอบการขนาดใหญ่อาจเห็นความจำเป็นต้องจ้างข้าราชการที่เคยมีตำแหน่งสูง ๆ ให้มาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาองค์การเท่านั้น การจ้างผู้สูงอายุให้ทำงานต่อมีสองลักษณะ คือจ้างให้มาทำงาน สัปดาห์ละ 2-3 วัน โดยจ่ายค่าจ้างน้อยกว่าเดิม

เฉลิมพล แจ่มจันทร์ (2553) ศึกษาเรื่องผู้สูงอายุไทย: ภาวะและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาภาวะและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจโดยเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนไทยที่มีและไม่มีสมาชิกครัวเรือนเป็นผู้สูงอายุการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนพบว่าค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในด้านสุขภาพส่วนที่เป็นค่ายาและเวชภัณฑ์คำรักษาพยาบาลผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในยังคงเป็นภาระอย่างชัดเจนต่อครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยโดยเฉพาะกรณีของผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานหรือไม่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือนด้านความสามารถในการหารายได้เทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่เกิดขึ้นกลับพบว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของสถานการณ์ทางการเงินที่ดีกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเปรียบเทียบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มครัวเรือนที่มีขนาดเล็กหรือมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มาก จากผลการศึกษาแบบจำลองค่าใช้จ่ายครัวเรือนชี้ให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายครัวเรือนตั้งต้นหรือค่าใช้จ่ายที่เป็นอิสระจากระดับรายได้ของครัวเรือนในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานมีระดับที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุในขณะที่ค่าความยืดหยุ่นของค่าใช้จ่าย

ต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับรายได้ที่ต่ำกว่าและค่าใช้จ่ายครัวเรือนตั้งต้นในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุซึ่งไม่ทำงานแล้วมีระดับที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุแต่มีค่าความยืดหยุ่นของค่าใช้จ่ายต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับรายได้ที่สูงกว่า

สวริย์ บุญยฆานนท์ และจรัมพร ให้อย่าง (2553) ได้ศึกษาเรื่องภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นอย่างไร เมื่อผู้สูงวัยเป็นหัวหน้าครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้า และครัวเรือนที่มีคนวัยทำงานเป็นหัวหน้า โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าครัวเรือน 2 กลุ่ม มีภาวะเศรษฐกิจที่ต่างกันอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ ค่าใช้จ่าย หรือหนี้สินของครัวเรือน นอกจากนี้แหล่งที่มาของรายได้และแบบแผนในการบริโภคของครัวเรือนจะแตกต่างกันแล้ว ยังพบว่า ครัวเรือนที่หัวหน้าเป็นผู้สูงอายุจะมีรายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่าครัวเรือนที่หัวหน้าอยู่ในวัยทำงาน แต่หากพิจารณาสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าจะใช้จ่ายในสัดส่วนที่ต่ำกว่า ประเด็นที่สำคัญ คือครัวเรือนกลุ่มนี้ มีสัดส่วนการเป็นหนี้สินและภาระหนี้สิน ทั้งในระบบและนอกระบบต่ำกว่าครัวเรือนที่มีคนวัยทำงานเป็นหัวหน้าหลายเท่าตัว และยังมี ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยมากกว่า เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเจ้าของบ้านและที่ดินที่ตนเองและครอบครัวอยู่อาศัย ความแตกต่างระหว่างครัวเรือนทั้ง 2 กลุ่มนี้ สะท้อนให้เห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนสูงอายุมีความสามารถในการบริหารจัดการการเงินภายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถหาประสบการณ์และความรู้ต่าง ๆ ในช่วงชีวิต มาปรับใช้ในการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ (2553) ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาของนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานในเขตเมืองและเขตชนบท 2. นาเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาของนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน และ 3. จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาของนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานอายุ 50-59 ปีไปสู่การปฏิบัติจากการศึกษาพบปัญหาและความต้องการในการจัดกิจกรรมการศึกษาของนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานอายุ 50-59 ปีในเขตเมืองและเขตชนบทในแต่ละกลุ่มที่ศึกษามีความแตกต่างกัน

นงนุช สุนทรชวากานต์ และสายพิณ ชินตระกูลชัย (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาโครงสร้างการทำงานของผู้สูงอายุแยกตามลักษณะงานและสาขาอาชีพ เพื่อกำหนดลักษณะงานและอาชีพในภาคเศรษฐกิจที่มีความเป็นไปได้ที่จะสร้างงานสำหรับผู้สูงอายุ 2. ประเมินการภาวะการจ้างงานของผู้สูงอายุเพื่อกำหนดประเภทของงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และกำหนดประเภทของงานที่มีโอกาสทดแทนด้วยแรงงานผู้สูงอายุ และ 3. ศึกษาเปรียบเทียบและสังเคราะห์หลักการและเหตุผล รวมถึงวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของข้อเสนอต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีงานของผู้สูงอายุของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่ายังมีผู้สูงอายุหนึ่งคนในสามคนที่ต้องยังชีพด้วยการทำงาน ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุที่ยังทำงานเป็นผู้ที่มีการศึกษาดำ โดยผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงที่ยังคงทำงานอยู่นั้นมีอยู่ไม่มาก ค่าจ้างของแรงงานกลุ่มที่มีการศึกษาดำมากจะเพิ่มขึ้นหลังจากแรกเข้าทำงานไม่มากและเพิ่มสูงสุดเมื่ออายุประมาณ 30 ปีเท่านั้น ผู้สูงอายุยังทำงานอยู่มากในอุตสาหกรรมการขายส่ง ขายปลีก ซ่อมแซมยานยนต์ รถจักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน อุตสาหกรรมการผลิต และอุตสาหกรรมโรงแรมและภัตตาคาร และยังมีทั้งกฎหมาย ระเบียบ และทัศนคติที่ให้การเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุอยู่มากซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยน ในการศึกษาแนวโน้มการจ้างงานผู้สูงอายุในอนาคตนั้นพบว่า การดำเนินการทางด้านอุปสงค์ควบคู่ไปกับทางด้านอุปทานเช่น มาตรการสร้างเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ มาตรการจูงใจต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชนจัดการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในการทำงานให้กับผู้สูงอายุจะช่วยสร้างโอกาสที่งานอาชีพการบริการ อาชีพพื้นฐานและความสามารถทางฝีมือจะสามารถทดแทนด้วยแรงงานสูงอายุได้

กัญญาณัฐ ไพคำ(2557) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย” ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยสำคัญของนโยบายสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีผลต่อการบริหารจัดการผู้สูงอายุในประเทศไทยมี 4 ประการ ได้แก่ 1) การจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลงานด้านผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการ ระบบ 2) การสนับสนุนให้มีชมรมผู้สูงอายุในชุมชนที่เข้มแข็ง 3) การสร้างเครือข่ายการทำงานด้านผู้สูงอายุ การใช้ทรัพยากรและข้อมูลด้านผู้สูงอายุร่วมกันอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 4) การพัฒนาบุคลากรของท้องถิ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจ การดูแลผู้สูงอายุเพื่อการทำงานด้านผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและผลประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับตามกฎหมาย

สุธารัตน์ สุตสมบูรณ์(2557) ได้วิจัยเรื่อง “สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย” พบว่า การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุไทยยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น 1) ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานด้านสวัสดิการผู้สูงอายุแยกส่วนระหว่างงานด้านสุขภาพกับงานด้านสังคม กระจายความรับผิดชอบตามหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ 2) ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง 3) ความไม่พร้อมของงบประมาณและการขาดแคลนบุคลากรที่มี

ความรู้ความสามารถในด้านผู้สูงอายุโดยตรง และ 4) สวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุ ไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริงและไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุได้ทั้งหมด แต่ประเด็นที่สำคัญคือ บุตรหลานหรือคนในครอบครัวขาดความตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุจะต้องมีการ บูรณาการจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นผู้มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ

ชรินทิพย์ วันดี(2553) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ในมุมมองของผู้สูงอายุ พบว่า การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบงน้อย อำเภอดอยหลวง โดยภาพรวมเห็นว่ามีประสิทธิภาพมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ รองลงมาได้แก่ ด้านการดำเนินงานและการให้บริการ และด้านการติดตามและประเมินผลตามลำดับ

พระมหาสังเวช จันทโสภี (ศรีโคตร)(2556) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุตามแนวพุทธศาสนา พบว่า สุขภาวะของผู้สูงอายุ แยกได้ 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1) สุขภาวะเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเป็นโรคความดันโลหิตสูง ทั้งความดันโลหิตต่ำและความดันโลหิตสูง ทำให้มักหน้ามืดวิงเวียน เป็นลม และอาจปวดศีรษะเป็นประจำ รองลงมาคือ เป็นโรคเกี่ยวกับกระดูก กล้ามเนื้อ ข้อต่างๆ ทำให้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ไม่สะดวก และสุขภาวะอันดับสามคือ โรคเกี่ยวกับสายตา การมองเห็น ทำให้การมองเห็นไม่ชัด ตาพร่ามัว สุขภาวะอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายดังกล่าว นอกจากจะเกิดเพราะความเสื่อมไปตามอายุและการประกอบกิจกรรมวัตรต่างๆ ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาแล้ว ยังเกิดจากการขาดการดูแลร่างกายที่ถูกต้องเหมาะสม ขาดการออกกำลังกาย การบริโภคอาหารที่ไม่ถูกหลักโภชนาการ การยุ่งเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา รวมถึงการไม่ยอมรับและปรับตัวให้เข้าสภาพร่างกายที่เป็นอยู่นั้นเอง หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้แก้ปัญหาด้านความเจ็บป่วย โดยให้พิจารณาถึงแก่นแท้ของชีวิตว่ามีลักษณะแห่งความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นของไม่ใช่นั่น เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถละความยึดมั่นถือมั่น ได้แก่ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลงไปไม่คงที่ ทุกขตา ความเป็นทุกข์ เพราะไม่สามารถอยู่ในสภาพเดิมได้ และอนัตตา ความเป็นของไม่ใช่นั่นที่แท้จริง

2) สุขภาวะเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ผู้สูงอายุมีสุขภาวะด้านสังคมในประเด็นการปรับตัวมากที่สุด โดยเฉพาะการปรับตัวให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ การปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกในครอบครัว เพราะส่วนใหญ่จะเกษียณจากการทำงานแล้ว ทำให้มีเวลาว่างและได้อยู่กับครอบครัวมากขึ้น จึงมักเกิดปัญหาความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกัน รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ เพราะ

ขาดการติดต่อกับเพื่อนฝูงหรือลูกน้องที่เคยมี ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ และการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นด้วย และอันดับสามคือ การใช้เวลา เนื่องจากมีเวลาว่างมากเกินไป ไม่มีกิจกรรมให้ทำ ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย และรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองเป็นบุคคลที่ไร้ค่า หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มี 6 ประการ ได้แก่ เมตตาทายกรรม คือการทำความดีต่อกัน เมตตาวจีกรรม คือ การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี เมตตาโมโนกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดี การคิดดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน ทิฏฐิสามัญญา คือ มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน หลักสาราณียธรรมข้างต้นนี้ จะก่อนให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยแนะนำตักเตือนสั่งสอนสิ่งที่ดีงาม คิดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีความกลมเกลียวไม่ทะเลาะกัน

3) สุขภาวะเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เป็นประเด็นนำวิตกกังวลมากที่สุด เช่น กลัวไม่มีคนดูแล รองลงมาคือ ขอบน้อยใจ เช่น ไม่มีลูกหลานมาเยี่ยม และอันดับสามคือ อากาศซึมเศร้า ท้อแท้ ซึ่งสาเหตุทางด้านจิตใจเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเกี่ยวเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ เช่น ความเจ็บป่วยจากการเสื่อมของระบบต่างๆ ของร่างกาย ทำให้เกิดความวิตกกังวลและความกดดัน การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เพื่อนฝูง สูญเสียบทบาทในการเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือบทบาททางสังคม มีความหวาดระแวงเกี่ยวกับการเจ็บป่วย วิตกกังวล กลัวความตาย คิดหมกมุ่นเรื่องตนเอง น้อยใจ กลัวถูกทอดทิ้ง มีอารมณ์เศร้า หมัดกำลังใจ ท้อแท้ในชีวิต ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ว่าแห้ว หงุดหงิด เบื่อสิ่งต่างๆ และเรียกร้องความสนใจ รวมทั้งมีความเสื่อมของสมองทำให้คิดระแวงผู้อื่น การใช้หลักสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานหรือหลักการเจริญสติปัฏฐาน เป็นการตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลาย ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามสิ่งนั้นๆ มีลักษณะ 4 ประการ คือ กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้ทันความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา เวทนา นุปัสสนา สติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา และธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา ได้แก่ นิวรณ์ 5 ชั้น 5 อายตนะ 16 โพชฌงค์ 7 และอริยสัจ 4 หลักสติปัฏฐานเป็นทางออกสำหรับการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุได้ฝึกจิตให้สงบเกิดความรู้แจ้งด้วยการกำหนดพิจารณานามรูปจนเกิดความเห็นแจ้งแล้วจิตสงบช่วยลดปัญหา

ที่เกิดขึ้น สามารถละความทุกข์ที่มี ก่อให้เกิดความสุขสามารถอยู่ร่วมในสังคมและเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

พระมหาสุภวิษณุ ปภสฺสโร (วிரาม) และพระมหาสังเวช จนฺทโสภี (ศรีโคตร)(2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

1) การจัดการเรียนรู้สุขภาพทางด้านร่างกาย ใช้หลักไตรลักษณ์ เพราะไตรลักษณ์ถือเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้แก้ปัญหาด้านความเจ็บป่วย โดยให้พิจารณาถึงแก่นแท้ของชีวิตว่ามีลักษณะแห่งความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นของไม่เที่ยง เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถละความยึดมั่นถือมั่น ได้แก่ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลงไปไม่คงที่ ทุกขตา ความเป็นทุกข์ เพราะไม่สามารถอยู่ในสภาพเดิมได้ และอนัตตา ความเป็นของไม่เที่ยงที่แท้จริง

2) การจัดการเรียนรู้สุขภาพทางสังคมใช้หลักสาราณียกรรม เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มี 6 ประการ ได้แก่ เมตตาทายกรรม คือ การทำความดีต่อกัน เมตตาวจีกรรม คือ การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี เมตตาโมกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดี การคิดดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม

3) การจัดการเรียนรู้สุขภาพทางด้านจิตใจ จะใช้หลักสมถกรรมฐาน และหลักวิปัสสนากรรมฐาน การใช้หลักสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานหรือหลักการเจริญสติปัญญาเป็นการตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามสิ่งนั้น ๆ มีลักษณะ 4 ประการ คือ กายานุปัสสนา สติปัญญา หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้ทันความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา เวทนานุปัสสนา สติปัญญา หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตาม เป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา จิตตานุปัสสนา สติปัญญา หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา และ ธัมมานุปัสสนา สติปัญญา หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา

ประเสริฐ ปอนถิ่น(2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลไกการจัดการด้านสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผลการศึกษารูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลสุเทพ พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุ มีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4 รูปแบบ คือ การประกันสังคม (Social Security) การช่วยเหลือสาธารณะ (Public Assistance) การบริการสังคม (Social Service) และการช่วยเหลือเกื้อกูลของภาคประชาชน (The Assistance of People Sector) นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกหลายประการ เช่น เบี้ยยังชีพไม่เพียงพอ กองทุนช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากจนหรือพิการ กองทุนชุมชน โครงการให้ความ

ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางสังคม การจัดตั้งศูนย์อบรมหรือโรงเรียนผู้สูงอายุประจำหมู่บ้าน การมีงานทำและการมีรายได้ การจัดกิจกรรมด้านนันทนาการ ความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุ การประชุมของชมรมผู้สูงอายุ การสำรวจประวัติผู้สูงอายุ การตรวจรักษาพยาบาลเบื้องต้น การดูแลผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ อาสาสมัครสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีเหตุปัจจัยมาจาก

1) ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ มีการแยกส่วนกันทำงานระหว่างงานด้านสุขภาพกับงานด้านสังคมและมีการรวมศูนย์ในการให้ความช่วยเหลือ ควรมีการกระจายความรับผิดชอบให้หน่วยงานในท้องถิ่นเข้าร่วมแสดงบทบาทให้มากขึ้น

2) ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

3) ความไม่พร้อมของงบประมาณและการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านผู้สูงอายุโดยตรง

4) สวัสดิการสังคม เช่น เบี้ยผู้สูงอายุ ที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุ ไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริงและไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุได้ทั้งหมด ส่วนผลการศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่เหมาะสม พบว่า 1) ด้านการประกันสังคม ควรมีการปรับเพิ่มเบี้ยยังชีพให้สูงขึ้น โดยพิจารณาตามความเหมาะสมกับค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน การตั้งกองทุนสำหรับผู้สูงอายุ 2) ด้านการช่วยเหลือสาธารณะ ควรมีการสำรวจประวัติผู้สูงอายุในแต่ละหมู่บ้าน และควรมีอาสาสมัครประจำชุมชน 3) การบริการสังคม ควรจัดให้มีการตรวจสุขภาพให้สม่ำเสมอและต่อเนื่อง การอบรมให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ และการจัดกิจกรรมนันทนาการให้แก่ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทด้านประเพณีวัฒนธรรม และ 4) การช่วยเหลือจากภาคประชาชน ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ และสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุมีความเข้มแข็ง โดยการบูรณาการจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นผู้มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

วันเพ็ญ ปันราช(2552) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนรับรู้ว่าการเป็นผู้สูงอายุคือ เป็นผู้ที่มียุ่ 60 ปีขึ้นไป และเป็นผู้เปลี่ยนสถานภาพเป็น ป่วยา ตายาย โดยจัดผู้สูงอายุเป็นกลุ่มได้ 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ 2) กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้บางเรื่องและต้องการพึ่งพาผู้อื่นบางเรื่อง 3) กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ไม่ได้ และ 4) กลุ่มผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งไม่มีผู้ดูแล สำหรับด้านปัญหาและความต้องการการดูแลของผู้สูงอายุคือ ปัญหาภาวะสุขภาพกายและการเจ็บป่วย ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาความยากจนไม่มีรายได้ และปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวและการได้รับการยอมรับจากสังคม กิจกรรมการดูแลที่ผ่านมาผู้สูงอายุได้รับการดูแลทั้งระบบ โดยเฉพาะด้านรัฐสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ในส่วนของกระบวนการพัฒนาระบบการดูแลเพื่อตอบสนองต่อปัญหา

และความต้องการของผู้สูงอายุ โดยมีข้อเสนอรูปแบบการดูแลคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่สอดคล้องกับบริการของสังคมและวัฒนธรรมในลักษณะการทำงานในแนวราบและการทำบทบาทการเป็นหุ้นส่วนและอยู่บนฐานของทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน ซึ่งรูปแบบการดูแลประกอบด้วย การรวมกลุ่มกองทุนชุมชน การจัดให้มีสวัสดิการชุมชน

นาริรัตน์ จิตรมนตรี และ สาวิตรี ทยานศิลป์(2551) ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการจัดระบบสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย ได้นำเสนอข้อเสนอแนะระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ พอสังเขปดังนี้ คือ 1) ระบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุไทย ควรเน้นการสนับสนุนให้ชุมชนและ ผู้สูงอายุ พึ่งพาตัวเองมากกว่าการช่วยเหลือแบบสงเคราะห์ การจัดบริการแบบสงเคราะห์หรือให้เปล่า ดำเนินการเฉพาะที่จำเป็นสำหรับผู้ยากไร้ 2) การจัดสวัสดิการด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ควรทบทวนนโยบายเรื่องการส่งต่อผู้ป่วยในภาวะฉุกเฉิน การจัดช่องทางด่วน/ช่องทางสีเขียวสำหรับผู้สูงอายุในสถานบริการสุขภาพและการดูแลที่บ้าน 3) สร้างระบบการออมเพื่อวัยเกษียณ 4) สร้างนโยบายส่งเสริมการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมอย่าง ผาสุกและมีศักดิ์ศรี 5) ทบทวนนโยบายการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพให้ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลืออย่างแท้จริง

2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

Masuda and Kojima(2001) ได้เสนอภาพรวมของ ความมั่นคงทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ ชาวญี่ปุ่นในมุมมองของวงจรชีวิต ลักษณะของระบบความมั่นคงทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงจากการช่วยเหลือคนยากจนต่างๆ ไป สู่ นโยบายที่เป็นสากลในการช่วยเหลือ คนที่ต้องการความช่วยเหลือสามารถใช้บริการสังคมและพิจารณาจากรายได้ ผลประโยชน์ของความมั่นคงทางสังคมที่ผู้สูงอายุได้รับ ได้ขยายกว้างขึ้นในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ประมาณ 2 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายด้านประกันสังคมทั้งหมดจากการที่เปลี่ยนจากวัยทำงานไปสู่วัยผู้สูงอายุ ในอนาคตจึงมีความจำเป็นต้องมีการประเมินถึงค่าใช้จ่ายในการจ่ายบำนาญแก่ผู้สูงอายุ ค่ารักษาพยาบาล และค่าประกันในการดูแลรักษาในระยะยาวเพื่อให้ระบบความมั่นคงทางสังคมมีประสิทธิภาพ และ ลดภาระวัยคนทำงาน เป็นการประกันความเสี่ยงของประชากรในแต่ละวัย

เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล(2555) ได้วิจัยเรื่อง “นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัย พบว่า การวิเคราะห์ประเด็นเรื่องการก่อตัวของนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่สามารถเข้าสู่วาระนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นไปตามกรอบ การวิเคราะห์สามกระแส ได้แก่ กระแสการเมือง กระแสตัวปัญหา กระแสนโยบาย และหน้าตางนโยบายตามตัวแบบของคิงด็อน (John W.Kingdon) ประการที่สอง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปปฏิบัติ เรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ คือ 1) ภาวะผู้นำ 2) ทรัพยากรนโยบาย 3) การบริหารจัดการ 4) ความต้องการของผู้สูงอายุ 5) ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประการที่สาม พบว่า ผลกระทบในด้านบวก คือ การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติจะทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุดีขึ้นทั้งทางสุขภาพร่างกาย จิตใจและรายได้ ผลกระทบในด้านลบ คือ ปัญหาด้านความจำกัดของงบประมาณ การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ทั่วถึง ประการที่สี่ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบความสำเร็จในการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และควรปรับปรุงการนำนโยบายไปปฏิบัติหลายด้าน ได้แก่ งานด้านงบประมาณ การบริหารบุคลากร การจัดทำฐานข้อมูล อย่างบูรณาการ และการจัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ

สัณห์หทัย สงวนศักดิ์(2550) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำนโยบายการส่งบริการสังคมแก่ผู้สูงอายุไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพของการนำนโยบายการส่งบริการสังคมแก่ผู้สูงอายุไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานคร นอกจากขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้ง 5 ปัจจัย คือ 1) ความชัดเจนในเป้าหมายและวัตถุประสงค์นโยบาย 2) ความพร้อมของทรัพยากร 3) การสนับสนุนจากทางการเมืองและส่วนกลาง 4) การกำหนดภารกิจและมอบหมายงาน และ 5) รูปแบบการให้บริการแล้ว กรุงเทพมหานครมีการบริหารราชการตามหลักธรรมาภิบาล จึงส่งผลให้การนำนโยบายการส่งบริการสังคมแก่ผู้สูงอายุไปปฏิบัติบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบาย

วิพรรณ ประจวบเหมาะ(2551) รายงานการศึกษาโครงการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) พบว่า ในมุมมองของชมรมผู้สูงอายุและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตกเป็นตัวอย่าง การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จได้ต้องไม่ดำเนินงานแบบ “สองมาตรฐาน” แต่ต้องใช้ระบบคุณธรรมไม่ใช่ระบบอุปถัมภ์ รวมทั้งต้องมีการดำเนินงานใน “เชิงรุก” ประเด็นหลักที่ต้องให้ความสำคัญคือ การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ต้องไม่สอนให้ผู้สูงอายุเป็น “ผู้รับ” เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุไม่คิดจะทำอะไรเพื่อผู้สูงอายุด้วยกันหรือเพื่อสังคมผู้ให้บริการต้องทำงานในรูปแบบที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าเป็น “ผู้ให้” โดยการให้ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงการให้เงิน แต่รวมถึงการให้ความรู้ และการให้บริการสังคมในรูปแบบต่างๆ ด้วยความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการด้วยความสามารถขององค์กรโดยลำพัง ควรเปิดโอกาสให้แกนนำผู้สูงอายุ กลุ่ม หรือองค์กรผู้สูงอายุ อาทิเช่น ชมรมผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน นโยบาย หรือกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพราะจะเป็นหลักประกันว่าถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บริหารท้องถิ่น แต่นโยบายและการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุจะไม่เปลี่ยน และยังเป็นปัจจัยกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการ

กำกับดูแลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงาน

2.5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ

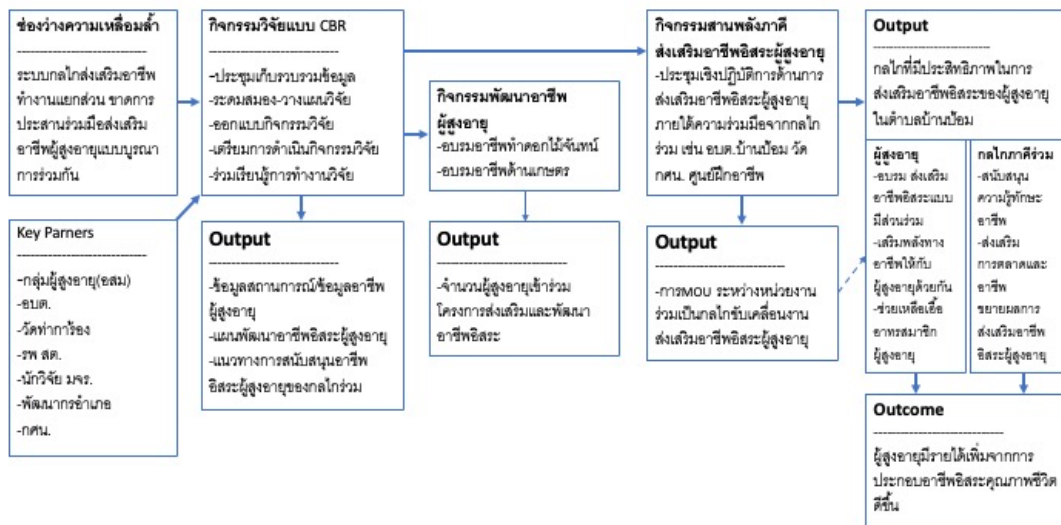
ธัญชัย ไชยหงส์ ได้ศึกษา “การประเมินความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพสถานศึกษาของประเทศไทยจากผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า (1) จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 รอบเมื่อจำแนกตามขนาด สังกัด และที่ตั้งของสถานศึกษา พบว่า ความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษามีแนวโน้มลดลง (2) การดำเนินงานตามกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีผลต่อความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษากว่าตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ตัวแปรอัตราส่วนครูต่อนักเรียน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา การส่งเสริมการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) แนวทางการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการและคณะกรรมการสถานศึกษาต้องมีบทบาท อย่างแท้จริงในการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาและบริหารจัดการคุณภาพการศึกษโดยใช้โรงเรียนนี้เป็นฐาน 2) ครูผู้สอนต้องรู้จักปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้เกิดความหลากหลาย และ 3) สถานศึกษาควรเน้นการขยายโอกาสทางการศึกษาควบคู่กับการยกระดับคุณภาพการศึกษากลับ (ธัญชัย ไชยหงส์, 2556)

มัทยา บุตรงาม ได้ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีความสัมพันธ์ต่อกันในทิศทางเดียวกัน ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้นทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มขึ้น ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มขึ้นก็ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเพิ่มขึ้นเช่นกัน ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากร และสัดส่วนของประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่ออุตสาหกรรม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเช่นกัน

ผลการศึกษาจากการทดสอบสมมติฐานคุดนทางรายได้พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยเป็นไปตามสมมติฐานของคุดนเนท ผลการศึกษาจากการทดสอบสมมติฐานคุดนทางการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปีจำนวนการศึกษาเฉลี่ยและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทยไม่เป็นไปตามสมมติฐานของคุดนเนท (มัทยา บุตรงาม, 2555)

อุทัยวรรณ ภูเทศ ได้ศึกษา “กระบวนการแก้ไขปัญหาคความยากจน และการกระจายรายได้ โดยการบูรณาการการเรียนการสอนกับการพัฒนา กรณีศึกษา ตำบลหนองตางูอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตำบลหนองตางูเป็นชุมชนเก่าแก่ ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน คนจนส่วนใหญ่มีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในสภาพทรุดโทรม ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ มักจะมาจากระบบการซื้อขายแบบเงินผ่อน ส่วนใหญ่มักเป็นการประกอบอาชีพรับจ้างแรงงานในภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่ ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับฤดูกาลและดินฟ้าอากาศ สภาพการเป็นหนี้ของคนในชุมชน ตำบลหนองตางูมักกู้ยืมเงินจากนายทุน นายจ้าง เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวสำหรับการแก้ไขปัญหาหนี้สินของตัวชาวบ้านพบว่า มีลักษณะของการกู้เงินมาใช้หมุนเวียน โดยนำมาใช้หนี้เจ้าหนี้รายต่าง ๆ แล้วทำการกู้ใหม่ จนกลายเป็นวัฏจักรของหนี้ในกลุ่มคนจนจากการศึกษาสภาพบริบทในแต่ละด้านของชุมชนตำบลหนองตางูทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนตำบลหนองตางูโดยคณะผู้วิจัยและนักศึกษาโปรแกรมวิชาพัฒนาชุมชน ได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตางูจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยได้บูรณาการการเรียนการสอนกับการพัฒนาชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในลักษณะของการเรียนแบบใฝ่รู้ หรือ Active Learning ซึ่งนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงในพื้นที่ภาคสนามส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมดียิ่งขึ้น ทั้งนี้กระบวนการแก้ไขปัญหาคความยากจนและการกระจายรายได้ของประชาชนนั้น เป้าหมายไม่ได้อยู่ที่การแก้ไขปัญหาคความยากจนเพียงอย่างเดียว แต่สิ่งที่สำคัญก็คือการเกิดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนจนอันเป็นกลไกในการขับเคลื่อน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคความยากจน และพัฒนารายได้อย่างยั่งยืน และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง สำหรับ ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน มีดังนี้ 1. เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2. เกิดการพึ่งพาตนเอง 3. เกิดเครือข่ายคนจน (อุทัยวรรณ ภูเทศ, 2549)

2.6 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพื้นที่/งานวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด จึงดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ที่เป็นสมาชิก “กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน” จำนวน 400 คน โดยใช้สูตรจากตารางสำเร็จรูปคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่น $\pm 95\%$ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 196 คน โดยมีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่าง 20 คน ทั้งนี้มีเกณฑ์ในการคัดเลือก (Inclusion Criteria) ดังนี้

- 1 ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ที่ ต.บ้านป้อม อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
- 3 สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดโครงการ
- 4 มีศักยภาพในการรับรู้อายตนเอง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจสมบูรณ์

3.1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งอยู่ในเขต อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เลือกตำบลบ้านป้อม เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย ซึ่งตำบลบ้านป้อมนั้น ซึ่งมีสภาพพื้นที่ที่เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ตำบลบ้านป้อมมีพื้นที่ความรับผิดชอบ จำนวน 11 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 2,407 ครัวเรือน บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ยกพื้นสูง เกาะกลุ่มกันของเครือญาติ กระจายตัวตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา คลองต่าง ๆ และถนนในตำบล บ้านเรือนจำนวนมากยังคงเป็นเรือนไทยที่มีมาตั้งแต่ในอดีตและได้มีการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีบ้านเรือนที่ปลูกสร้างในรูปแบบสมัยใหม่อยู่อีกด้วย ตำบลบ้านป้อมประกอบไปด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วยหมู่ที่ 1 หมู่บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 7 บ้านวัดกษัตราธิราช หมู่ที่ 2 บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 8 บ้านวัดราชพลี หมู่ที่ 3 บ้านวัดพระงาม หมู่ที่ 9 บ้านวัดลอดช่อง หมู่ที่ 4 บ้านป้อม หมู่ที่ 10 บ้านวัดสนามไชย หมู่ที่ 5 บ้านป้อม หมู่ที่ 11 บ้านโรงลาด และหมู่ที่ 6 บ้านวัดธรรมาราม

3.1.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย มุ่งศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกลุ่มผู้สูงอายุสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองโดยการมีรายได้ที่เพียงพอจากการประกอบอาชีพอิสระที่ตรงกับความ ต้องการ และเหมาะสมต่อสภาพร่างกาย รวมไปถึงสำรวจแนวทางหรือกระบวนการจัดการที่มีประสิทธิภาพในอันที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนการมีงานทำในรูปแบบงานอิสระของผู้สูงอายุ ประสบผลสำเร็จ จากตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดีทั้งในและต่างประเทศ

3.2 วิธีการศึกษา

วิธีการที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นปัญหาของการวิจัยว่า กลุ่มผู้สูงอายุในสังคมไทยมีแนวโน้มที่ต้องพึ่งพาตนเองในด้านการสร้างรายได้ การกระจายงานสู่บ้านหรือชุมชนในรูปแบบงานไม่ประจำ(Freelance) เพื่อลดอุปสรรคของผู้สูงอายุจากการเดินทางไปทำงาน หรือสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานที่ไม่เหมาะสม และเพิ่มโอกาสในการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุโดยทำงานภายในบ้านหรือภายในชุมชนรวมทั้งเพื่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความสามารถอย่างเหมาะสม โดยดำเนินการศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้มีการรวบรวมไว้แล้วจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลบ้านป้อม พัฒนาชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนั้นยังศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาและผู้สูงอายุที่มีอาชีพอิสระ ในตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยการสนทนากลุ่ม เพื่อ ศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่สำคัญ และปรับปรุงข้อมูลพื้นฐานให้ เป็นปัจจุบัน โดยครอบคลุม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา แรงงาน การจ้างงาน สาธารณสุข สภาพปัญหา เหตุการณ์สำคัญของ ชุมชนและความต้องการด้านการทำงานอิสระของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม เบื้องต้น และ ลงพื้นที่วินิจฉัยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนภายใน และภายนอกชุมชน โดยอาศัยเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน ภายใต้กระบวนการดังนี้

- 1) การสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่ต้องการประกอบอาชีพหรือทำงาน ร่วมสำรวจศักยภาพในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการจัดทำแบบสำรวจ และรวมกลุ่มผู้สูงอายุผ่านหน่วยงานระดับท้องถิ่น แจกแบบสำรวจ รวบรวม และตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้อง

- 2) ประสานเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการการสำรวจข้อมูลนายจ้าง/สถานประกอบการที่ต้องการจ้างผู้สูงอายุทำงาน โดยการจัดทำแบบสำรวจ และดำเนินการติดต่อนายจ้าง/

สถานประกอบการ หรือเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ เพื่อเข้าร่วมเวทีส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ในประเด็น ความต้องการจ้างงาน สิทธิประโยชน์การจ้างงาน

3) ส่งเสริมการมีงานทำ ด้วยการประสานหน่วยงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอยุธยา เพื่อนำข้อมูล ผู้สูงอายุที่ต้องการประกอบอาชีพหรือทำงาน และข้อมูลนายจ้าง/สถานประกอบการที่ต้องการจ้าง ผู้สูงอายุทำงาน มาร่วมเวทีวิเคราะห์และคืนข้อมูลพร้อมจัดทำทะเบียน และฐานข้อมูล

4) ขยายผลภายใต้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และเครือข่ายผู้สูงอายุในพื้นที่ เพื่อ ขยายผลการจ้างงานและการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมให้เพิ่มมากขึ้น รวมไปถึง การร่วมศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมอาชีพและทดลองปฏิบัติ พร้อมให้คำแนะนำ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ได้แก่ การบริหารจัดการ การบัญชี การตลาด การคิดต้นทุน กำไร และ แหล่งเงินทุน โดยมี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และอาจมีการศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาต่อยอด ความรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ

5) การขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพอิสระสร้างคุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยมุ่ง ขยายผลอาชีพอิสระใหม่สำหรับผู้สูงอายุที่น่าสนใจ คือ อาชีพวิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้สนใจ ทั่วไป ซึ่งผู้สูงอายุที่มีทักษะและประสบการณ์ในอาชีพต่างๆ สามารถนำความรู้ดังกล่าวมาประกอบ เป็นอาชีพอิสระด้วยการเป็นวิทยากรภูมิปัญญา พร้อมทั้งจัดทำฐานข้อมูลให้แก่บุคคลทั่วไปติดต่อจ้าง งานเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับหน่วยงานหรือบุคคลอื่นๆ ที่สนใจได้

6) ร่วมจัดทำผลสรุป อันผ่านกระบวนการคืนข้อมูลจากเครือข่ายผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงประเมินผลการดำเนินงานตามข้อตกลงของกลุ่มผู้สูงอายุให้รับทราบ ถึงผลการดำเนินงานด้วยกัน

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษารั้งนี้ ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้ใช้วิธีการรวบรวมหลายแบบจากหลายกลุ่มเพื่อความ ถูกต้อง แม่นตรง เชื่อถือได้ จึงดำเนินการรวบรวมข้อมูลดังนี้

ผู้วิจัยใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยเป็นหลักและใช้วิธีการอื่นร่วมด้วย เช่น การเข้าพื้นที่การ สังเกต การบันทึกภาคสนาม การถอดบทเรียนรู้การสังเคราะห์องค์ความรู้แบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย 2 เดือน ประกอบด้วย การเตรียมงาน การประสานงาน ในพื้นที่

ช่วงที่ 2 การดำเนินการวิจัยใช้เวลา 10 เดือน ประกอบด้วย การเตรียมพื้นที่ศึกษา การ สร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษารั้งนี้ทีม

วิจัยที่มีประสบการณ์งานวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการประชุม กลุ่มย่อยโดยมีผู้สังเกตการณ์กระบวนการ และมีการบันทึกเทปหลังได้รับอนุญาตแล้ว โดยมีขั้นตอน การวิจัยดังนี้

3.3.1 การเตรียมความพร้อม ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินโครงการ รวมทั้งเพื่อเป็นการขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องนอกจากนี้ผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามเพื่อใช้เป็นทิศทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการตั้งแนวคำถามจะเป็นแนวคำถามที่มีลักษณะสอดคล้องกับโจทย์และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประเด็นคำถามเหล่านี้จะใช้ในการสัมภาษณ์ทั้งระดับลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม

3.3.2 การลงพื้นที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

1) **การสัมภาษณ์กลุ่ม** เป็นวิธีการที่เน้นในการใช้กับทีมวิจัยชุมชน (โครงการวิจัยในแต่ละพื้นที่) โดยอาศัยเวทีการประชุมในประเด็นต่างๆ การดำเนินงานวิจัย เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มบนเนื้องานที่มีอยู่แล้วซึ่งมีทั้งการสอดแทรกแนวสัมภาษณ์ในเวทีการประชุม และการจัดกลุ่มสัมภาษณ์ โดยเฉพาะหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจในการดำเนินงานซึ่งข้อดีในการการสัมภาษณ์กลุ่ม จะทำให้ได้ข้อมูลที่ช่วยกันคิดและเกิดพลังของกลุ่ม และเป็นการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันไปในตัวในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ศึกษาสัมภาษณ์ โดยเตรียมประเด็นคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure Questionnaire)

2) **การสัมภาษณ์เจาะลึก (In depth Interview)** เป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยจะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

3) **การสังเกต (Observation)** วิธีการเก็บข้อมูล อีกวิธีหนึ่งที่ผู้ศึกษาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้นเช่น การประชุม การฝึกอบรม การพัฒนาโครงการ และการติดตามสนับสนุนงานในพื้นที่ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้น จะเป็นการสังเกตการณ์เกี่ยวกับผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น

3.4 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำให้เกิดความน่าเชื่อถือนั้น ผู้วิจัยได้ใช้การเก็บข้อมูลหลายๆ วิธี เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การจัดสนทนากลุ่ม การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการรวมทั้งแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ของผู้มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมประเด็นที่ทำการวิจัย

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ระดับลึก การจัดสนทนากลุ่ม ข้อมูลในภาคสนามที่ได้จะทำการจัดบันทึกไว้เป็นรายวัน ทำการแยกประเภท จัดหมวดหมู่ของข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และวิเคราะห์เป็นระยะๆ ด้วยวิธีอุปนัย คือการตีความสร้างข้อสรุปจากรูปร่างและปรากฏการณ์ที่ได้รับ ซึ่งจะได้ข้อมูลในระดับหนึ่ง และการวิเคราะห์ข้อมูลรวม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5 การขับเคลื่อนกิจกรรม

3.5.1 ประชุมทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นด้านสุขภาพ เศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุ โดยร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม รวมไปถึงการจัดสวัสดิการของกลุ่มผู้สูงอายุ และการร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหา ตลอดจนการทำความเข้าใจร่วมกันในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย โดยทีมวิจัยชาวบ้านได้ดำเนินการวิเคราะห์หากกลุ่มผู้สูงอายุตามเกณฑ์ที่ทีมวิจัยได้ร่วมกำหนดเพื่อสัมภาษณ์และนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมกันในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2563 เน้นผู้สูงอายุที่มีทักษะทางอาชีพ การเปลี่ยนมุมมองในประเด็นของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ของผู้สูงอายุในชุมชน ไม่ได้มองเพียงการเพิ่มรายได้ แต่ชุมชนผู้สูงอายุมองผสมผสาน ทั้งมิติความสุขทางใจ สังคมที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ และศักยภาพทางร่างกายที่สมดุลกับการสร้างงานสร้างรายได้

3.5.2 เวทีนำเสนอประเด็นปัญหาการประกอบอาชีพอิสระ และแนวทางส่งเสริมอาชีพอิสระ และวิเคราะห์ข้อมูลด้านอาชีพอิสระที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพมาอย่างยาวนาน รวมไปถึงมีการร่วมวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมเพื่อให้เห็นสถานการณ์การทำงานของหน่วยงานภาครัฐในมุมมองของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม

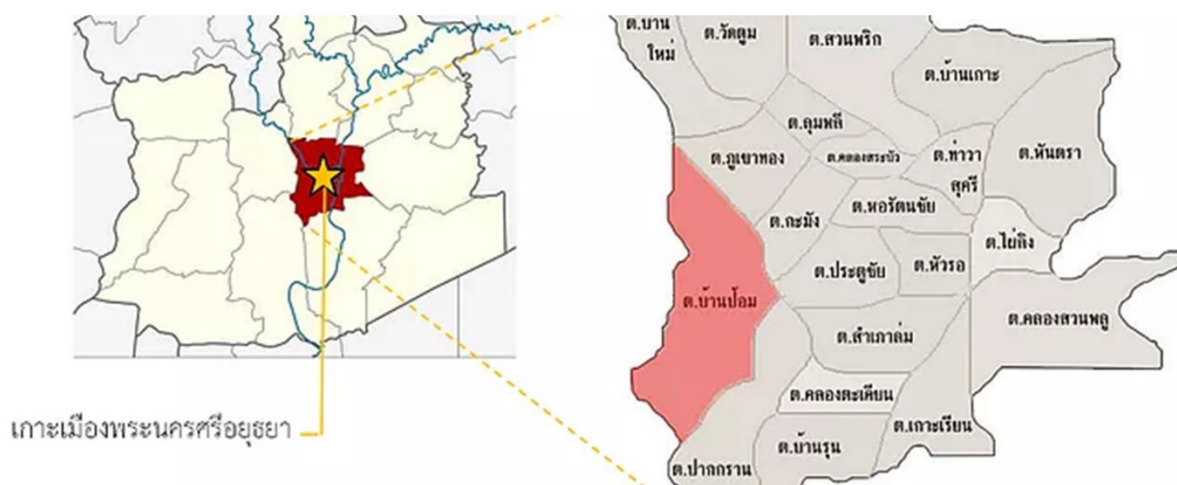
บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อาวุโสฟรีแลนซ์ : การเสริมสร้างระบบและกลไกส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม 2) เพื่อเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม และ 3) เพื่อเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 การพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วมตำบลบ้านป้อม

4.1.1 สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และบริบทชุมชน

บ้านป้อม พระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และบริบทชุมชน ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและส่วนใหญ่มีพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งไหลผ่านหมู่ที่ 1 - หมู่ 10 และหมู่ 11 ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ในปัจจุบันตำบลบ้านป้อมมีจำนวนประชากรทั้งหมด 6,991 คน มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 841 คน จาก 11

หมู่บ้าน แยกเป็นเพศชายจำนวน 353 คน เพศหญิงจำนวน 488 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 ของประชากรทั้งหมดในตำบลบ้านป้อม ดังนั้นจำนวนผู้สูงอายุ 841 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12 ของประชากรทั้งหมดซึ่งสถานการณ์จำนวนผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อมอยู่ในเกณฑ์สังคมสูงวัย (aging society) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางการเปรียบเทียบข้อมูลจำนวนผู้สูงอายุ 11 หมู่บ้าน ตำบลบ้านป้อม ปี 2561

ประเด็นการเก็บ ข้อมูล	หมู่ที่											ยอด รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
จำนวนครัวเรือน	142	153	122	294	138	247	254	425	235	221	83	2,314
จำนวนประชากร	485	400	327	1103	632	637	629	827	792	847	312	6,991
ชาย	231	189	153	538	329	290	294	401	348	393	151	3,314
หญิง	254	211	174	572	301	347	335	421	444	454	161	3,674
จำนวนผู้สูงอายุ	75	54	49	91	70	70	97	80	101	101	53	841
ชาย	32	24	24	40	34	41	34	31	41	36	16	353
หญิง	43	30	25	51	36	29	63	49	60	65	37	488
สัดส่วนผู้สูงอายุ (%)	15.4	13.5	14.9	8.2	11.0	10.9	15.4	9.6	12.7	11.9	16.9	12.0

โดยเฉลี่ยประชากรผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมจะอยู่ในช่วงต้น หรือ อยู่ในช่วง 60-69 ปี ซึ่งมีจำนวน 475 คน และมีสัดส่วนผู้หญิงสูงกว่าเพศชาย ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตารางการเปรียบเทียบข้อมูล ช่วงอายุ

จำนวนผู้สูงอายุ				รวม
เพศ	60-69 ปี	70-79 ปี	80 ปีขึ้นไป	

ชาย	213	92	49	353
หญิง	262	145	80	488
รวม	475	237	129	841

ตารางที่ 3 ปัญหาด้านสุขภาพ 5 อันดับที่สูงอายุบ้านป้อมเป็นมากที่สุดคือ

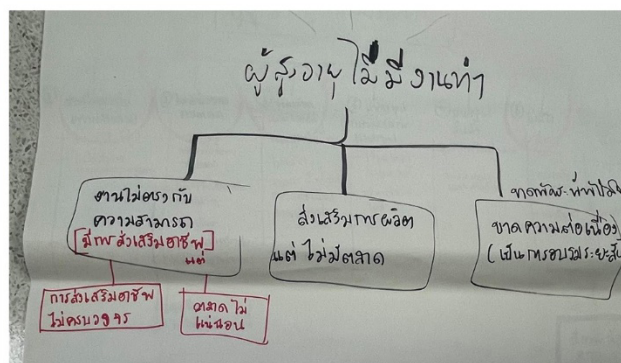
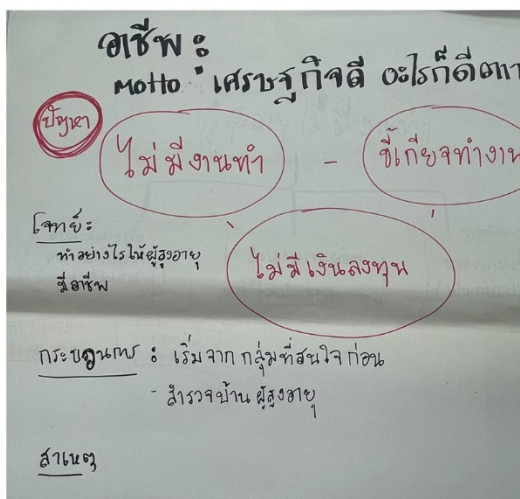
โรค	จำนวน
ความดัน	513
ไขมัน	253
ปวดขา	184
เบาหวาน	175
หัวใจ	85

ได้ทำการศึกษาโดยการจัดเวทีศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม ลงพื้นที่สำรวจ/พูดคุยในพื้นที่

โดยสรุปในภาพรวมในตำบลบ้านป้อม พบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่ทับซ้อนหลากหลายตามบริบทสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ทั้งในเรื่องสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ ใงานวิจัยครั้งนี้มุ่งเป้าหมายไปที่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมผู้สูงอายุ ที่ประสบปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งแต่เดิมนั้นผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร พอเกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากภาคเกษตร สู่ภาคอุตสาหกรรม และสังคมสมัยใหม่ ผู้สูงอายุซึ่งอยู่ในภาคเกษตร ซึ่งมีข้อจำกัดเรื่องเงินออม นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาด้านราคาสินค้าเกษตร เพราะสินค้าเกษตรมีราคา ถูก ทำให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุเลยต้องพึ่งเบี้ยยังชีพเป็นหลัก และรายได้จากลูกหลาน ซึ่งแม้จะมีรายได้จากลูกหลานแต่ก็ไม่พอใช้ ในขณะที่ค่าครองชีพในสังคมกึ่งเมืองก็สูงขึ้น

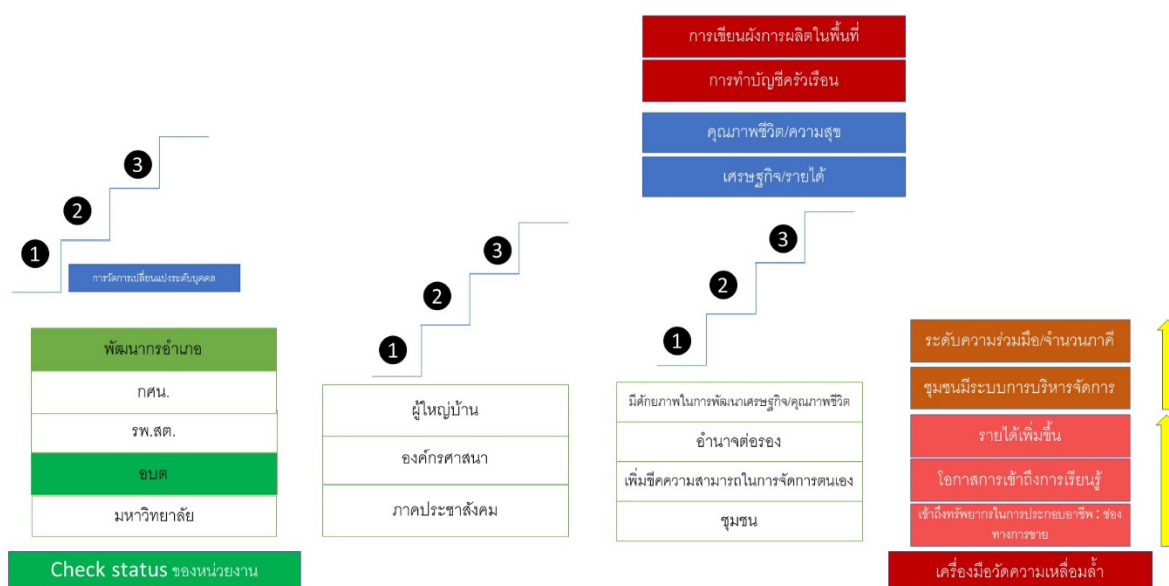

เปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีการเสื่อมถอยเป็นธรรมดา และสืบเนื่องจากวิถีการบริโภค อันเนื่องมาจากวิถีสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป และนอกจากนั้นในชุมชนก็ยังพบปัญหาทางสังคมเรื่องยาเสพติด

กลไกการแก้ปัญหาผู้สูงอายุในส่วนของภาครัฐ พบว่า มีหลายหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาทำงานโครงการต่างๆในพื้นที่ตำบลบ้านป้อม แต่ไม่สามารถทำงานเชื่อมโยงกัน และยังไม่สามารถที่จะสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาปัญหาผู้สูงอายุที่บูรณาการร่วมกันอย่างยั่งยืน โดยการทำงาน of หน่วยงานรัฐที่ผ่านมาเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ปัญหาหลักมาจากความเป็นสูงวัยอายุมาก สุขภาพไม่ดี ขาดโอกาสที่จะไปหางาน และทำมาหากิน ไม่สามารถประกอบอาชีพ และปัญหาอาชีพมีอีกมากมาย หัวใจคือยังไม่มี การออม และขาดการบริหารจัดการระบบกลไกการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.2 การพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม ทีมวิจัยชุมชนและทีมวิจัยได้ร่วมกันจัดกลุ่มผู้สูงอายุไว้ได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเศรษฐกิจดี สุขภาพดี 2) กลุ่มเศรษฐกิจดี สุขภาพไม่ดี 3) กลุ่มเศรษฐกิจไม่ดี สุขภาพดี 4) กลุ่มเศรษฐกิจไม่ดี สุขภาพไม่ดี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจดี** มีจำนวน 452 คน ลักษณะของกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นข้าราชการที่เกษียณอายุ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มองเห็นศักยภาพของตนเองที่จะช่วยเหลือสังคมได้ รวมถึงไม่อยากเป็นผู้สูงอายุที่เป็นภาระทางสังคม อีกทั้งอยากบอกกล่าวกับสังคมว่าผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลที่ไร้ค่า แต่ยังคงสามารถทำกิจกรรมทางสังคมตามความเหมาะสมของตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้เป็นอย่างดี ผู้สูงอายุกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่เคยมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงและเป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น ครู อาจารย์ ข้าราชการ หรือนักงานบริษัทห้างร้านที่ประสบความสำเร็จด้านอาชีพ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มักจะมีคุณภาพภูมิใจในสถานะทางสังคมของตนเอง ไม่ยอมให้ตนเองเป็นภาระกับสังคม ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นกลุ่มที่มีจิตอาสาพัฒนาสังคมอย่างจริงจังจนสามารถขยายผลให้มีสมาชิกของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มด้วยกระบวนการ “จิตอาสา” ที่มีความสุขจากการได้ช่วยเหลือผู้สูงอายุด้วยกันเป็นคำตอบแทน จึงทำให้เห็นว่าผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีศักยภาพทางจิตใจที่เข้มแข็ง แม้ในบางครั้งจะประสบปัญหาด้านสุขภาพ เช่น อุปสรรคของการได้ยิน ได้ฟัง เป็นต้น แต่ด้วยจิตใจและสถานะทางสังคมที่ดี จึงทำให้ศักยภาพด้านจิตใจมีความเข้มแข็งพร้อมทำกิจกรรมเพื่อสังคมได้ตลอดเวลา

2. กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจไม่ดี ซึ่งมีจำนวน 320 คน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ มีสุขภาพร่างกายที่ยังแข็งแรงดี แต่มีความขัดสนด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากทุนฐานเดิมเป็นเกษตรกร ลูกจ้าง รวมไปถึงมีภาระที่ยังต้องดูแลลูกหลาน กลุ่มนี้สามารถที่จะประคับประคองชีวิตไปได้โดยไม่ต้องร้อน หากไม่มีกรณีที่จะต้องใช้จ่ายเป็นจำนวนมากว่าการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้จ่ายในกรณีสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย หรือการเสียค่าใช้จ่ายได้การศึกษาของลูกหลาน เป็นเหตุให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ จะเป็นกลุ่มติดครอบครัว ประกอบอาชีพเล็กๆ น้อย เช่นการเลี้ยงไก่ไข่ การรับจ้างเย็บผ้า การรับจ้างเลี้ยงหลาน โดยชีวิตส่วนใหญ่จะอยู่ติดบ้านไม่ค่อยมีบทบาทอย่างเต็มที่ในการเข้าร่วมกลุ่มจิตอาสา จะเข้าร่วมเฉพาะกรณีการเชิญเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ หรือกิจกรรมนันทนาการอื่นๆเป็นบางครั้ง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะมีศักยภาพทางจิตใจที่เข้มแข็งสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ หากมีปัญหาเศรษฐกิจสังคม หรือปัญหาชีวิตส่วนตัวรวมไปถึงปัญหาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมากระทบจิตใจ จะทำให้ศักยภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุกลุ่มนี้อ่อนแอลงทันที

3. กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจดี มีจำนวน 210 คน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคงมีเงินเก็บออม ช่วยเหลือตนเองได้บ้างแต่ยังต้องการความช่วยเหลือบางส่วน รวมไปถึงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังที่ควบคุมไม่ได้หรือมีภาวะแทรกซ้อน มีหลายโรค และมีกลุ่มอาการสำคัญของผู้สูงอายุที่มีผลต่อการ ไปมาได้โดยอิสระ ในด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ จะมีความจำกัดในการดำเนินชีวิตในสังคมชัดเจน และอาจมีความจำกัดในการทำกิจกรรมประจำวัน พื้นฐานหรือต่อเนื่องบางประการ ทำให้ต้องการความช่วยเหลือ จากผู้อื่นบ้างบางส่วน เช่น ในการเคลื่อนไหว ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่สามารถเดินตามลำพังบนทางเรียบได้ ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ หรือผู้ช่วยเหลือ ในขณะที่ศักยภาพด้านจิตใจผู้สูงอายุในกลุ่มนี้มีความกังวลเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของตนเอง อันเกิดจากความอึดอัดใจต่อสภาพร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตประจำวัน กลุ่มนี้แม้เศรษฐกิจจะดี แต่สภาพจิตใจยังมีความวิตกกังวลและความอึดอัดใจอยู่ตลอดเวลา

4. กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี มีจำนวน 84 คน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางการเงินในลักษณะพอใช้จ่ายประทังชีวิตไม่มีเงินเก็บออมมากมายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้างเล็กน้อยโดยยังต้องการความช่วยเหลือบางส่วน ไปจนถึงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้ ต้องการความช่วยเหลือในการเคลื่อนย้ายและ/หรือการทำกิจกรรมพื้นฐานประจำวันอื่นและเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีโรคเรื้อรังหลายโรคและมีภาวะแทรกซ้อน ภาวะหง่อม/ เปราะบาง ในด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ติดเตียง เป็นกลุ่มที่มีความ จำกัดในการทำกิจกรรมพื้นฐานประจำวัน ไม่สามารถช่วยเหลือ ตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้ ทำให้ต้องการความช่วยเหลือ จากผู้อื่น กลุ่มนี้ ถือเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางทางด้านจิตใจ ซึ่งต้องการความรักความ

เข้าใจจากครอบครัวและสังคมอย่างใกล้ชิด หากสังคมและครอบครัวละทิ้งไม่สนใจดูแล กลุ่มนี้จะมีภาวะความทุกข์ทางจิตใจมากกว่ากลุ่มอื่นๆเป็นพิเศษ

4.1.3 การพึ่งตนเองทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม บางคนยังมีการประกอบอาชีพหลังเกษียณ คือผู้สูงอายุบางคนมีรายได้น้อย หรืออาจไม่คุ้นชินกับการใช้ชีวิตโดยใช้เวลาเปล่าประโยชน์ก็สามารถประกอบอาชีพอื่นได้ ซึ่งตามกฎหมายก็เปิดโอกาส ให้ผู้สูงอายุสามารถประกอบอาชีพได้ เช่น พนักงานรักษาความปลอดภัย วิทยากร ที่ปรึกษาของบริษัท อาจารย์ในสถานศึกษา เป็นต้น โดยจากการเก็บข้อมูลผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ที่มีรายได้น้อย หากเกษียณอายุจาก การรับราชการหรืองานประจำแล้ว เมื่อได้ใช้ชีวิตที่ไม่ต้องทำงานอีกต่อไป กลับมีความรู้สึกไม่คุ้นชินกับการปล่อยเวลาว่าง โดยเปล่าประโยชน์ จึงสรรหากิจกรรมต่างๆ

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลบ้านป้อมมีการประกอบอาชีพต่างๆ มีจำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่

1. อาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ (ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ ม.1, ม.2, ม.10, และ ม.11)
2. อาชีพปศุสัตว์ เช่น เลี้ยงโค กระบือ แพะ เป็ด ไก่ เป็นต้น
3. อาชีพค้าขาย เช่น ร้านค้าของชำ ตลาดนัด ร้านอาหารตามสั่ง เป็นต้น
4. อาชีพรับจ้าง เช่น บริษัทเอกชน โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น
5. อาชีพอื่น ๆ เช่น รับราชการ รัฐวิสาหกิจ

การดูแลตนเองของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านเศรษฐกิจมีรูปแบบกิจกรรมที่เน้นการสร้างคุณค่าของตัวเองและการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาในหลายด้าน อาทิ ด้านอาชีพ งานหัตถกรรม จักสาน การเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพในขณะเดียวกันผู้สูงอายุยังมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาในด้านการสร้างสรรค์สังคมซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสภาพสังคมของผู้สูงอายุและเป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ของผู้สูงอายุทั้งสิ้นและเป็นประสบการณ์เดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่ๆ ที่มีการสืบทอดกันมาภายในสังคมและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอด โดยให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพสังคม วัฒนธรรม องค์ความรู้และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยพื้นที่ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่กึ่งเมือง กึ่งชนบท มีบริบทเชิงพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม และพื้นที่

เกษตร การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เน้นการปรับตัวให้เข้ากับ บริบทเชิงพื้นที่ดังกล่าว โดยการประยุกต์ใช้ฐานความรู้และอาชีพดั้งเดิมมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ ด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน เช่นการถักเปลงส่งขาย การสานหมวก การสานตระกร้า องค์ความรู้และภูมิ ปัญญาด้านการเกษตรพื้นฐาน ด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษในพื้นที่ หมู่11 ซึ่งผู้สูงอายุประกอบ อาชีพการทำนามาตลอด และเมื่อความเป็นเมืองท่องเที่ยวศึบคลานเข้ามายังพื้นที่ตำบลบ้านป้อม ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของความหลากหลายทางสังคม ด้วยการ ปลูกพืชผักอินทรีย์ และเก็บผักส่งตัวแทนนำไปขายในตลาดชุมชน ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบ อาชีพด้านการเกษตร มักจะประกอบอาชีพค้าขาย หรือทำงานฝีมือซึ่งเป็นของที่ระลึกส่งร้านค้า ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อสำรวจตามประเภทอาชีพแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุ มีการประกอบอาชีพตามกลุ่มต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าการพึ่งตนเองด้านด้านเศรษฐกิจจะพบว่าผู้ ปัจจุบันผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมมีรายได้หลายช่องทางดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นอดีตข้าราชการเมื่อเกษียณอายุจะได้รับเงินบำนาญหรือบางกลุ่มเป็น ลูกจ้างของรัฐจะได้เงินบำเหน็จ จึงทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากเพราะมีรายได้ ประจำทุกเดือน ในกรณีหากได้รับเงินบำเหน็จแล้วก็สามารถรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุได้อีก แต่ในกรณี หากได้รับเงินบำนาญจะไม่สามารถรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุได้เนื่องจากผู้รับเงินบำนาญถือเป็นผู้ได้รับ สวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐรัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. กลุ่มผู้สูงอายุที่เคยทำงานบริษัทเอกชนและกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นชาวบ้านทั่วไป โดยกลุ่มผู้ที่ เคยทำงานบริษัทเอกชนได้รับค่าตอบแทนก่อนออกจากงานมีลักษณะคล้ายบำเหน็จคือได้รับเงิน จำนวนหนึ่งซึ่งคำนวณจากเงินประจำตำแหน่งคูณด้วยระยะเวลาอายุในการทำงานซึ่งขึ้นอยู่กับ ตำแหน่งงานกฎเกณฑ์และรายได้ของกิจการนอกจากนั้นยังได้รับเงินจากประกันสังคมโดยหักจากเงิน ประจำเดือนของลูกจ้างรวมกับเงินของนายจ้างจ่ายให้ลูกจ้างและเงินที่รัฐบาลจ่ายอีกด้วย ในขณะที่ ผู้สูงอายุที่เป็นชาวบ้านปกติทั่วไป จะได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซึ่งเป็นประจำทุกเดือน ตามอายุของ ผู้สูงอายุเช่น 60-69 ปีได้รับ 600 บาท 70-79 ปีได้รับ 700 บาท เป็นต้นซึ่งผู้สูงอายุจะได้รับเบี้ยยังชีพ จาก อบต.บ้านป้อม

ในขณะที่ศักยภาพการพึ่งตนเองด้านสังคมพบว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่พร้อมด้วยความรู้และ ประสบการณ์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าแม้จะมีร่างกายอ่อนแอเสื่อมถอยแล้วแต่ก็ยังพร้อมช่วยเหลือ ครอบครัวยุและสังคมและเนื่องจากผู้สูงอายุมีความรู้สึกรักเหงาหรือโดดเดี่ยวจึงมักจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ขึ้นมาเพื่อให้ผู้สูงอายุวัยเดียวกันได้พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนประสบการณ์และเป็นศูนย์กลางในการ จัดกิจกรรมของผู้สูงอายุมีการดูแลสุขภาพสวัสดิการทางสังคมแก่สมาชิกและมีการนำความรู้ที่เชี่ยวชาญมา สร้างรายได้ให้กับชมรมเช่นกลุ่มเกษตรกรที่มีการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในด้านสังคมส่วนรวมและให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

และกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานทำบุญต่าง ๆ เช่นงานอุปสมบท งานศพ เป็นต้น การที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชมรมผู้สูงอายุทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุด้วยกันได้ทำงานเพื่อสังคมทำให้ผู้สูงอายุรู้ว่าผู้สูงอายุไม่ใช่ภาระของลูกหลานหรือสังคมอีกต่อไปแต่ผู้สูงอายุจะเป็นเหมือนพลังที่เป็นแรงขับเคลื่อน

ในส่วนของ การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้สูงอายุให้ความสำคัญและใส่ใจเป็นพิเศษโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดในการใช้ชีวิตของตนเอง ที่จะช่วยให้สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้สะดวกปลอดภัยในการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ผู้สูงอายุมีการปรับตัว โดยการยอมรับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองอย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้ โดยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งผู้สูงอายุในไทยนั้นส่วนใหญ่มีการปรับตัวที่สูง เพราะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยที่จะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ทำให้ผู้สูงอายุภายในครอบครัวยอมรับถึงการเปลี่ยนแปลงได้ จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

4.2 การเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

บ้านป้อมเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ติดเมืองพระนครศรีอยุธยา มีสภาพเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท ปัจจุบันสังคมเมืองได้ขยายแผ่มาครอบคลุมตำบลบ้านป้อม ความเป็นอยู่ของคนเริ่มต่างคนต่างอยู่ การทำงานร่วมกันของคนเริ่มน้อยลง มีความแยกส่วน ความเอื้ออาทรลดน้อยลง ฯลฯ แต่กระนั้นก็ตามในตำบลบ้านป้อม ก็มีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรชุมชน เพื่อเป็นสถานที่รวมตัวของประชากรในตำบลเพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เกิดสัมพันธภาพอันดีงามของสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

4.2.1 ทูทางอาชีพของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม

ตำบลบ้านป้อมเป็นชุมชนต้นแบบ สะท้อนจากข้อมูลความสำเร็จของกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ที่ดำเนินการแล้วส่งผลให้ชาวตำบลบ้านป้อมเกิดความเข้มแข็ง ออกมาเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน แต่ก็ยังเป็นความเข้มแข็งของกลุ่มบางส่วนเท่านั้น เพราะหากเทียบกับประชากรส่วนใหญ่จะพบว่า ยังคงไม่สามารถก้าวข้ามความแตกต่างทางรายได้ให้กับคนทั้งตำบลบ้านป้อมได้ เนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของสาเหตุต่างๆ ที่ได้นำเสนอมาแล้ว ในขณะที่ผู้นำกลุ่มต่างๆ ต้องทำงานอย่างหนักเพื่อจะทำให้กลุ่มอยู่รอด ซึ่งจะส่งผลในการความอ่อนล้า ในระยะยาว ดังนั้น การทำงานอย่างเป็นระบบที่มีโครงสร้างและการแบ่งแยกงาน กระจายงาน จะเป็นหนทางที่สามารถออกจากสภาพปัญหาตรงนี้ได้ เนื่องจากในปัจจุบัน สมาชิกกลุ่มบางกลุ่มมักจะสวมหมวกหลายใบ คือ ทำหลาย

หน้าที่ เช่น เป็น อสม. เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ เป็นสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งมักจะเป็นคนเดิมๆ ที่ทำงาน สะท้อนถึงการสร้างบุคลากรใหม่ๆ หรือกลุ่มบุคคลรุ่นใหม่ที่จะมาสืบสานงานต่อมีจำนวนน้อย เพราะคนรุ่นใหม่ก็มักจะแสวงหาโอกาสในการเข้าไปทำงานในเมือง แทนที่จะอยู่ในพื้นที่ รอบนอกหรือต่างจังหวัด.

ทูลทางอาชีพในพื้นที่ตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในอดีตขึ้นอยู่กับการเกษตร และการค้ากับต่างประเทศ คนอยุธยาทำเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการเพาะปลูกสำคัญ อาทิ ข้าว พืช และผลไม้ชนิดอื่น เช่น ทุเรียน มะพร้าว ส้ม มะม่วง และมังคุด เป็นต้นนอกจากการเกษตร คนอยุธยา ยังมีฝีมือเรื่องงานหัตถกรรม ด้วยเช่นกัน โดยมีชุมชนช่างฝีมือที่เป็นแรงงานชั้นดีและผลิตสินค้าออกขายอยู่หลายชุมชน (วรรณศิริ เดชะคุปต์ และปรีดี พิศภูมิวิถิ, 2554) ดังนั้นภาพของอาชีพในอดีตจึงสะท้อนการสืบทอดมาสู่ปัจจุบันผ่านผู้สูงอายุ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอาชีพผู้สูงอายุในปัจจุบันจะพบเห็นอยู่ 7 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ 1) กลุ่มอาชีพ ทำนา 2) กลุ่มอาชีพ จักสาน 3) กลุ่มอาชีพ ถักเปลงยวน 4) กลุ่มอาชีพ เลี้ยงสัตว์ปีก 5) กลุ่มอาชีพ ค้าขาย 6) กลุ่มอาชีพ ขนมหอมม้วน ขนมห่มอแดง 7) กลุ่มอาชีพ โรตีสายไหม

4.2.2 สภาพปัญหาการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ

จากการลงพื้นที่วิเคราะห์สภาพการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าผู้สูงอายุล้วนมีภูมิปัญญาและทักษะทักษะทางอาชีพ การเปลี่ยนมุมมองในประเด็นของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ของผู้สูงอายุในชุมชน ไม่ได้มองเพียงการเพิ่มรายได้ แต่ชุมชนผู้สูงอายุมุ่งผสมผสาน ทั้งมิติความสุขทางใจ สังคมที่เอื้อเพื่อพ่อแม่ ความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ และศักยภาพทางร่างกายที่สมดุลกับการสร้างงานสร้างรายได้

อาชีพผู้สูงอายุมีความหลากหลาย ในขณะที่เดียวกันผู้สูงอายุมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพมาอย่างยาวนาน แต่เนื่องด้วย สุขภาพที่ไม่เอื้อ ตลอดจนมีภาระในการดูแลหลานๆ จึงทำให้หยุดการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามหน่วยงานต่าง ๆ มีโครงการอบรมประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุหลายครั้ง แต่โครงการเหล่านั้นไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนเกิดความเชี่ยวชาญ อีกทั้งไม่ได้วิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุในการอบรมอาชีพเหล่านั้น รวมถึงไม่วิเคราะห์ต้นทุนและความถนัดทางอาชีพของผู้สูงอายุ ทำให้โครงการอบรมอาชีพไม่ประสบความสำเร็จและสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง

ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพในตำบลบ้านป้อมส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ และประกอบกิจการส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง และบางคนประกอบอาชีพซึ่งเป็นลักษณะของกิจการในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ในขณะที่ผู้สูงอายุที่เป็นเพศชายในกลุ่มเศรษฐกิจไม่ดี หากมีสถานภาพสมรส จะเป็นผู้

ที่ต้องทำงานค่อนข้างมากเพราะยังต้องหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว ในขณะที่ผู้สูงอายุเพศหญิงในกลุ่มที่สุขภาพดี เศรษฐกิจไม่ดี ซึ่งมีสถานะโสด หย่า และเป็นหม้าย จะเป็นผู้ต้องทำงานหนักในการประกอบอาชีพ เพราะยังต้องมีภาระรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรหลาน

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาจากการประกอบอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีปัญหาการได้รับค่าตอบแทนที่น้อยโดยส่วนใหญ่ได้รับค่าตอบแทนเฉลี่ยเดือนละ 5000-7000 บาท อีกทั้งไม่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง อันเนื่องจากสุขภาพร่างกายไม่เอื้อ รวมไปถึงการไม่ต่อเนื่องของผู้จ้างหรือผู้รับซื้อสินค้าจากอาชีพของผู้สูงอายุ

4.2.3 การเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

จากการร่วมประชุมที่มิจัยกับเครือข่ายผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมในการเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ทีมวิจัยชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งมีจิตอาสาปรารถนาดีที่จะสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีต่อผู้สูงอายุทุกคนในตำบลบ้านป้อม โดยทุกคนมีความเห็นว่าผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม จะต้องมีความรู้ทางเศรษฐกิจที่ดี มีคุณภาพชีวิตดี มีสุขภาพกายจิตที่แข็งแรง และสังคมผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมจะต้องเป็นสังคมที่มีความสามัคคีสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน โดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้

1. ร่วมสร้างเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม

ในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระผู้สูงอายุของตำบลบ้านป้อมที่มิจัยชุมชนมีความเห็นชอบร่วมกันที่จะผลักดันให้ผู้สูงอายุหันมาประกอบอาชีพอิสระเพิ่มมากขึ้น โดยดำเนินการอย่างมีระบบการส่งเสริมอาชีพอิสระผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพโดยคาดหวังถึงความยั่งยืนที่จะส่งต่อไปยังผู้สูงอายุรุ่นต่อไป ภายใต้การกำหนดพันธกิจ (Mission) ของกลุ่มว่า “สร้างผู้สูงอายุแกนนำประกอบอาชีพ พัฒนาส่งเสริมอบรบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการ อย่างครบวงจร ขยายผลเชิญชวนผู้สูงอายุเข้าร่วม” การส่งเสริมอาชีพอิสระดังกล่าวไม่เพียงจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ กระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระในครั้งนี้ ผู้สูงอายุจะต้องมีสุขภาพกาย-จิต ดีขึ้น รวมไปถึงมีสังคมผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมจะเป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทร และสมานสามัคคีต่อกัน โดยที่มิจัยได้ร่วมกำหนดกำหนดผลลัพธ์ที่ทำทนายไว้ดังนี้

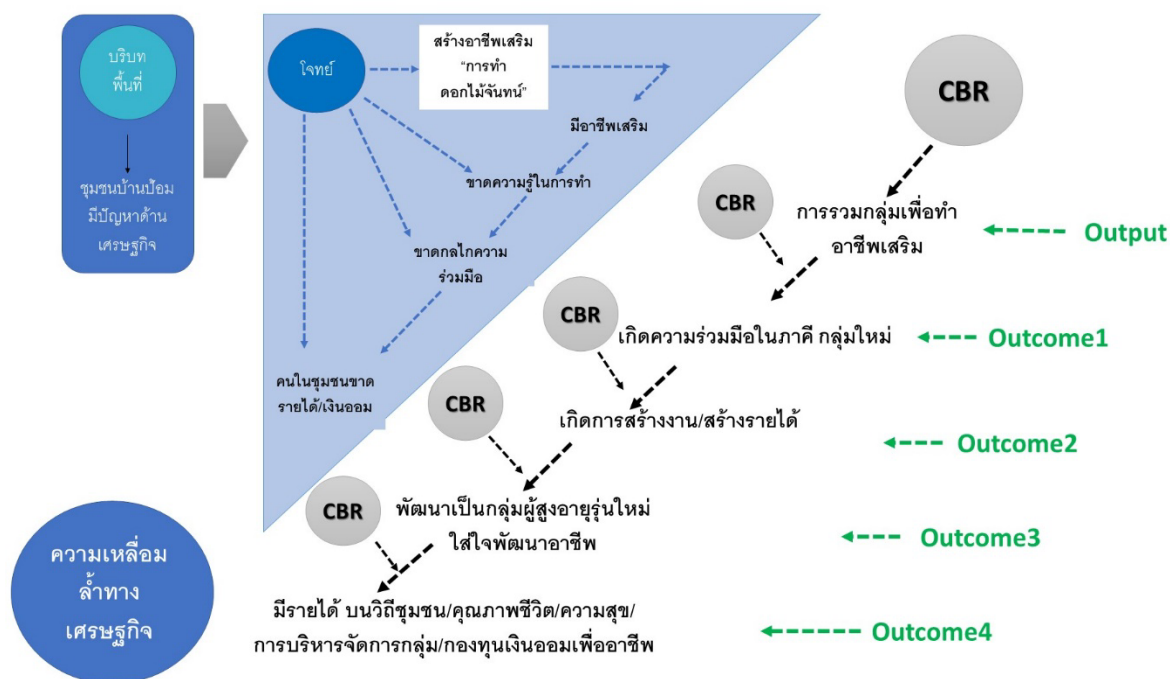
1. ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมหันมาประกอบอาชีพอิสระเพิ่มมากขึ้น
2. มีระบบการส่งเสริมอาชีพอิสระผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน
3. ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีสุขภาพกาย-จิต ดีขึ้น
4. มีสังคมสูงวัยในตำบลบ้านป้อมเป็นสังคมเอื้ออาทร และสมานสามัคคี

ทั้งนี้กลุ่มผู้สูงอายุได้ร่วมกำหนดเป้าหมายที่จะเกิดขึ้นสำหรับการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

1. มีอาชีพอิสระที่ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมสนใจเข้าร่วมอบรมและนำไปทำที่บ้าน
2. ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมเข้าร่วมอบรมฝึกอาชีพ และนำไปประกอบเป็นอาชีพ
3. ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมมีรายได้เพิ่มมากขึ้น
4. มีระบบการจัดการในการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมที่มีประสิทธิภาพ
5. สามารถขยายผลสร้างความสนใจให้ผู้สูงอายุที่ไม่สนใจกลับมาสนใจเข้าร่วม
6. มีความต่อเนื่องยั่งยืนส่งต่อไปให้กับผู้สูงอายุรุ่นต่อไป
7. หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสนใจเข้าร่วมเรียนรู้และสนับสนุนส่งเสริม

2. เสริมพลังจากภายในสร้างแรงใจในการประกอบอาชีพอิสระ

การเสริมพลังการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นนักวิจัยในชุมชนมองว่า ผู้สูงอายุบางคนขาดพลังในการลุกขึ้นมาประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นแต่ตนเองและครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในกลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจไม่ดี และกลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี ผู้สูงอายุ ในขณะที่เดียวกันยังพบว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจดี กลับมีพลังในการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มถักเปลยวน ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำอย่างยาวนานและมีความต้องการจากตลาดอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงร่องรอยของผู้สูงอายุในกลุ่มต่าง ๆ ที่ประกอบอาชีพยังมีให้เห็นเป็นตัวอย่างที่จะช่วยกระตุ้นพลังในการหันมาประกอบอาชีพผ่านทุนฐานงานจิตอาสาสวัสดิการผู้สูงอายุที่กลุ่มผู้สูงอายุเคยดำเนินการมา ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐ เช่นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม กศน.บ้านป้อม ยังคงมีการจัดโครงการอบรมอาชีพให้กับผู้สูงอายุอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นที่วิจัยจึงยังคงมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุหันมาประกอบอาชีพต่อไป

3. สถานพละภาคีในการส่งเสริมอาชีพอิสระผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม

เนื่องจากประเด็นการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุถูกกำหนดเป็นนโยบายระดับประเทศ และส่งผ่านให้เกิดการขับเคลื่อนผ่านหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาสังคม มุ่งเน้นด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกันของชีวิต สำหรับพื้นที่ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม มีกระบวนการทำงานร่วมกันกับภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ รพสต.ตำบลบ้านป้อม กับเครือข่ายผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ ที่มีความเข้มแข็งมาก จนสามารถก่อเกิดโรงเรียนผู้สูงอายุและมีพัฒนาการที่ดีมาโดยลำดับ

ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมแม้จะเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งในตนเองมีการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุจนประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าภาคภูมิใจของกลุ่ม ความเข้มแข็งของกลุ่มทำให้มีการคิดและวางแผนขยายงานในรูปแบบต่างๆ เช่นการตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้สูงอายุยังคงต้องมีความสัมพันธ์กับ อบต.บ้านป้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่ดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้สูงอายุ ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานของรัฐอันได้แก่ อบต.บ้านป้อม มีผลงานเป็นที่น่าภาคภูมิใจซึ่งได้แก่โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ซึ่งมีพัฒนาการที่ดีมาตลอด มีหลายหน่วยงานเข้ามาศึกษาดูงานเป็นประจำตลอดทั้งปี สิ่งที่เด่นชัดของ อบต.บ้านป้อมในการดูแลผู้สูงอายุคือการดูแลผู้สูงอายุในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมยังทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นด้านการส่งเสริมอาชีพ ในรูปแบบการอบรมอาชีพต่างๆ โดยมี กศน.บ้านป้อม เป็นหน่วยงานดูแล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านอาชีพเพื่อการมีงานทำที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้สูงอายุ รวมถึง สนองนโยบายของ กศน.ที่เน้นให้ ประชาชนมีการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ ก้าวเข้าสู่อาชีพเพื่อการมีงานทำอย่างยั่งยืน ในกลุ่มอาชีพ เกษตรกรรม อุตสาหกรรมพาณิชยกรรม คหกรรมและอาชีพเฉพาะทางหรืองานบริการ โดยเมื่อจบหลักสูตรผู้เรียนสามารถต่อยอดหรือพัฒนาทักษะ ความชำนาญสู่แรงงานฝีมือในระดับต่างๆ เช่น กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต ทั้งด้านอาชีพและการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ รวมไปถึงการดูแลผู้สูงอายุในมิติต่างๆ ซึ่งในบางกรณีมีการทำงานร่วมกันกับ อบต.บ้านป้อม และ รพสต.บ้านป้อม โดยมีเครือข่ายผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมเป็นกลไกร่วมขับเคลื่อนกันมาอย่างต่อเนื่อง

การสนับสนุนงานด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้นั้นมีไม่เพียงหน่วยงานภาครัฐเท่านั้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลบ้านป้อมนั้น ยังมีเครือข่ายผู้ประกอบการในชุมชน เช่นเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว รวมไปถึงวัดต่างในตำบลบ้านป้อม เช่น วัดท่าการ้อง วัดสนามไชย วัดลอดช่อง ซึ่งวัดเหล่านี้เปิดพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุสามารถนำสินค้าที่ผู้สูงอายุผลิตได้นำมาขายในพื้นที่วัดได้ โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าพื้นที่ ทั้งนี้ต้องเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยฝีมือของผู้สูงอายุเท่านั้น นอกจากนี้วัดยังช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในรูปแบบของการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และวันสำคัญต่างๆ ในบางครั้งยังสนับสนุนในการดูแลสุขภาพกายและใจแก่ผู้สูงอายุในชุมชน รวมไปถึงเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือแบ่งปันในยามที่ผู้สูงอายุประสบความลำบากจากภัยพิบัติต่างๆ

นอกจากเรื่องการส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิตในมิติต่างๆสำหรับผู้สูงอายุที่ได้รับการขับเคลื่อนโดยหน่วยงานรัฐ เช่น อบต. และ กศน.บ้านป้อม ยังมีหน่วยงานที่ดูแลในเรื่องของสุขภาพของผู้สูงอายุโดยเฉพาะคือ รพสต.ตำบลบ้านป้อม ซึ่งมีบทบาทหลักใน “การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ” โดยจะมีการประสานความร่วมมือกับกลุ่ม อสม. ผู้สูงอายุ และผู้นำชุมชนในการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยจะมีการแบ่งกลุ่มเพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการดูแลผู้สูงอายุ อาทิผู้สูงอายุ 5 กลุ่ม (กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงที่จะเป็นโรคเบาหวานและความดัน กลุ่มผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดัน กลุ่มผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดัน และโรคแทรกซ้อน และกลุ่มผู้ป่วยติดเตียง) ผู้สูงอายุ 4 กลุ่ม (กลุ่มปกติกลุ่มเสี่ยง กลุ่มป่วย และกลุ่มป่วยซับซ้อน) หรือผู้สูงอายุ 2 กลุ่มใหญ่ (กลุ่มสีเขียว และกลุ่มสีแดง)

จะเห็นได้ว่ากลไกเชิงพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุในมิติต่างๆอย่างต่อเนื่อง ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมจึงร่วมกันวิเคราะห์แนวทางการสานพลังภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุโดยกำหนดให้มีกระบวนการดำเนินการดังนี้

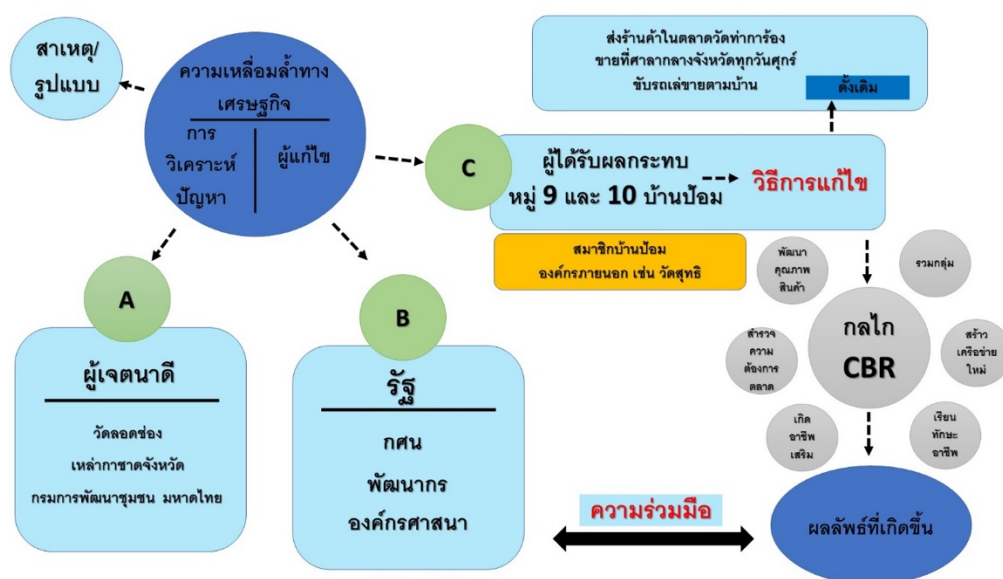
1. ค้นหา ระดมความเห็น เพื่อเห็นโอกาสและแนวทางเป็นไปได้เบื้องต้นในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุด้วยการร่วมกันจัดเวทีพูดคุยให้ทุกคนเสนออาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม ซึ่งจะสามารถขับเคลื่อนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุคนอื่นๆให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

2. ประเมินศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนโดยผู้สูงอายุร่วมกันวางแผนในการบริหารจัดการ โดยมอบหมายจัดวางบุคลากรต่างๆให้สอดคล้องกับภาระหน้าที่ของตนเอง ผู้สูงอายุที่มีเวลาและไม่มีภาระมากก็จัดให้มีบทบาทมากขึ้น แต่ทุกคนยังคงต้องคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุทั้งหมด

3. ผู้สูงอายุดำเนินการประสานขอความร่วมมือกับพื้นที่สนับสนุนในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุโดยการประสานและชี้แจงแก่ท่านเจ้าอาวาสในวัดต่างๆในเป้าหมายที่กลุ่มผู้สูงอายุสนใจดำเนินงานนั้นก็คือการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ เช่นการทำดอกไม้จันทน์ การขายพืชผักปลอดสารพิษ อาหาร ขนม หรือของชำร่วยที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

4. ประสานเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รพ.สต. อบต.บ้านป้อม, กศน.บ้านป้อม โดยนักวิจัย ร่วมกับผู้สูงอายุ ประสานพูดคุยและชี้แจงแนวทางของกลุ่มในการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในรูปแบบของการร่วมคิดร่วมวางแผนให้การขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุดำเนินการไปได้ภายใต้ความร่วมมือจากหลากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. ระดมทรัพยากรต่างๆในการทดลองอบรมและฝึกอาชีพอิสระโดยผู้สูงอายุร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดกิจกรรมอบรมและฝึกอาชีพ โดยการร่วมวิเคราะห์ถึงความเหมาะสม และเชิญชวนให้ทุกหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมให้กำลังใจ

4.3 การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เป้าหมายของโครงการวิจัย เน้นการทำงานเชิงเครือข่ายเพื่อสร้างการเรียนรู้ และทำความเข้าใจร่วมกันในปัญหาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในประเด็นของการส่งเสริมอาชีพ ในขณะที่กลไกเชิงพื้นที่อันได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสา มีพลังในการช่วยเหลือผู้สูงอายุด้วยกันเป็นพื้นฐาน มีจิตปรารถนาอันดีต่อการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ความเข้มแข็งของกลุ่ม มีความพร้อมอย่างยิ่งในการที่พัฒนาผู้สูงอายุในประเด็นต่างๆเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนเพียงพลังกลุ่มผู้สูงอายุอาจไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือผู้สูงอายุที่กระจายอยู่ที่ต่างๆในสังคมกิ่งเมืองกิ่งชนบทที่มีวัฒนธรรมต่างคนต่างอยู่ อย่างไรก็ตามด้วยความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้สูงอายุจิตอาสาที่นั่นอยู่ในระดับมาก ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐสามารถขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมไปได้ด้วยดีความเข้มแข็งของกลุ่มผู้สูงอายุมิใช่เพียงแค่การสนองงานแก่ อบต.บ้านป้อมอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น กลุ่มผู้สูงอายุยังต้องการมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายที่เหมาะสมต่อกลุ่มผู้สูงอายุเอง ในขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลเองยังมีข้อจำกัดเชิงนโยบาย และการปฏิบัติที่ต้องร่วมวิเคราะห์และหาแนวทางที่จะสามารถบูรณาการนโยบายของหน่วยงาน และความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุให้เป็นที่ถูกใจและเกิดความสมดุลในความต้องการของทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้เนื่องจาก อบต.บ้านป้อม ยังมีข้อจำกัดในส่วนของงบประมาณที่มีจำกัด หรือมีน้อย อีกทั้งติดขัดในระบบระเบียบวิธีการงบประมาณการจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบพัสดุในการ

ในขณะเดียวกันงบประมาณยังถูกกระจายไปยังหน่วยงานอื่นๆเพื่อพัฒนางานส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวมักแทรกอยู่ในหน่วยงานอื่นๆจากส่วนกลาง เช่น กรมการพัฒนาชุมชน (พช.) กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมการศึกษานอกโรงเรียนสอนวิชา “กลุ่มสนใจ” (การอาชีพได้ประเภทหนึ่ง) ฯลฯ ภาระหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพที่ซ้ำซ้อนกันของหน่วยงานภาครัฐที่เห็นได้ชัดเจน คือภารกิจหน้าที่งานกรมการพัฒนาชุมชน และงานกรมส่งเสริมการเกษตรนั้น ถือว่าซ้ำซ้อนใกล้ชิดกับภารกิจของ อบต.

ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าแนวคิดและวิธีปฏิบัติ ซึ่งดูเหมือนว่ากลุ่มผู้สูงอายุกับหน่วยงานภาครัฐยังมีช่องว่างระหว่างกัน โดยเฉพาะการนำความต้องการของผู้สูงอายุด้านการส่งเสริมอาชีพมาวิเคราะห์และกำหนดนโยบายให้เหมาะสมภายใต้การมีส่วนร่วมทั้งจากชุมชนและ อบต.บ้านป้อมในขณะที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถบูรณาการภาระหน้าที่ด้านการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม

4.3.1 การเสริมสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมในการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance)

เครือข่ายผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมซึ่งถือเป็นกลไกภายใน ซึ่งขับเคลื่อนด้วยพลังจิตอาสา ซึ่งเห็นความลำบากด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ รวมไปถึงการปรารถนาที่จะให้ชีวิตผู้สูงวัยมีความสุขอยู่กับสังคมที่มีความสามัคคีสมานฉันท์ แต่เดิมเครือข่ายผู้สูงอายุประสบผลสำเร็จในการขับเคลื่อนงานสวัสดิการด้านสุขภาพผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุยังไม่ได้ให้ความสนใจประเด็นปัญหาในมิติทางเศรษฐกิจและการอาชีพของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยการทำอาชีพอิสระมากกว่าการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น อาชีพผักเป็ดขาย อาชีพรับจ้างเย็บผ้า อาชีพทำอาหารขาย มีเพียงหนึ่งอาชีพที่มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มหลวมๆ ที่มีผู้ประสานงาน 1 คนคอยเชื่อมประสาน คืออาชีพปลูกผักอินทรีย์ขาย

ในขณะที่ระบบการออม ยังไม่เน้นการออมเพื่อการสร้างงานหรือการลงทุนให้เกิดมูลค่า เป็นเพียงระบบการระดมทุนเพื่อการสงเคราะห์ช่วยเหลือของกลุ่มสมาชิกผู้สูงอายุ การดำเนินงานกลุ่มด้านการเงินเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการยินยอมจากสมาชิกทั้งหมดและต้องแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่สมาชิกอย่างชัดเจนจึงจะทำให้การบริหารจัดการด้านการออมและระดมทุนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ การระดมทุนเพื่อลงทุนในการส่งเสริมอาชีพเป็นเรื่องที่ไม่สามารถเห็นผลได้อย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างรวดเร็วเหมือนการระดมทุนเพื่อการสงเคราะห์ในรูปแบบสวัสดิการ กลุ่มผู้สูงอายุเห็นความสำคัญด้านการส่งเสริมอาชีพ โดยมองว่าถ้ามีเงินคุณภาพชีวิตก็จะดีขึ้น โดยเครือข่ายผู้สูงอายุเห็นว่าการดำเนินงานขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมควรดำเนินการดังนี้

1. ดำเนินการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่สนใจประกอบอาชีพ ประสพการณ์ที่เคยประกอบอาชีพ ความถนัดด้านอาชีพ รวมไปถึงศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อนำมาวิเคราะห์แนวทางเลือกอาชีพที่เหมาะสมในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ พร้อมทั้งจัดทำรายละเอียดคู่มือการประกอบอาชีพไว้สำหรับการฝึกอบรมต่อไป

2. การฝึกอบรม ฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ ในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการผลิต การปลูก การสร้างผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพและสร้างโอกาสให้เกิดการทำงาน สร้างรายได้ตามความต้องการของผู้สูงอายุ

3. ส่งเสริม สนับสนุนอย่างครบวงจรในการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้หันมาประกอบอาชีพ โดยร่วมวิเคราะห์หาอาชีพที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสนใจสามารถทำได้และนำไปประกอบเป็นอาชีพสร้างรายได้อย่างแท้จริง ด้วยกระบวนการออกแบบการอบรมอาชีพที่มาจากความต้องการของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน อันเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมกลุ่มอาชีพในท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วในพื้นที่รับผิดชอบของท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งและมีการบริหารจัดการที่ดี

4. การส่งเสริม สนับสนุน งบประมาณโดยดำเนินการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม เพื่อใช้ในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ตลอดจน เทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม รวมไปถึงเปิดให้สมาชิกสามารถกู้ไปลงทุนประกอบอาชีพที่ตนต้องการได้

5. ร่วมส่งเสริมสนับสนุนสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากอาชีพของผู้สูงอายุด้วยกัน ด้วยการรับซื้อสินค้า การประชาสัมพันธ์ไปยังเครือข่ายต่างๆทั้งในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพื้นที่อื่นๆ รวมถึงหาช่องทางในการขับเคลื่อนงานพัฒนาอาชีพอิสระของผู้สูงอายุให้มีความยั่งยืนต่อไป

4.3.2 การเสริมสร้างระบบและกลไกเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance)

สำหรับการเสริมสร้างระบบกลไกเชิงพื้นที่ที่มิวิจัยได้ลงพื้นที่ประสานและรับทราบบทบาทภาระหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุซึ่งในพื้นที่ตำบลบ้านป้อมนั้น มี อบต. ตำบลบ้านป้อมเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และยังมี กศน.บ้านป้อมที่มีการเปิดหลักสูตรอบรมอาชีพเป็นประจำ โดยส่วนใหญ่หน่วยงานทั้งสองมักทำงานร่วมกับ รพสต.บ้านป้อมในการเข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจาก รพสต.บ้านป้อมเป็นหน่วยงานที่ดูแลด้านสุขภาพผู้สูงอายุ อีกทั้งผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องเข้ามาตรวจสุขภาพ หรือมารับข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพอยู่เป็นประจำ ดังนั้น การที่ อบต.หรือ กศน.บ้านป้อมจะจัดโครงการหลักสูตรอบรมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะประสานความร่วมมือกับ รพสต.บ้านป้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการเชื่อมประสานกับเครือข่ายผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม รวมถึงกลุ่ม อสม.บ้านป้อม ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่อย่างเหนียวแน่น การขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุของ อบต.บ้านป้อม และ กศน.บ้านป้อม จึงมักใช้พื้นที่ รพสต.บ้านป้อมเป็นเครือข่ายประสานความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในมิติต่างๆ

กระบวนการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุของ อบต.บ้านป้อมนั้น ในแต่ละปีจะมีการจัดสรรงบประมาณในการอบรมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ รวมไปถึงหาช่องทางในการส่งเสริมการตลาดให้กับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมฝึกอบรมอาชีพ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าของการอบรมจากการมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีการสั่งซื้อสินค้าอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากเวลา อบต.บ้านป้อมมีหน่วยงานอื่นเข้ามาศึกษาดูงาน กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุก็จะได้รับเชิญจากทาง อบต.บ้านป้อมให้มานำเสนอขายสินค้าและผลงานจากการฝึกอบรมอาชีพ ซึ่ง อบต.บ้านป้อมมีความพยายามที่จะให้ผู้สูงอายุเห็นผลประโยชน์จากการประกอบอาชีพและมีความสุขจากการได้ขายสินค้าที่ผู้สูงอายุผลิตขึ้นมา

จากการลงพื้นที่ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนงานโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ทำให้เห็นว่า กระบวนการฝึกอาชีพผู้สูงอายุมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ รวมถึงขาดการร่วมวิเคราะห์สภาพความต้องการด้านอาชีพของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในกลุ่มสุขภาพดียังมีความต้องการหารายได้เพิ่มจากการประกอบอาชีพอิสระ กระบวนการที่ อบต.บ้านป้อมดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุคือ การสำรวจความต้องการในการทำงานเพื่อหารายได้ และจัดทำบัญชีทะเบียนประชาชนชาวบ้าน และทำเนียบโครงการอบรมอาชีพ และจัดหาเงินลงทุนเบื้องต้นสำหรับผู้สนใจขยายผลเป็นอาชีพ นอกจากนี้ อบต.บ้านป้อมยังมีการจัดกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริม หรือพัฒนา ความรู้ ทักษะ การประกอบอาชีพเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาหรือการ สร้างพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุมารวมถึงหาช่องทางการตลาดเพื่อสนับสนุนในการขายผลิตภัณฑ์ต่างๆ แก่กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ

อบต.บ้านป้อมเห็นว่า แนวทาง ในการที่จะส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ให้กับผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม นั้นคงมีการ การศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ รวมไปถึง การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุให้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค แหล่งทุน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพการประกอบอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้จำเป็นต้องนำข้อมูลจากผู้สูงอายุในด้านความต้องการและความถนัดในการประกอบอาชีพ นำมาวิเคราะห์ เพื่อวางแผนในการจัดกิจกรรมการพัฒนาอาชีพให้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่ง อบต.บ้านป้อมยังสนใจในการเปิดพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุในการเข้ามาร่วมวางแผนในการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุแบบครบวงจรอย่างสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ

บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “อาวุโสฟรีแลนซ์: การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” นี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี ผลการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การพึ่งตนเองทั้งด้านสุขภาพกายและใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วมตำบลบ้านป้อม

ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมประกอบไปด้วย 4 กลุ่ม อันได้แก่

1. **กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจดี** ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ซึ่งเคยเป็นข้าราชการที่เกษียณอายุ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่มองเห็นศักยภาพของตนเองที่จะช่วยเหลือสังคมได้ รวมถึงไม่อยากเป็นผู้สูงอายุที่เป็นภาระทางสังคม อีกทั้งอยากบอกกล่าวกลับสังคมว่าผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลที่ไร้ค่า แต่ยังคงสามารถทำกิจกรรมทางสังคมตามความเหมาะสมของตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้เป็นอย่างดี

2. **กลุ่มสุขภาพดี เศรษฐกิจไม่ดี** ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ มีสุขภาพร่างกายที่ยังแข็งแรงดี แต่มีความขัดสนด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากทุนฐานเดิมเป็นเกษตรกร ลูกจ้าง รวมไปถึงมีภาระที่ยังต้องดูแลลูกหลาน กลุ่มนี้สามารถที่จะประคับประคองชีวิตไปได้โดยไม่เดือดร้อนหากไม่มีกรณีที่จะต้องใช้จ่ายเป็นจำนวนมากกว่าการใช้ใจในชีวิตประจำวัน

3. **กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจดี** ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคงมีเงินเก็บออม ช่วยเหลือตนเองได้บ้างแต่ยังต้องการความช่วยเหลือบางส่วน รวมไปถึงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังที่ควบคุมไม่ได้หรือมีภาวะแทรกซ้อน มีหลายโรค

4. **กลุ่มสุขภาพไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี** ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางการเงินในลักษณะพอใช้จ่ายประทังชีวิตไม่มีเงินเก็บออมมากมายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้างเล็กน้อยโดยยังต้องการความช่วยเหลือบางส่วน ไปจนถึงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้ ต้องการความช่วยเหลือในการเคลื่อนย้ายและ/หรือการทำกิจกรรมพื้นฐานประจำวันอื่น และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีโรคเรื้อรังหลายโรคและมีภาวะแทรกซ้อน ภาวะห่อ้ม/ เปราะบาง

5.1.2 การเสริมสร้างพลังการประกอบอาชีพอิสระ (Freelance) ในการเพิ่มรายได้ให้กับ ผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบมีส่วนร่วม

การเสริมพลังตนเองของผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านเศรษฐกิจมีรูปแบบกิจกรรมที่เน้นการสร้างคุณค่าของตัวเองและการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาในหลายด้าน อาทิ ด้านอาชีพ งานหัตถกรรม จักสาน การเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพในขณะเดียวกันผู้สูงอายุยังมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาในด้านการสร้างสรรค์สังคมซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสภาพสังคมของผู้สูงอายุและเป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ของผู้สูงอายุทั้งสิ้นและเป็นประสบการณ์เดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่ๆ ที่มีการสืบทอดกันมาภายในสังคมและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดนอกจากนั้นกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นอดีตข้าราชการเมื่อเกษียณอายุจะได้รับเงินบำนาญหรือบางกลุ่มเป็นลูกจ้างของรัฐจะได้เงินบำเหน็จ จึงทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้สามารถพึ่งพาตนเองได้มาก

กลุ่มผู้สูงอายุได้ร่วมวางแผนในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจ โดยมุ่งหวังในการสร้างพลังใจให้ผู้สูงอายุหันมาประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวภายใต้การกำหนดพันธกิจ (Mission) ของกลุ่มว่า “สร้างผู้สูงอายุแกนนำประกอบอาชีพ พัฒนาส่งเสริมอบรมอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการ อย่างครบวงจร ขยายผลเชิญชวนผู้สูงอายุเข้าร่วม” โดยเริ่มจากการเสริมแรงและสร้างกลุ่มผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพเป็นแกนนำ และขยายผลถ่ายทอดและเชิญชวนให้ผู้สูงอายุคนอื่นๆ เข้ามาร่วมรับอาชีพอิสระไปทำนอกจากนั้นเครือข่ายผู้สูงอายุยังมีการสำรวจศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุในการเชิญชวนเข้าร่วมกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ โดยมีการเชื่อมประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. รพสต. และ กศน. บ้านป้อม

5.1.3 การเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วย กระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

นอกจากกลไกภายในอันได้แก่เครือข่ายผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อมแล้ว กระบวนการการเสริมสร้างระบบและกลไกการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สำคัญอันได้แก่ อบต.บ้านป้อม กศน.บ้านป้อม และรพ.สต. รวมไปถึงเครือข่ายผู้ประกอบการ และวัดในชุมชนด้วย กลไกดังกล่าวโดยเฉพาะ อบต.บ้านป้อม กศน. และรพ.สต.บ้านป้อม ทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินการด้านการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุด้วยการการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่สนใจประกอบอาชีพ ดำเนินการฝึกอาชีพ ฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ ในท้องถิ่นเพื่อ เสริมสร้างสมรรถนะการผลิต การปลูก การสร้างผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพและสร้างโอกาสให้เกิดการทำงาน

ส่งเสริม สนับสนุนอย่างครบวงจรในการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้หันมาประกอบอาชีพ รวมไปถึงส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม และเป็นกลไกส่งเสริมสนับสนุนสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากอาชีพของผู้สูงอายุด้วยกัน ด้วยการรับซื้อสินค้า การประชาสัมพันธ์ไปยังเครือข่ายต่างๆทั้งในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนี้ ยังพบว่า รพสต.บ้านป้อมเป็นหน่วยงานที่ดูแลด้านสุขภาพผู้สูงอายุ อีกทั้งผู้สูงอายุมีความจำเป็นที่ต้องเข้ามาตรวจสุขภาพ หรือมารับข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพอยู่เป็นประจำ ดังนั้น การที่ อบต.หรือ กศน.บ้านป้อมจะจัดโครงการหลักสูตรอบรมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะประสานความร่วมมือกับ รพสต.บ้านป้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการเชื่อมประสานกับเครือข่ายผู้สูงอายุในตำบลบ้านป้อม รวมถึงกลุ่ม อสม.บ้านป้อม ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่อย่างเหนียวแน่น การขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุของ อบต.บ้านป้อม และ กศน.บ้านป้อม จึงมักใช้พื้นที่ รพสต.บ้านป้อมเป็นเครือข่ายประสานความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในมิติต่างๆ

อบต.บ้านป้อมเห็นว่า แนวทาง ในการที่จะส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance) ให้กับผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม นั้นคงมีการ การศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ รวมไปถึง การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุให้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณสุขโรค แหล่งทุน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพการประกอบอาชีพ เป็นต้น

5.2 การอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่าการเสริมพลังกิจกรรมที่เน้นการสร้างคุณค่าของตัวเองและการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาในหลายด้าน อาทิ ด้านอาชีพ งานหัตถกรรม จักสาน การเกษตรและประมงเพื่อการยังชีพในขณะเดียวกัน เนื่องจากผู้สูงอายุต้องการการยอมรับและชื่นชม การเสริมพลังในการประกอบอาชีพคือการเชิดชูสิ่งที่มีค่าในตัวตนของผู้สูงอายุ ออกมาเป็นการสืบสานและสร้างสรรค์เป็นงานอาชีพ ผู้สูงอายุจะมีความสุขและมีพลังอย่างมากในการขับเคลื่อนงานพัฒนาอาชีพต่อไป

การดำเนินการด้านการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุด้วยสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่สนใจประกอบอาชีพ ดำเนินการฝึกอาชีพ ฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ ในท้องถิ่นเพื่อ เสริมสร้างสมรรถนะการผลิต การปลูก การสร้างผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพและสร้างโอกาสให้เกิดการทำงาน ส่งเสริมสนับสนุนอย่างครบวงจรในการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้หันมาประกอบอาชีพ รวมไปถึงส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อม ภายใต้การร่วมดำเนินการกับ รพสต. เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านป้อมมีภาระหลากหลายเพราะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งหากมีนโยบายที่จะปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ หน่วยงานต่างๆมักเลือกกลุ่มผู้สูงอายุ

ตำบลเป็นป้อมเป็นอันดับต้นๆในการจัดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุมีภาระทางสังคมมากมาย การเสริมสร้างระบบกลไก จึงมีการเริ่มพื้นที่จาก รพสต.เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานผู้สูงอายุ เพื่อรวบรวมและบริหารจัดการเวลาในการทำงานได้อย่างเอื้ออำนวยต่อผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น

อบต.บ้านป้อมเห็นว่า แนวทาง ในการที่จะส่งเสริมอาชีพอิสระ (Freelance)ให้กับผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม ควรมี การศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ รวมไปถึง การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระของผู้สูงอายุให้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณสุขปึกคอก แหล่งทุน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพการประกอบอาชีพ ซึ่งประเด็นของการสำรวจความต้องการ ศักยภาพและความถนัดด้านอาชีพของผู้สูงอายุนั้นเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เนื่องจากผู้สูงอายุเองยังพบปัญหาการจัดอบรมฝึกอาชีพที่ไม่ตรงกับความต้องการและความถนัดของผู้สูงอายุทำให้ผลผลิตออกมาได้ไม่ดี เมื่อส่งไปจำหน่ายมักจะถูกตำหนิจากลูกค้า ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุท้อแท้หมดกำลังใจ ดังนั้นการส่งเสริมอาชีพที่จะสร้างความเป็นมืออาชีพให้กับผู้สูงอายุควรดำเนินการพัฒนาอาชีพภายใต้ความถนัดและความสนใจของผู้สูงอายุเป็นหลัก

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรดำเนินการวิเคราะห์ความถนัดทางอาชีพ ภูมิปัญญา และศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบโดยจัดเป็นฐานข้อมูลที่มีทันสมัยต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ
2. ควรดำเนินการจัดสัดส่วนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุในทุกกระบวนการ
3. ควรจัดทำแผนงานในการกระตุ้นและเสริมแรงใจในการหันมาประกอบอาชีพอิสระให้กับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และเผยแพร่ให้เกิดการรับรู้ในทุกช่องทางการสื่อสาร

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ควรดำเนินการวิจัยวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและสอดคล้องกับความต้องการด้านการตลาด
2. ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลรวมไปถึงหลักสูตรการฝึกทักษะอาชีพผู้สูงอายุทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์

3. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการขายสินค้าออนไลน์ ให้กับผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเปิดพื้นที่ในการขายสินค้าจากฝีมือผู้สูงอายุให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- สมชัย จิตสุชน, “ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: แนวโน้ม นโยบาย และแนวทางขับเคลื่อนนโยบาย”, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, รายงานการวิจัย, 2558, หน้า 21-28.
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, “โครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม”, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว., รายงานการวิจัย, 2562, หน้า 4.
- รศ.สุริชัย หวันแก้ว, “วิจัยเชิงสังเคราะห์การวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากมิติยุทธศาสตร์เรื่องความเป็นธรรมและการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม”, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว., รายงานการวิจัย, 2561, บทคัดย่อ.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545-2549), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.m-society.go.th/masterplan/plan4.htm> [2564].
- วิจิตร ระวิวงศ์. “อนาคตของสวัสดิการสังคมไทยในปัจจุบัน”, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง สวัสดิการสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต, (คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา, 2532), หน้า 1.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมสวัสดิการสังคม. พระราชบัญญัติส่งเสริมสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทพปัญญาวิสัย, 2546).
- ระพีพรรณ คำหอม. สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3 (ฉบับปรับปรุง). (กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, 2554), หน้า 15.
- ศิริพร เป็งสลิ. “การกำหนดทางเลือกกลยุทธ์ในการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองเขลางค์นคร” การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), หน้า 25.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมดุลย์. การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 6.
- นันทินี ทรัพย์ศิริ และคณะ. ประเทศไทยกับการไปสู่รัฐสวัสดิการ. (กรุงเทพมหานคร: กองแผนงานและสารสนเทศ สำนักงานประกันสังคม, 2550), หน้า 19.
- ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ. สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2552), หน้า 10.
- องค์การอนามัยโลก (World Health Organization ; WHO). Definition of an older or elderly person: Proposed Working Definition of an Older Person in Africa for

the MDS Project, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html> [1995].

คณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุและการพัฒนาสังคม วุฒิสภา. **ปัญหาผู้สูงอายุและแนวทางการแก้ไข**. (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, 2534), หน้า 22.

สุรกุล เจนอบรม. **วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร: นิชินแอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป, 2541), หน้า 12.

อุบลรัตน์ เฟ็งสถิต. **จิตวิทยาผู้สูงอายุ**. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), หน้า 7.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการผู้สูงอายุ แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**. (กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี (ประเทศไทย), 2549), หน้า 80-83.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. **แนวทางการจัดทำมาตรฐานการจัดบริการเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุ**. (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, 2548) (อัดสำเนา).

รองศาสตราจารย์ ดร.อำไพรัตน์ อักษรพรหม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, อาจารย์ ดร.วิมลฉิม ปีกุล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ศาสตราจารย์ ระพีพรรณ คำหอม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, “ความสามารถพึ่งพาตนเองทางการเงินและความต้องการฐานคุ้มครองทางสังคมของครอบครัวลำพังผู้สูงอายุและครอบครัวข้ามรุ่น”, (2562, บทคัดย่อ).

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.) สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.), **จัดการประชุมคณะอนุกรรมการจัดสมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติ ครั้งที่ 1/2556**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.oppo.opp.go.th/news-update/news.html> [2564].

อาจารย์ ดร.ศรัล ชุนวิทยา และคณะ, สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, รายงานการวิจัย สกว., ธันวาคม พ.ศ. 2562, หน้า ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร, **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี**, แถลงต่อสภา วันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554, หน้า 5-8, 26-30, 33-34.

คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552**, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิสัย), 2553, หน้า 2.

ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ, ดร.บุญส่ง สิ้นธุ์นอก, ดร.สมเดช นามเกต, พระมหาปริญญา วรญาโณ,ดร., “การพัฒนาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย”, รายงานการวิจัย, 2561, หน้า 22.

- รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษมันต์ วัฒนาณนงค์, **การฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/content/354621>. [2564].
- ศาสตราจารย์ ระพีพรรณ คำหอม, รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ, สุนันทา สาระบุตร, โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ระยะที่ ๒, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ้ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2561, หน้า 1-2.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, **เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนุ่สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2548, หน้า 23-24.
- ดร.ธวัชรัตน์ แสงหาญ และคณะ, **รูปแบบการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดูแลผู้สูงอายุในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 2559, หน้า 128-129.
- Boissevain, Jeremy, *Friends of Friends: Network, Manipulators and Coalitions*, Oxford: Basil Blackwell, 1974.
- Borgatta, Edgar F, and Borgatta, Marie, *Encyclopedia of Sociology*, (Volume 4: SZIndex), New York: Macmillan Publishing Company, 1992.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, **สวัสดิการผู้สูงอายุ แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี (ประเทศไทย), 2549), หน้า 80-83.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, **แนวทางการจัดทำมาตรฐานการจัดบริการเพื่อสงเคราะห์ผู้สูงอายุ**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, 2548).
- แก้วขวัญ ตั้งติพงศ์กุล และศุภชัย ศรีสุชาติ. (2559). โครงการวิจัยถอดบทเรียนสถานประกอบการที่มีการจ้างแรงงานสูงวัย. มูลนิธิสถาบันการวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- ธีร์ธรรม วุฒิวัตรชัยแก้ว. (2559). โครงการ“ศึกษาการจ้างแรงงานผู้สูงอายุในภาคเอกชน”. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- พรรัตน์ แสงหาญ. (2558). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาโมเดลการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมยานยนต์: การวิจัยแบบผสม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรรัตน์ แสงหาญ และอภิญา อิงอาจ. (2558) รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการอาชีพอนามัยเพื่อการจ้างงานผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมยานยนต์ไทยมี: การวิจัยแบบผสม. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จรัญญา วงษ์พรหม และคณะ. (2558). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยเรื่อง กลไกการส่งเสริม การมีงานทาของผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ. แผนงานสร้างและจัดการความรู้ เพื่อพัฒนา ระบบและกลไก การ.

- ศุภชัย ศรีสุชาติ และแก้วขวัญ ตั้งติพงค์กุล. (2557). แนวทางการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทาของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาการจ้างงานผู้สูงอายุในภาคอุตสาหกรรมการผลิต. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- กุศล สุนทรธาดา. (2553). คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุญยมานนท์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตา สังคมไทย. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- ศุภชัย ศรีสุชาติ และแก้วขวัญ ตั้งติพงค์กุล. (2557). แนวทางการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทาของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาการจ้างงานผู้สูงอายุในภาคอุตสาหกรรมการผลิต. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- กองวิจัยตลาดแรงงาน.(2556). รายงานผลการวิจัยเรื่อง บทบาทในการส่งเสริมการมีงานทาสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กองการวิจัยการตลาดแรงงาน กรมจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- วรเวศม์ สุวรรณระดา. (2556). บทเรียนประสบการณ์ทางนโยบายการขยายอายุการทำงานจากประเทศญี่ปุ่น. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- นงนุช สุนทรชวกันต์ และพิสุทธิ์ กุศลนวิทย์. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ ผลิตภาพตามอายุของแรงงานใน. ภาคอุตสาหกรรมการผลิตฯ ภาคการค้าและบริการและภาคการขายส่ง-ขายปลีกฯ และโรงแรม-ภัตตาคาร. สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ
- สำนักงานสภาพัฒนาการเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ. (2556). การส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพและการทำงานของผู้สูงอายุ. สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.
- ศิริพงศ์ อัครชัยภูมิสกุล. (2556). มาตรการกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาการจ้างงานของผู้สูงอายุ, วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี.
- สมชาย สุขสิริเสรีกุล. (2556). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องผลของการคงอยู่ในกำลังแรงงานของแรงงานสูงอายุต่อการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะในภาคบริการของ ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เฉลิมพล แจ่มจันทร์. (2553). ผู้สูงอายุไทย: ภาวะและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของครัวเรือน. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุญยมานนท์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข372.

สวรัย บุณยमानนธ์ และจรัมพร โห้ลายอง. (2553). ภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นอย่างไร เมื่อผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือน?. ใน สุชาติดา ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุณยमानนธ์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย. เอกสาร วิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ. (2553). การเตรียมความพร้อมผู้ใหญ่วัยแรงงานเข้าสู่ผู้สูงอายุ. ใน สุชาติดาทวี สิทธิ์และสวรัยบุณยमानนธ์. ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุ ในสายตาสังคมไทย. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

นงนุช สุนทรชวากานต์ และพิสุทธิ กุลธนวิทย์. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ ผลผลิตตามอายุของแรงงานใน. ภาคอุตสาหกรรมการผลิตฯ ภาคการค้าและบริการและภาคการขายส่ง-ขายปลีกฯ และโรงแรม-ภัตตาคาร. สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ

กัญญาณัฐ ฝ้ายคำ, “การบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย”, **วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์**, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2557): 92-99.

เกริกศักดิ์ บุญญานพวงศ์, “นโยบายของรัฐและแนวทางการจัดบริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต”, (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2539.

สุดาร์ตน์ สุตสมบูรณ์, “สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย”, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2557) (บทคัดย่อ).

ชรินทิพย์ วันดี, “การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลปงน้อย อำเภออดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ในมุมมองของผู้สูงอายุ”, **การศึกษาศาสตร**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2553) (บทคัดย่อ).

พระมหาสังเวช จนทโสภี (ศรีโคตร), “การจัดการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุตามแนวพุทธศาสนา”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, 2556) (บทคัดย่อ).

พระมหาสุภวิชัย ปภสสร (วิราม) และพระมหาสังเวช จนทโสภี (ศรีโคตร), “การฟื้นฟูสุขภาวะของ ผู้สูงอายุของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, 2557) (บทคัดย่อ).

ประเสริฐ ปอนถิ่น, “กลไกการจัดการด้านสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, 2558) (บทคัดย่อ).

- ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบท”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547) (บทคัดย่อ).
- ศรีเมือง พลังฤทธิ์, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัวและชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาประชากรศาสตร์)**, (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2547.
- จรัส สุวรรณเวลา, “รัฐบาล-ท้องถิ่น ใครควรจัดบริการสาธารณะ”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย), 2542.
- วันเพ็ญ ปันราช, “การพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนาการศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2552.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, **แนวทางการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ**, สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- สุจิตรา นิลเลิศ, “ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการอุปถัมภ์จากบุตรกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทยในชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาประชากรศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539), หน้า 80.
- อภิญา เวชชัย, **โครงการกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุและครอบครัวในชุมชนโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ**, (นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข), 2542.
- ชนิษฐา นาคะ, “วิถีชีวิตและการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในภาคใต้”, **วิทยานิพนธ์พยาบาลดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการพยาบาล)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542), หน้า 82.
- ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล และคณะ “กลไกการบริหารระบบสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุไทย”, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ), 2544.
- นาริรัตน์ จิตรมนตรี และ สาวิตรี ทยานศิลป์, **การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการจัดระบบสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)), 2551.
- ปิยากร หวังมหาพร, “นโยบายผู้สูงอายุของประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2546.
- M. Masuda, & K. Kojima, “Japanese social security for the elderly from a viewpoint of life cycles”, **Review of Population and Social Policy**, vol.10 No.2, (2001) : 37-54.
- มัทนา พนานิรามัย, “นโยบายและทิศทางนโยบายด้านผู้สูงอายุในอนาคตของประเทศไทย”, (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2547.

เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล, “นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2555) (บทคัดย่อ).

ภัสสร ลิมานนท์, “บทบาทของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุไทย”, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2547.

ดรุณี ทายะติ, “นโยบายและการจัดสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุของประเทศออสเตรเลียและไทย”, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

นพนนท์ วรรณเทพสกุล, “นโยบายสาธารณะท้องถิ่นจากแนวคิดสู่การปฏิบัติบวิเคราะห์นโยบายสาธารณะด้านสุขภาพ จังหวัดสงขลา”, (กรุงเทพมหานคร, 2548).

สันต์หทัย สงวนศักดิ์, “ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำนโยบายการส่งบริการสังคมแก่ผู้สูงอายุไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2550.

ศุภณัฐ ทรัพย์นาวิน, “การนำนโยบายการบริการสาธารณะแก่ผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล 16 แห่ง”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554), หน้า 4-5.

ศิริวรรณ ศิริบุญ และคณะ, **การประเมินโครงการนำร่อง การจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุ**, (สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 2541.

พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และคณะ, **โครงการวิจัยการประเมินนโยบายและแผนงานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ กระทรวงสาธารณสุข**, (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข : กระทรวงสาธารณสุข), 2542.

ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, “การประเมินรูปแบบบริการที่จัดตั้งให้ผู้สูงอายุในชุมชนเน้นการให้บริการของศูนย์สังเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ), 2542

วิพรรณ ประจวบเหมาะ, **รายงานการศึกษาโครงการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564)**, (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์), 2551.

